

Wykład udostępniam na licencji Creative Commons:

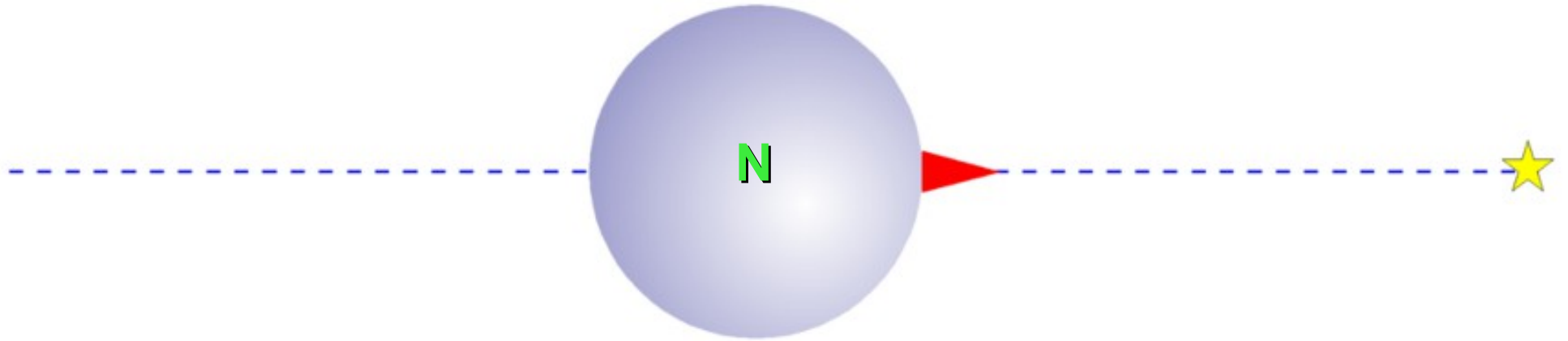

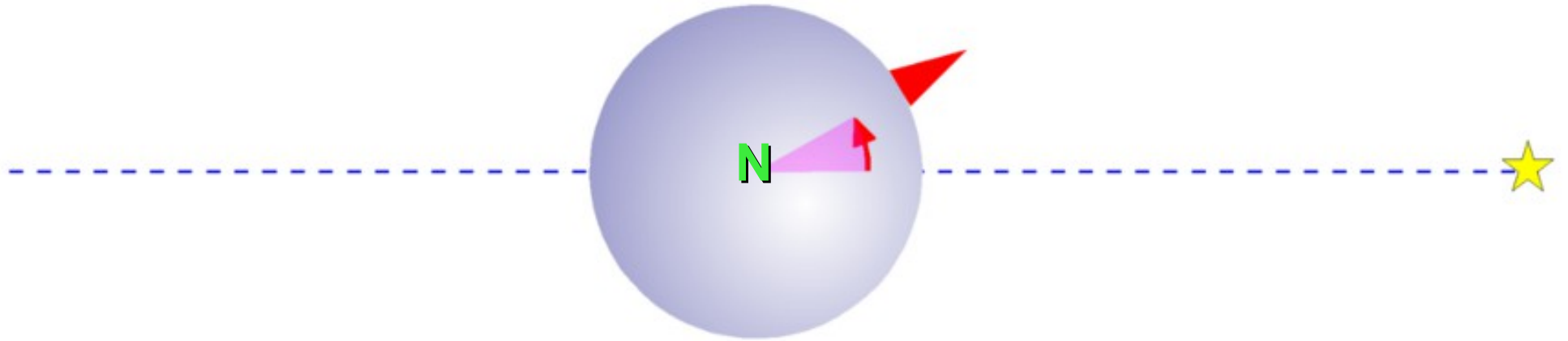
Ziemia jako zegar

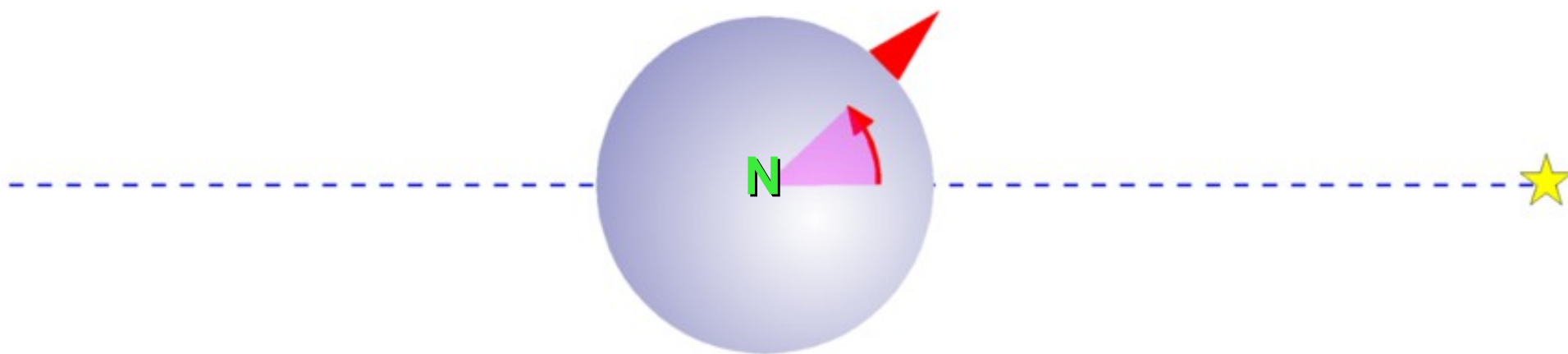
Piotr A. Dybczyński

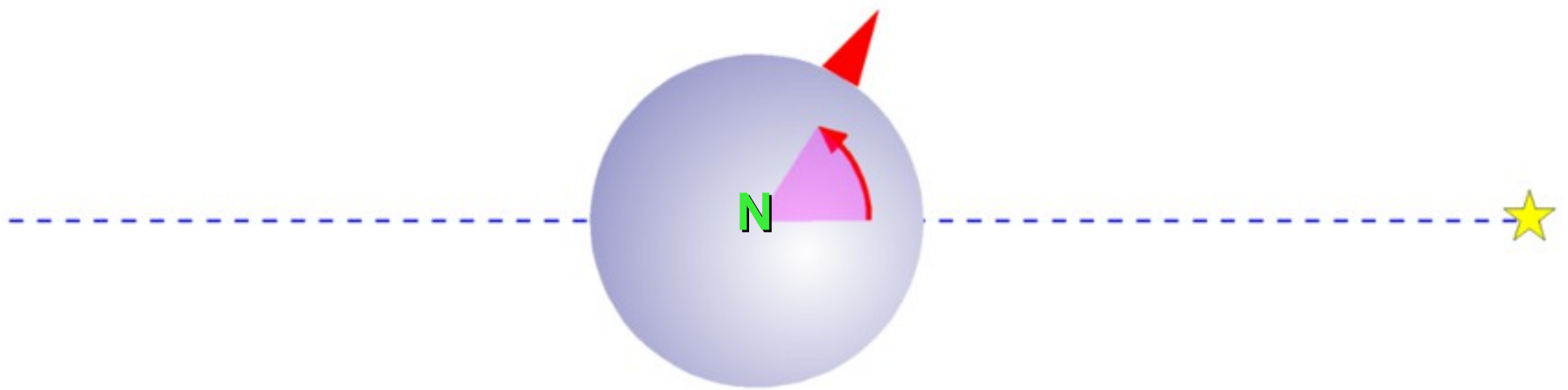

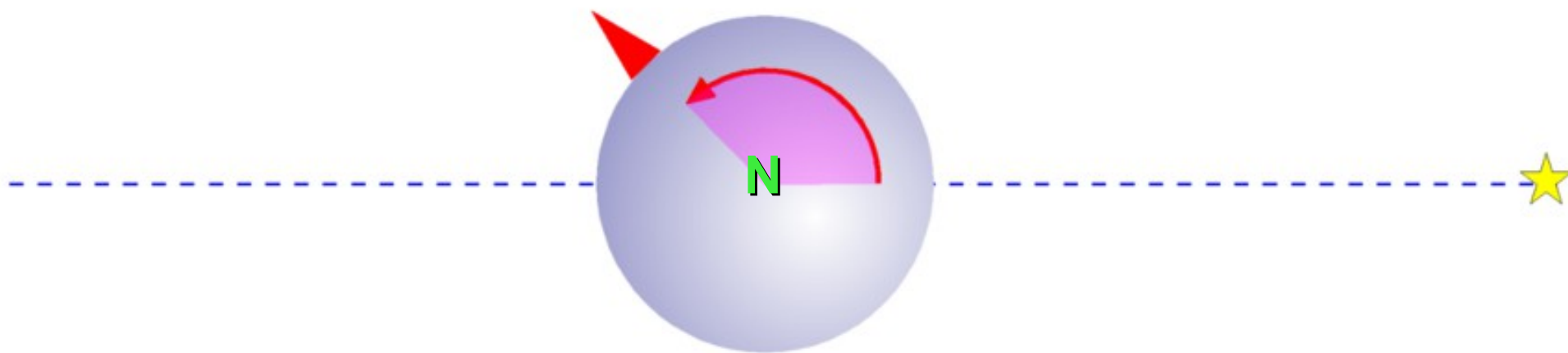
Czas gwiazdowy

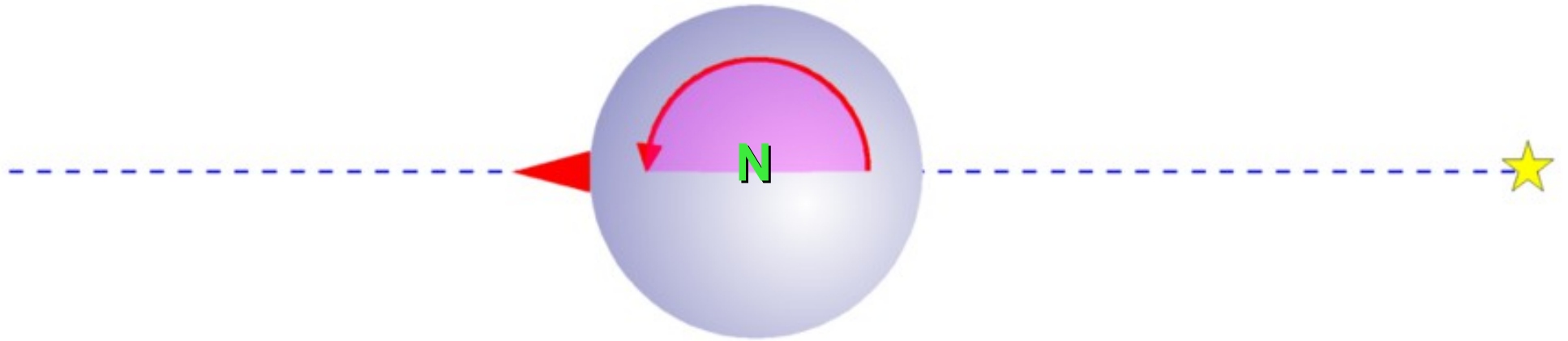

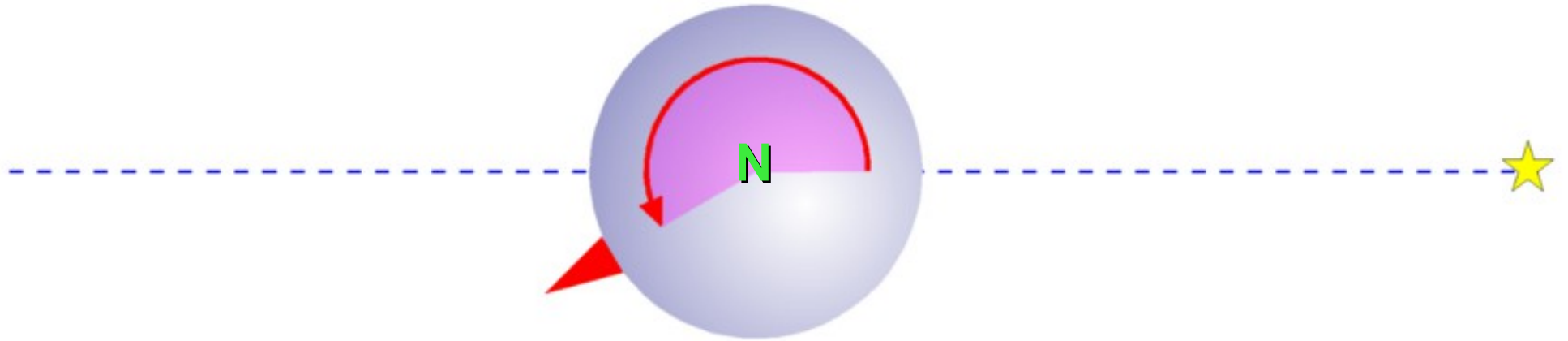

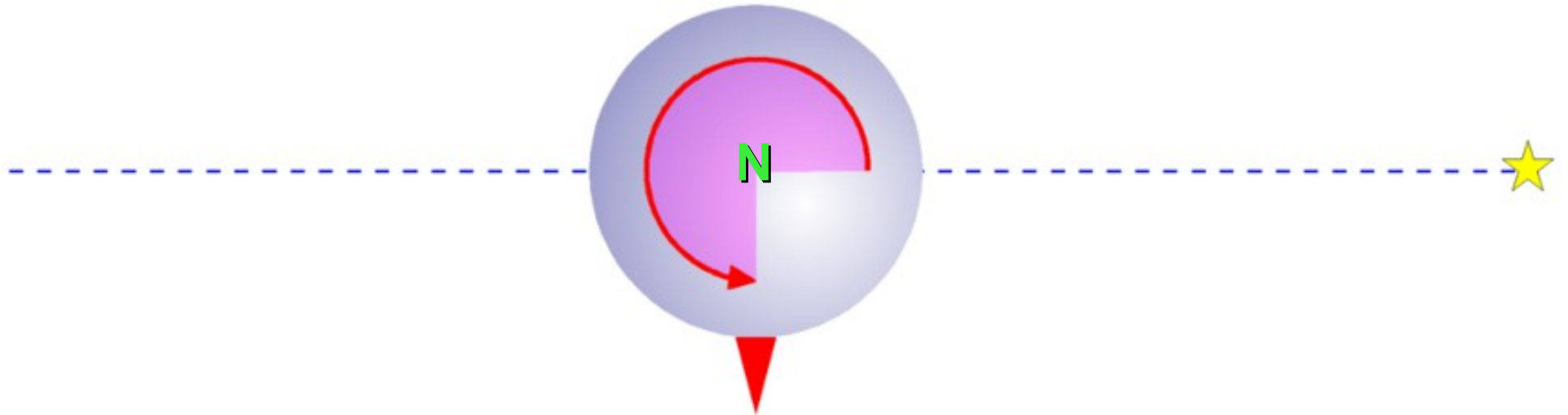

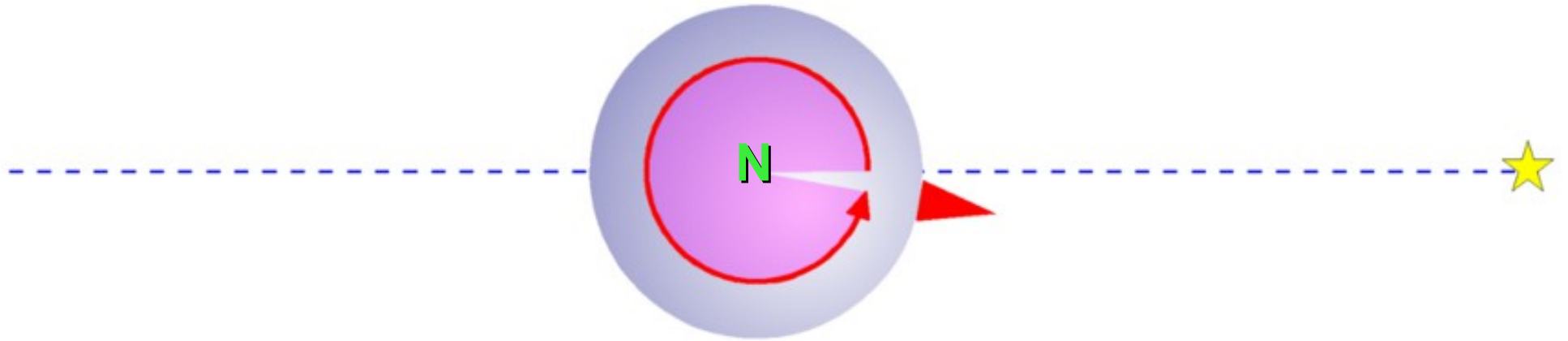

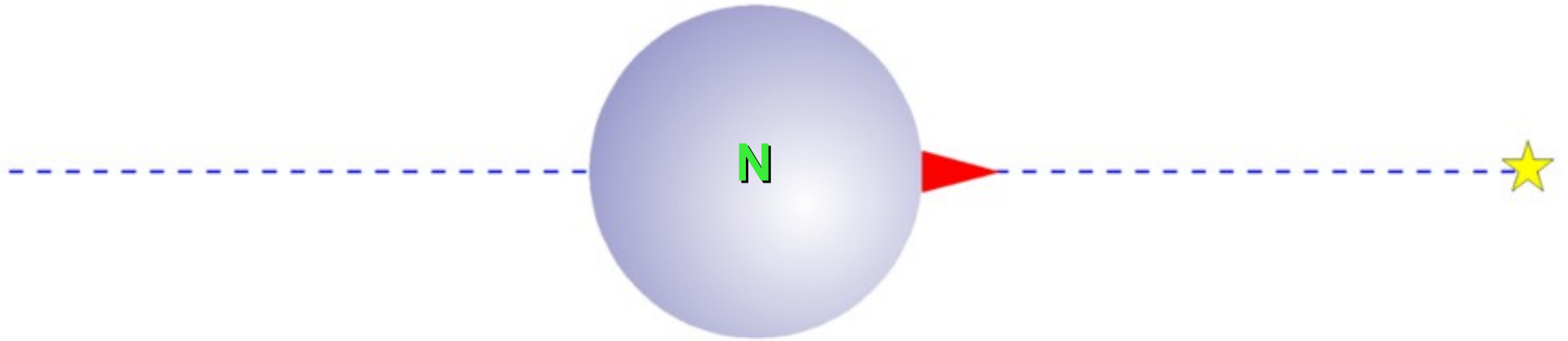

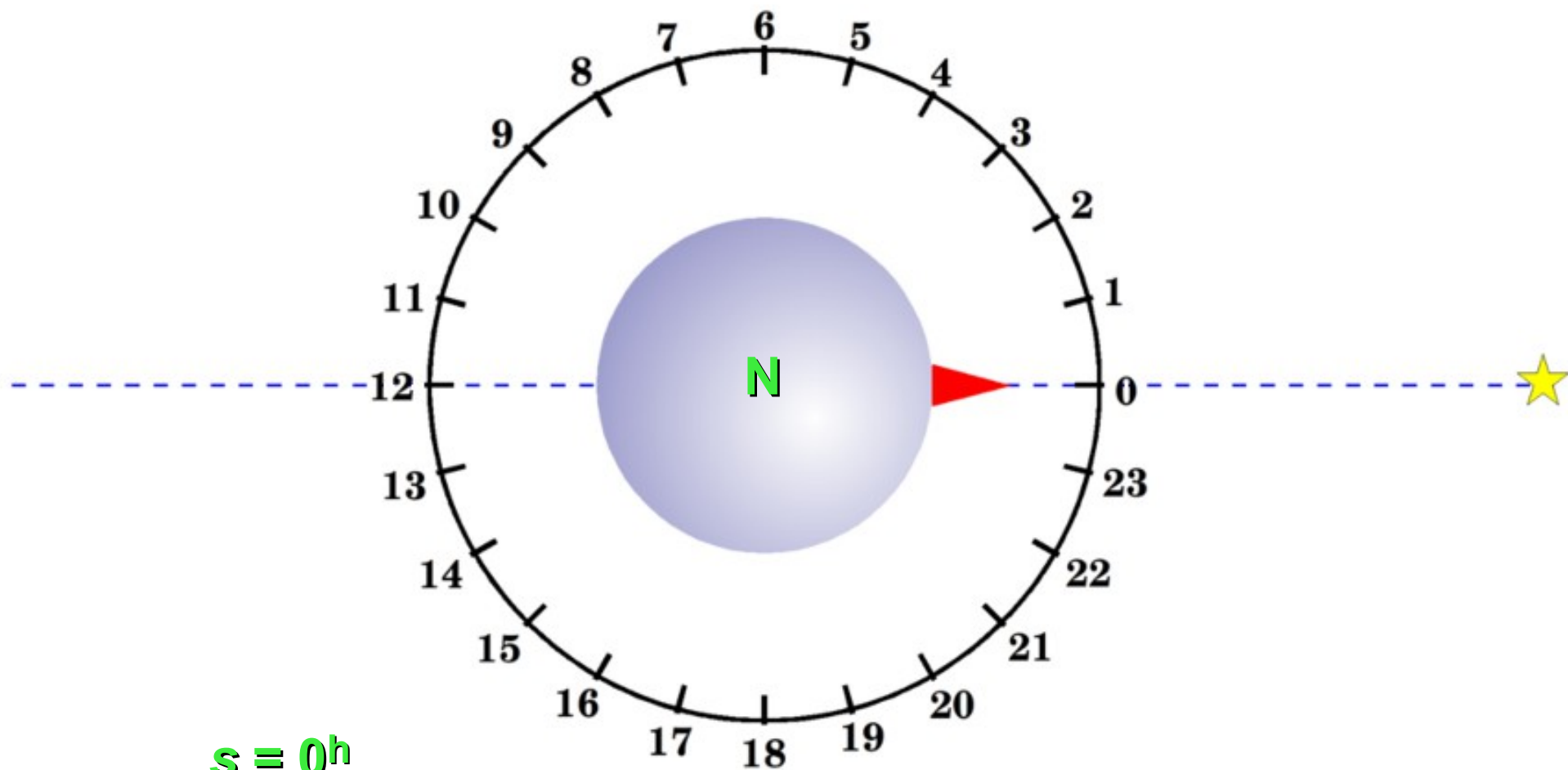

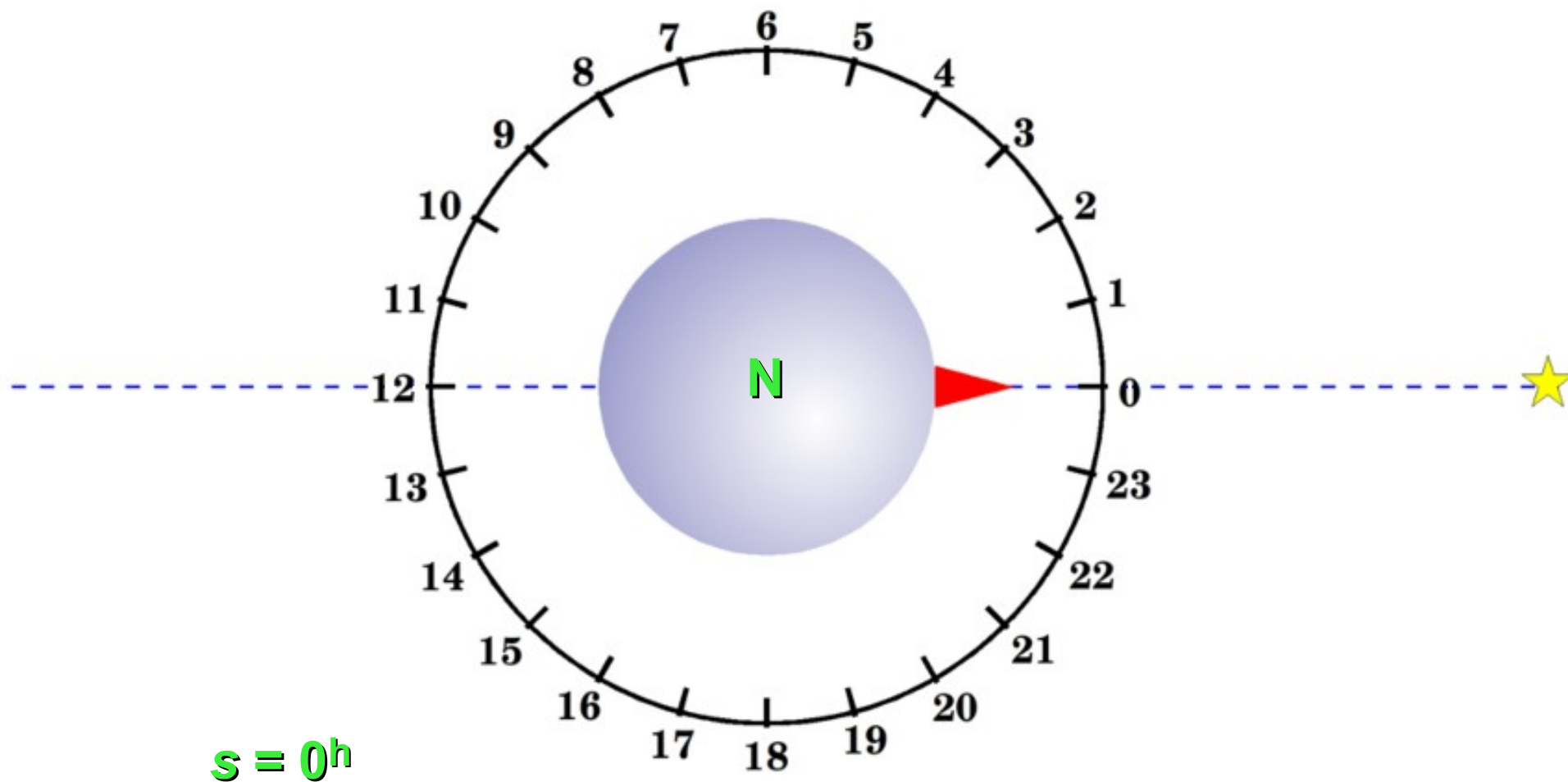

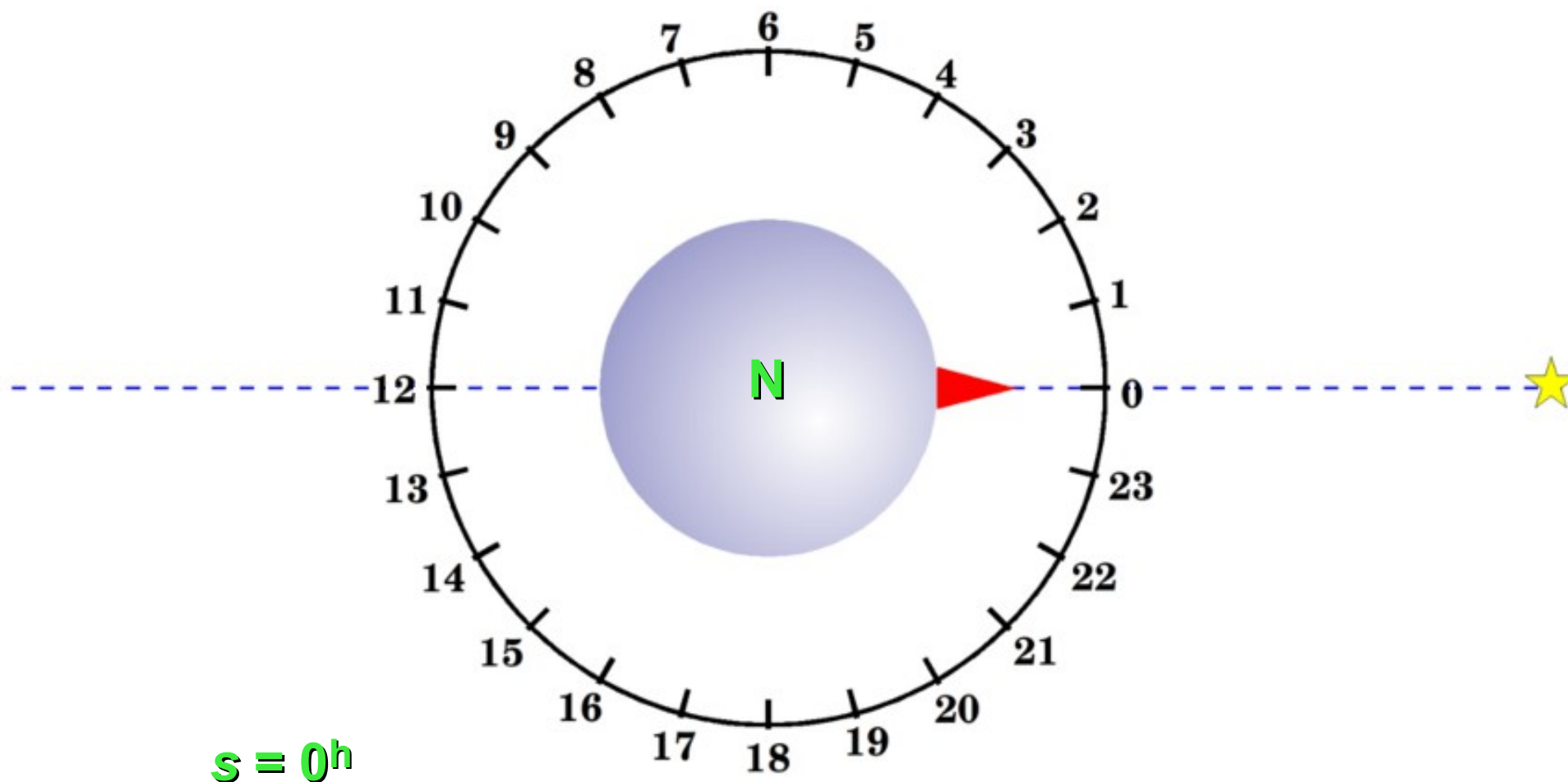

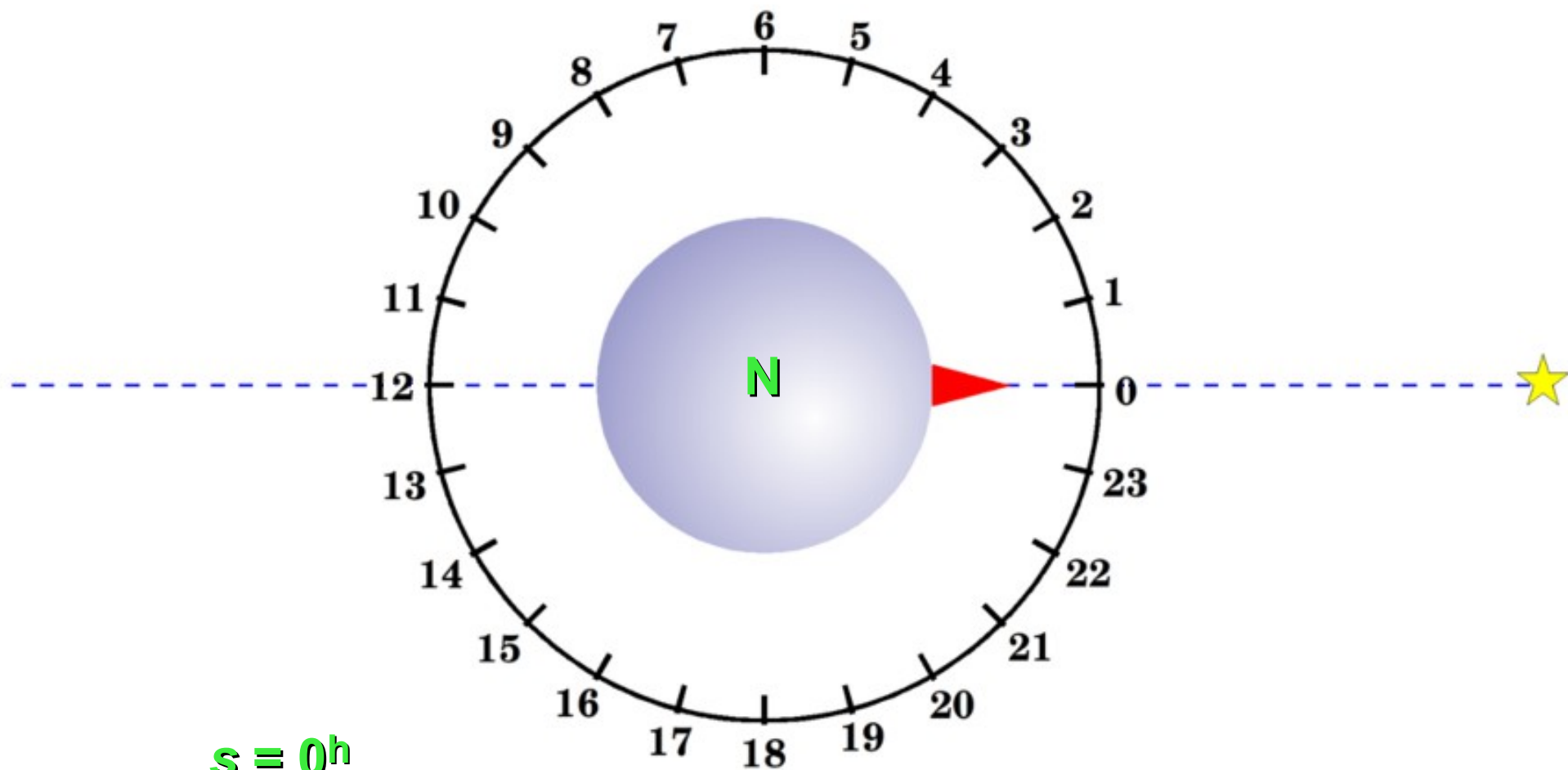
Czemu taka dziwna tarcza?

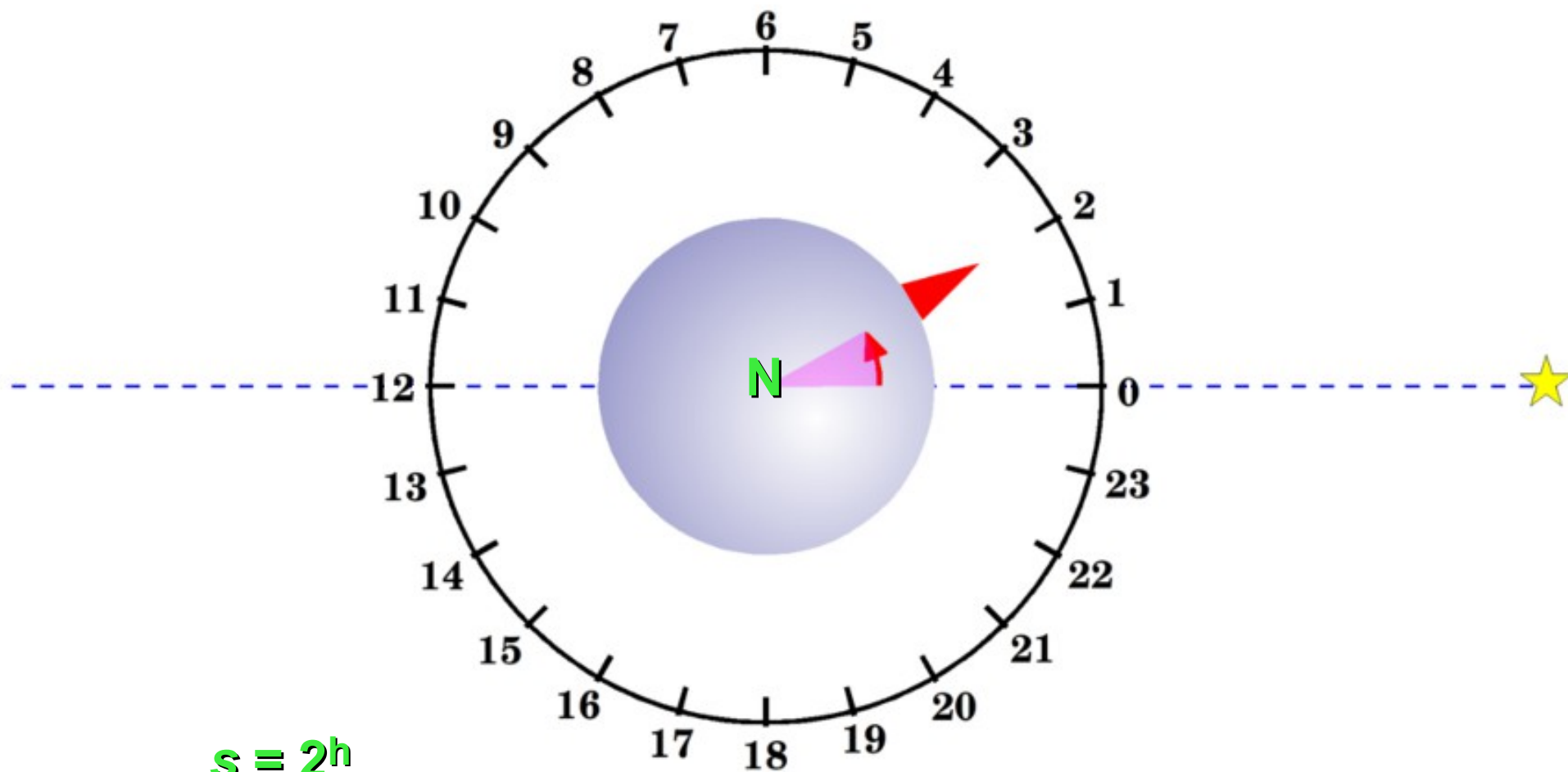

Czemu taka dziwna tarcza? Bo astronomowie mierzą kąty w godzinach...

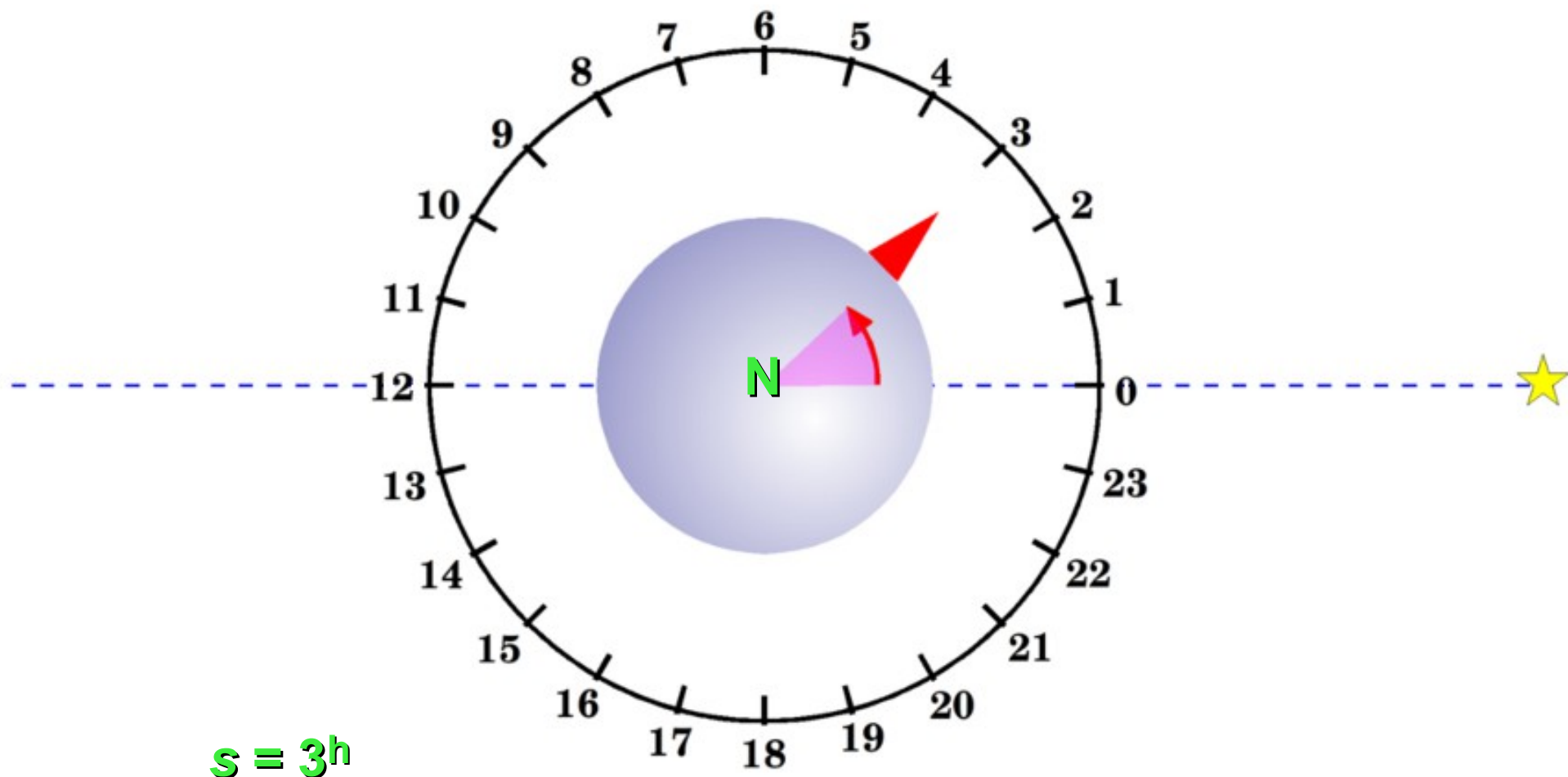
Miara czasowa kątów

- $360^{\circ} = 24^h$
- $15^{\circ} = 1^h = 60^m$
- $1^{\circ} = 4^m$
- $60' = 4^m$
- $15' = 1^m = 60^s$
- $1' = 4^s$
- $60'' = 4^s$
- $15'' = 1^s$

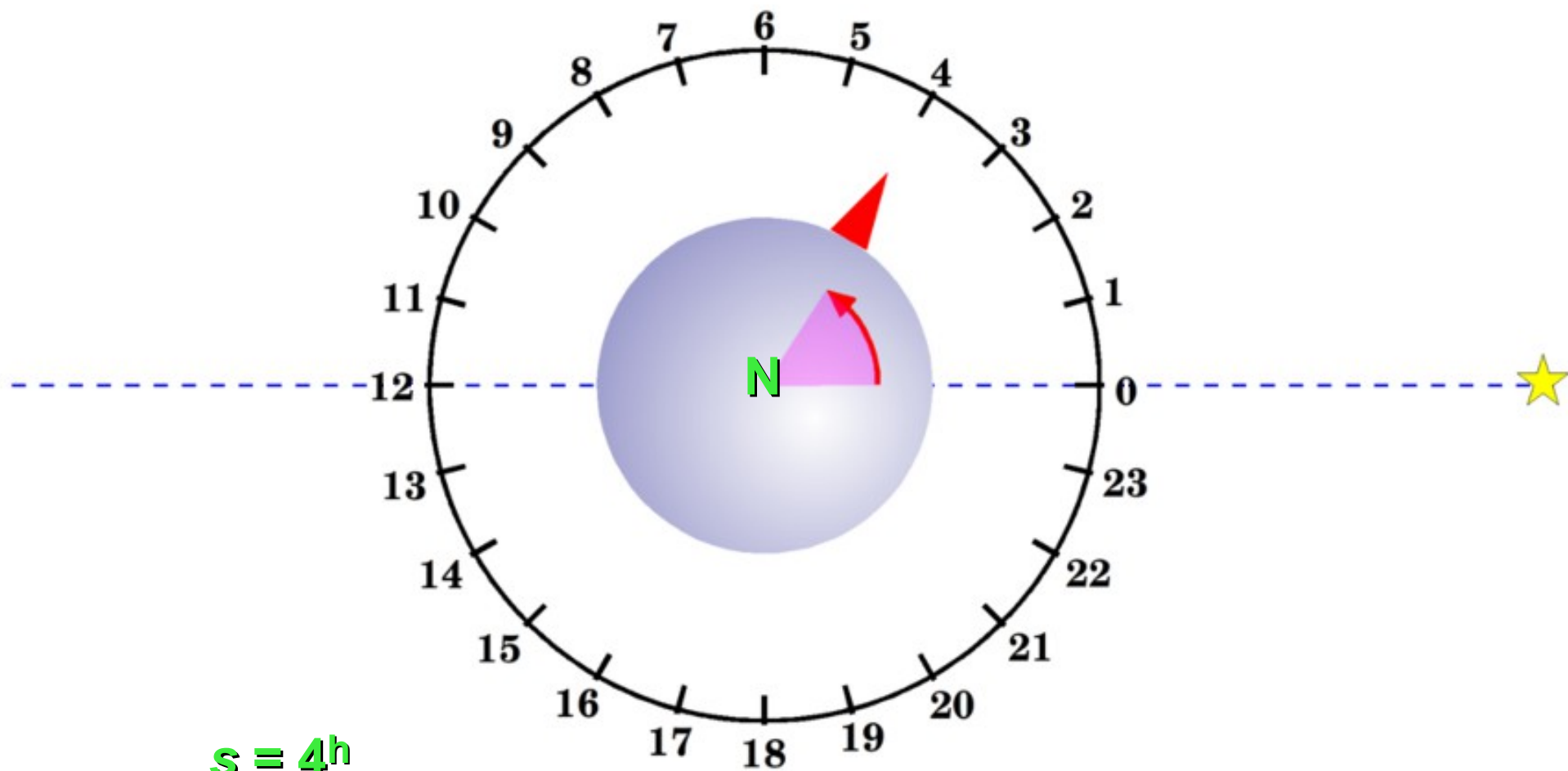

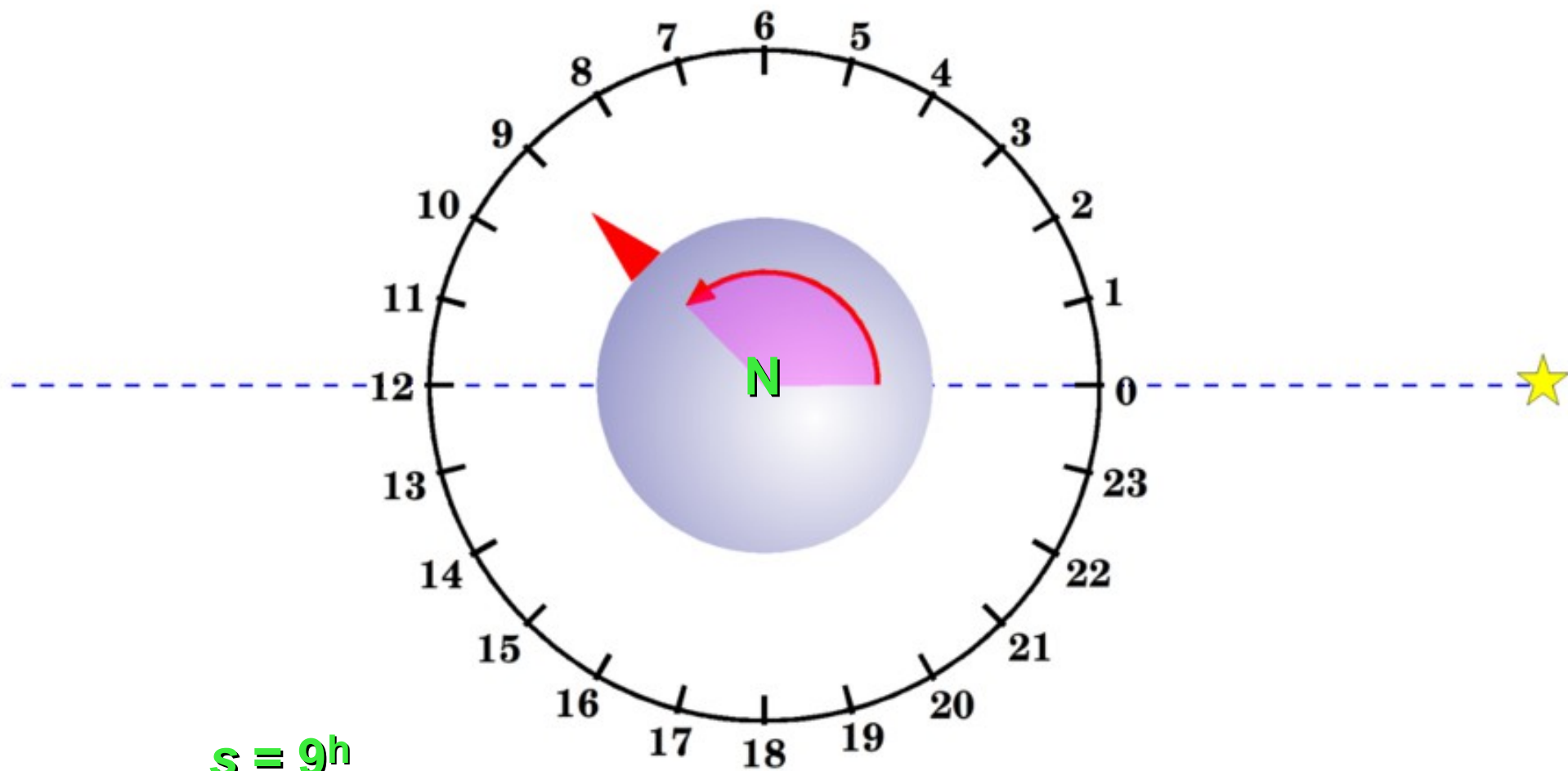

$$s = 2h$$

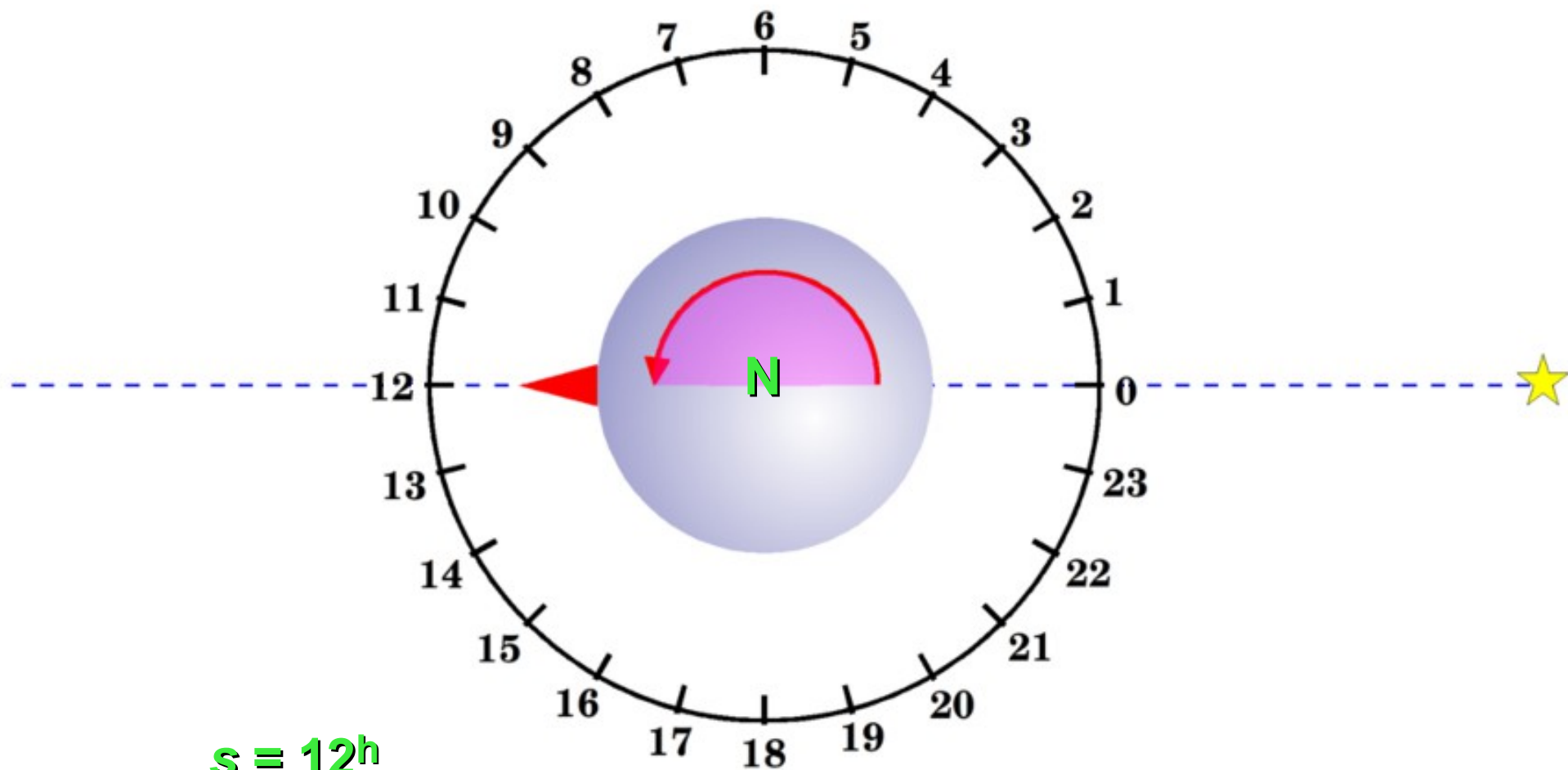

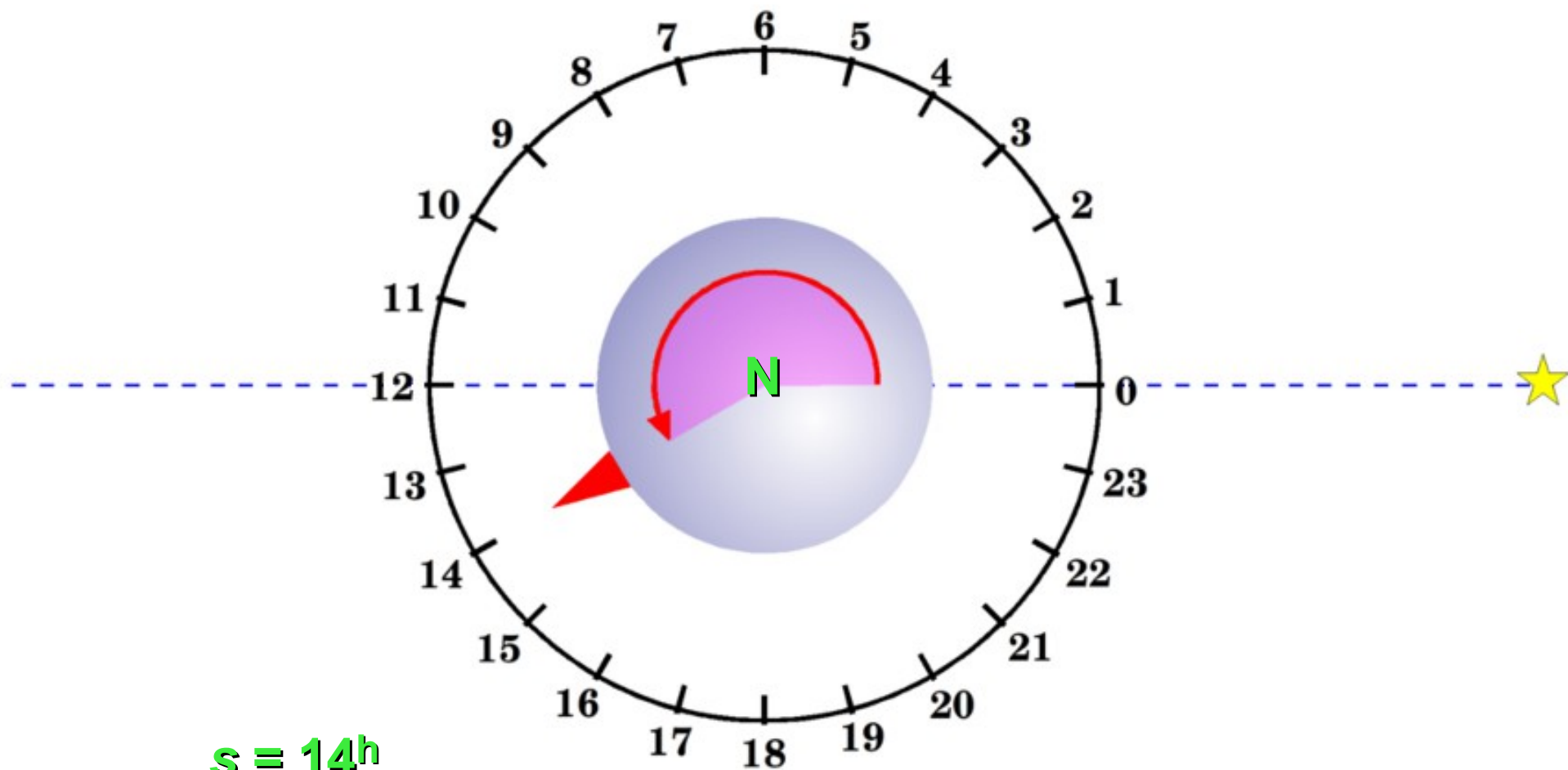
$$s = 3h$$

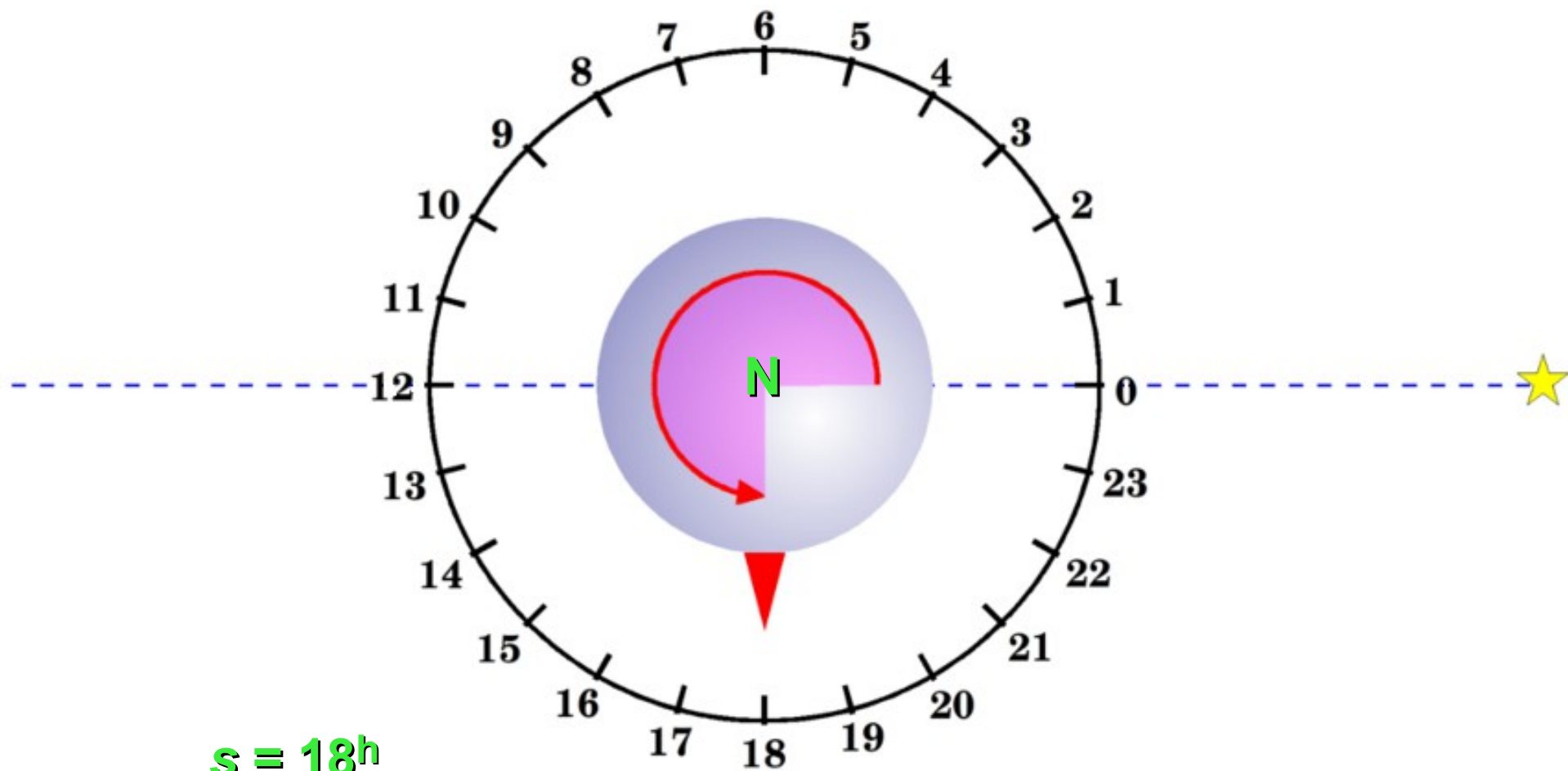

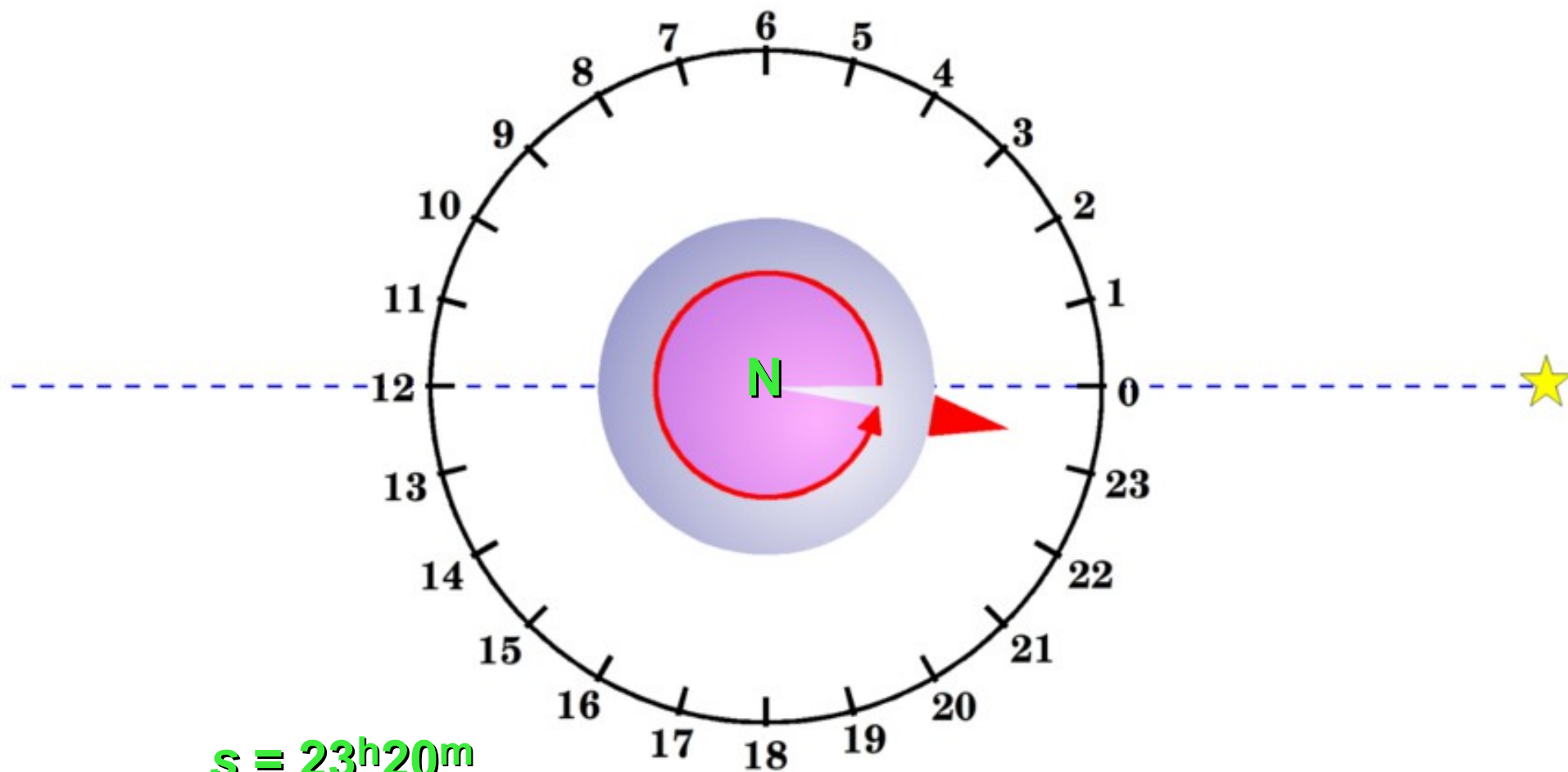
$$s = gh$$

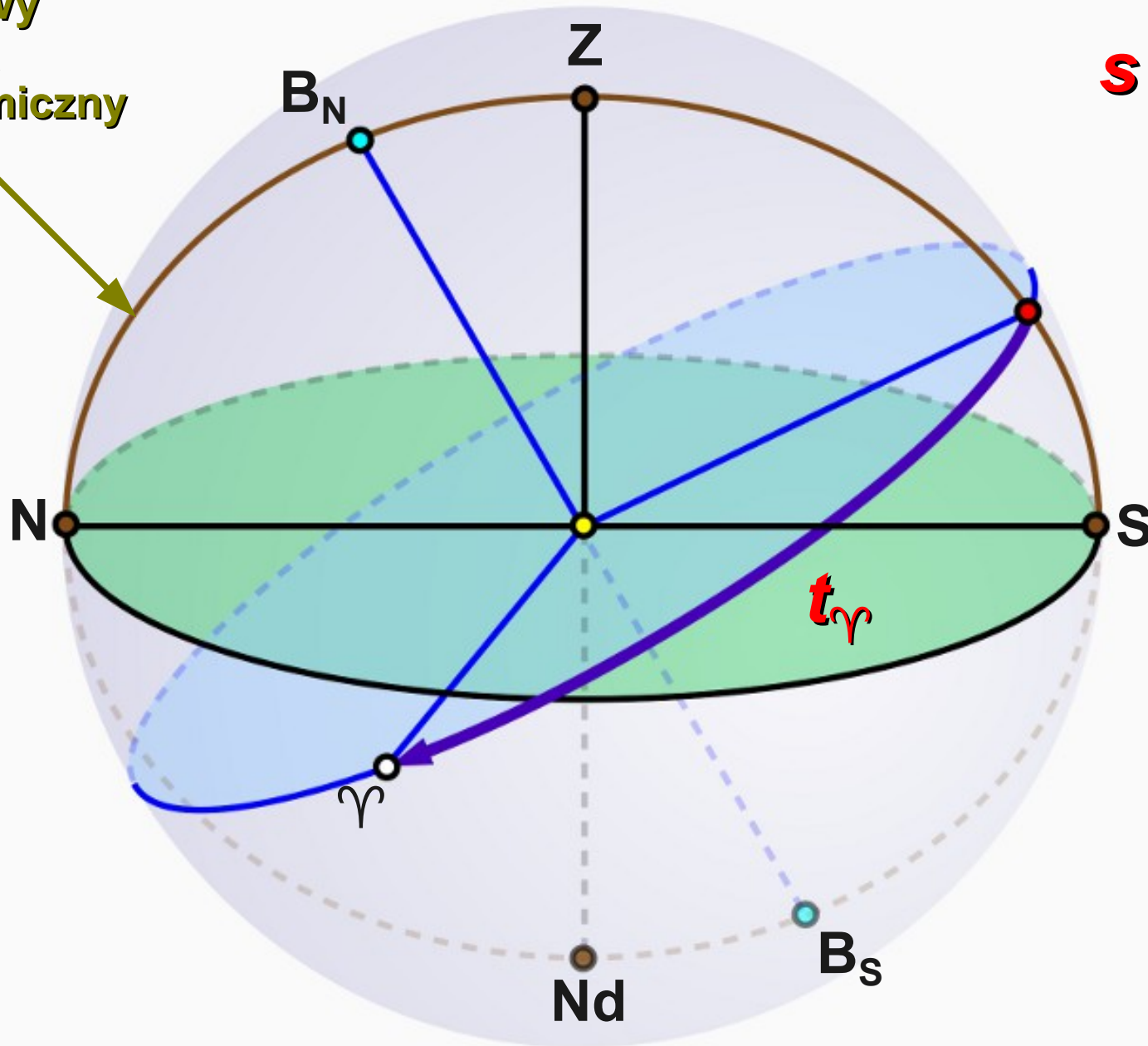

$$s = 18^h$$

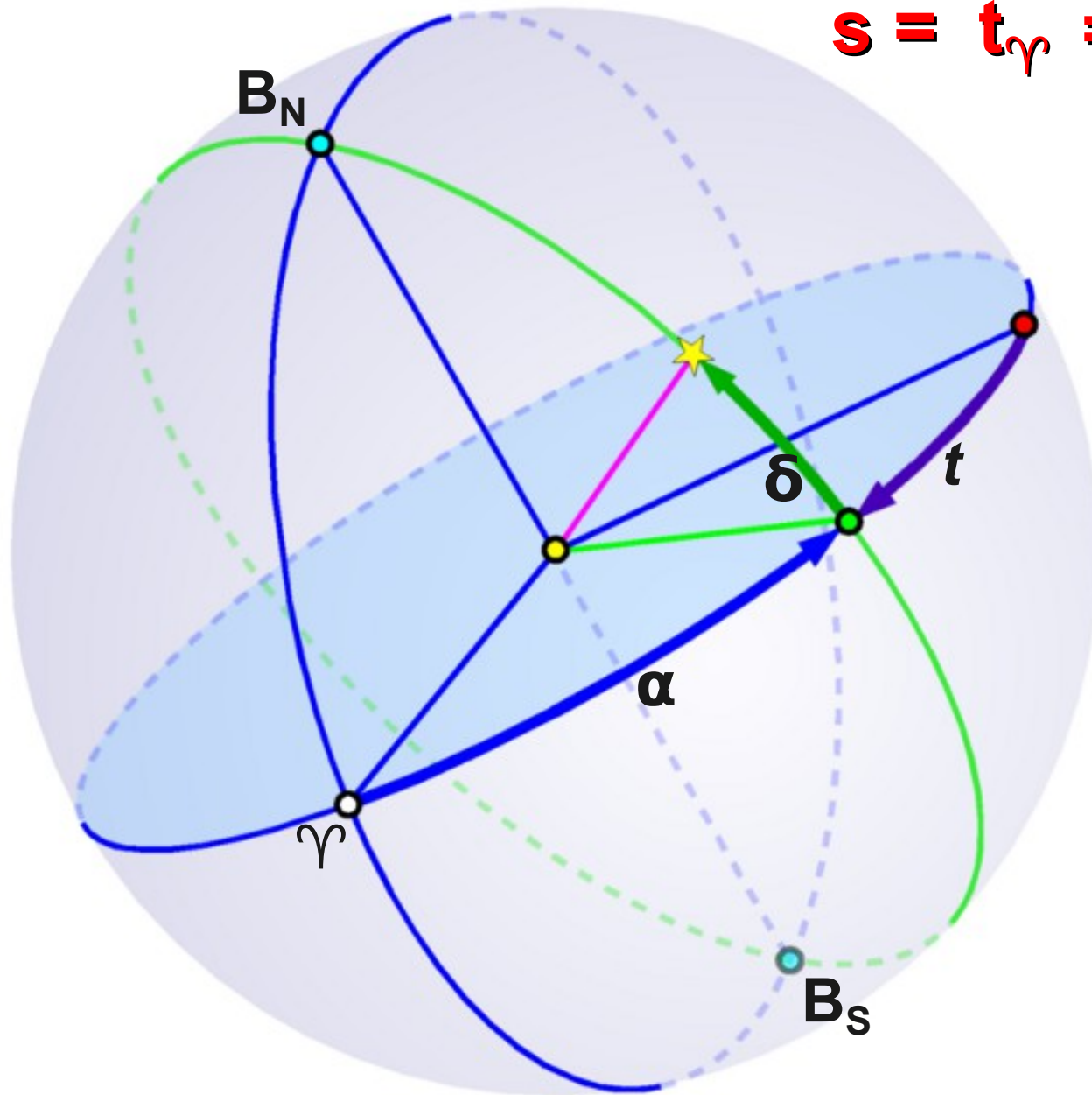

miejscowy
południk
astronomiczny

Definicja: czas gwiazdowy to kąt godzinny punktu Barana

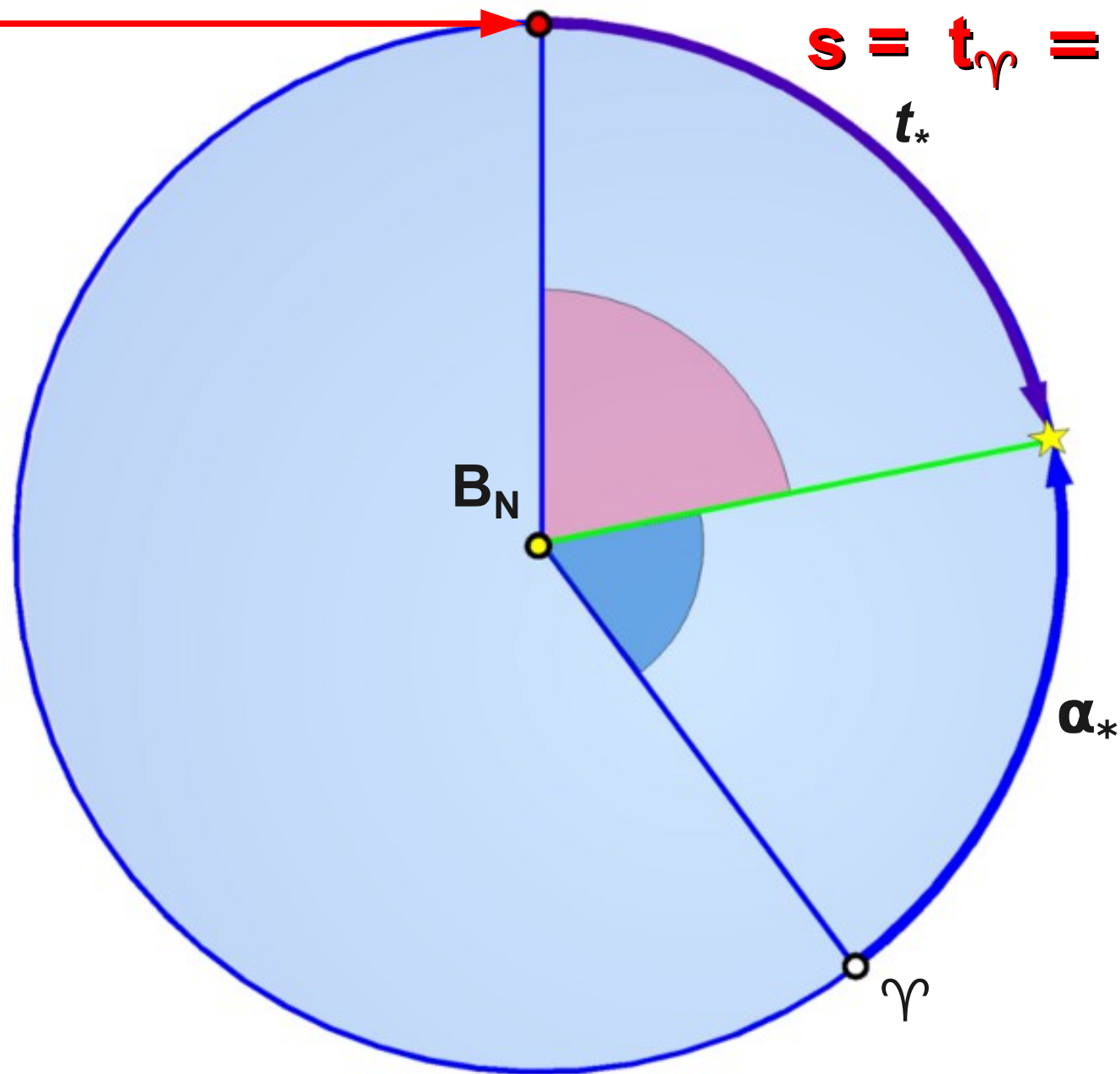
$$\mathbf{s} = \mathbf{t}_\gamma = \mathbf{t}_* + \boldsymbol{\alpha}_*$$

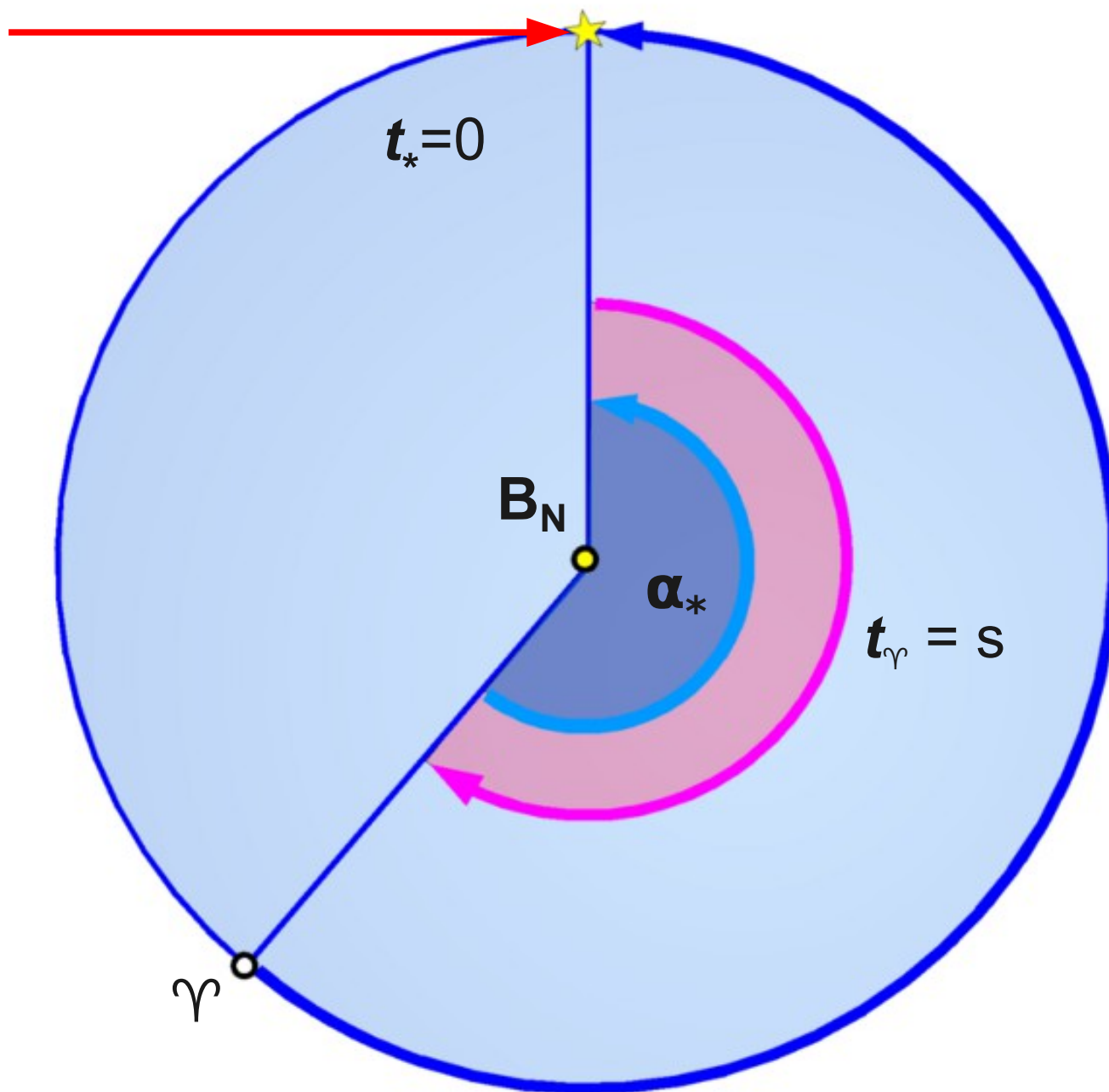
punkt
górowania
na równiku

$$s = t_\gamma = t_* + \alpha_*$$

punkt
górowania
na równiku

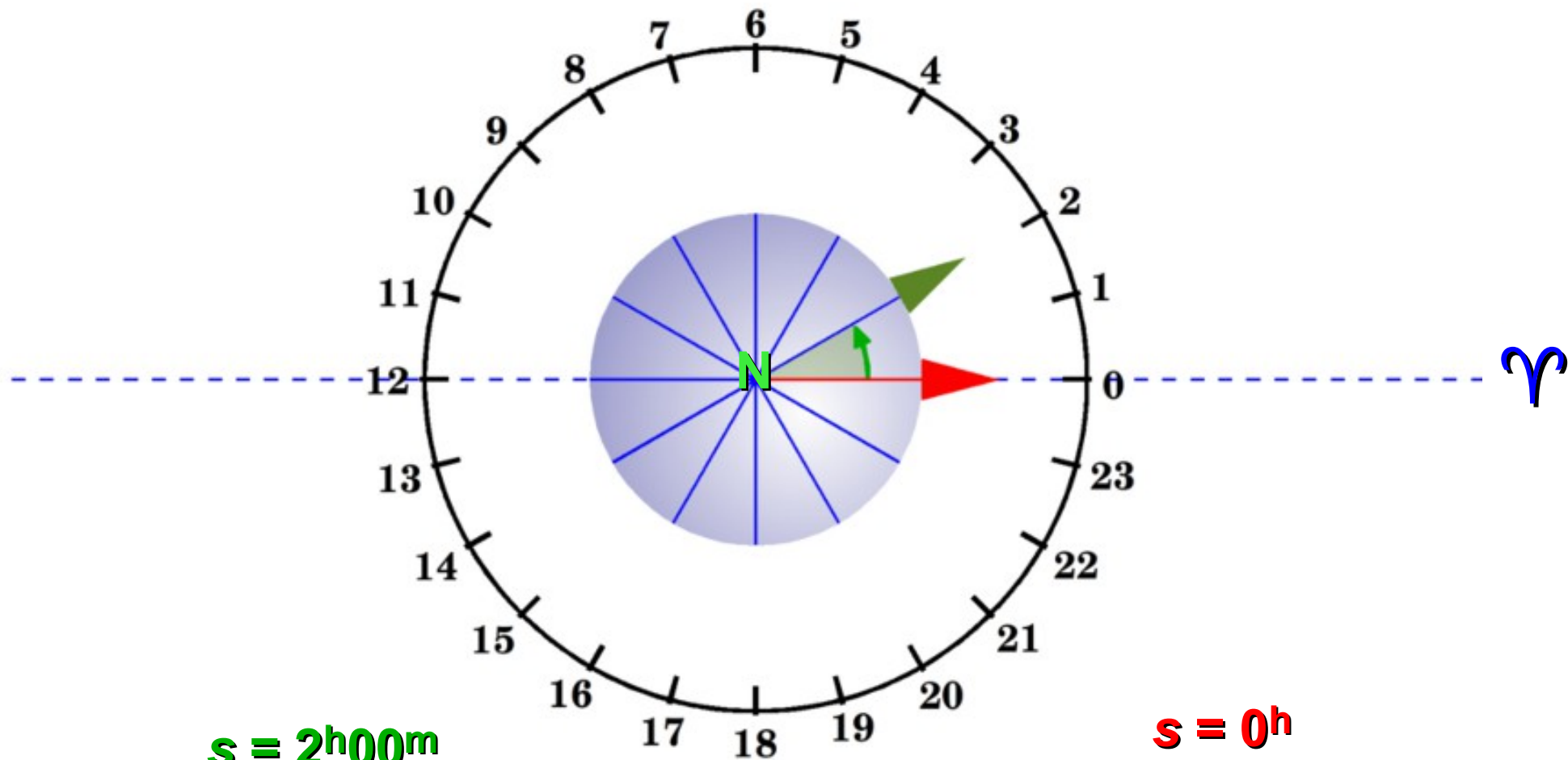
Czas gwiazdowy (t_γ) jest zawsze równy rektascensji gwiazd górujących!

Czas gwiazdowy jest czasem miejscowym

to znaczy, że w miejscach o różnej długości geograficznej jest różny czas gwiazdowy.

Równy czas gwiazdowy mają tylko miejsca na tym samym południku geograficznym.

$$\lambda_E = 30^\circ = 2^h$$

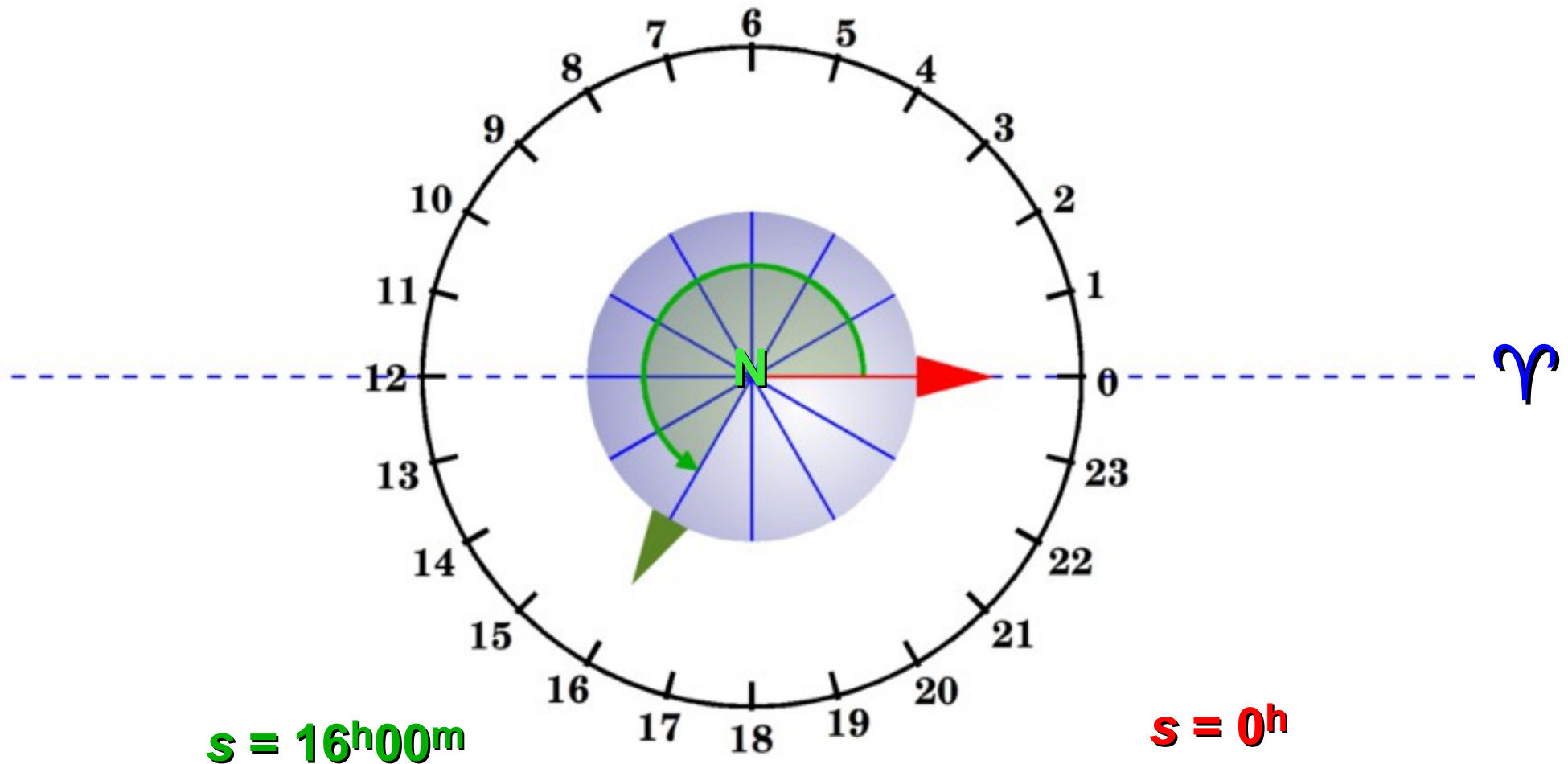

$$s = 2^h 00^m$$

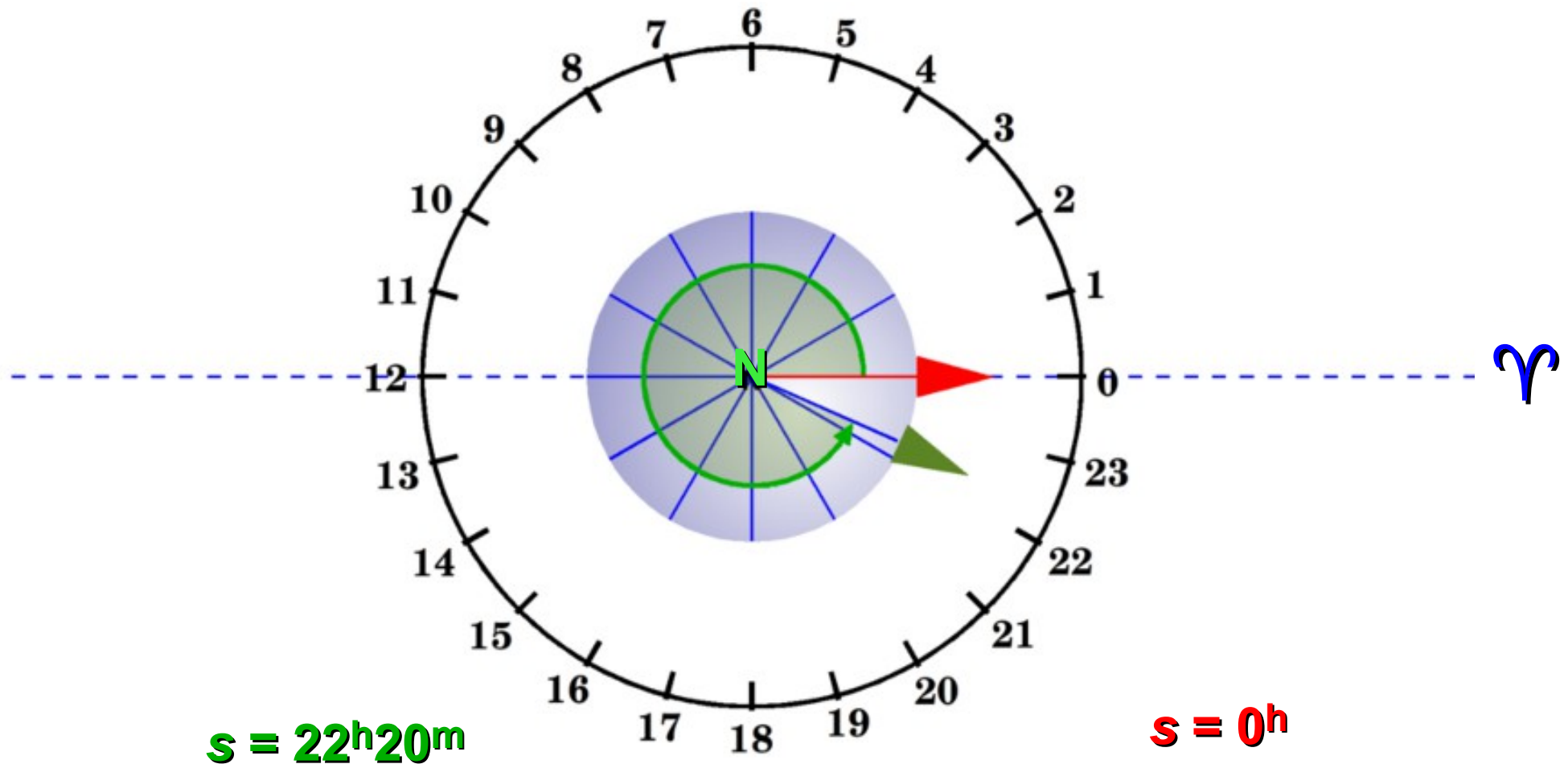
$$s = 0^h$$

(czas gwiazdowy
na południku 0)

$$\lambda_E = 240^\circ = 16^{\text{h}}00^{\text{m}}$$

$$\lambda_E = 335^\circ = 22^h 20^m$$

Pomiar kąta godzinnego dowolnej gwiazdy o znanej rektascensji jest pomiarem czasu gwiazdowego.

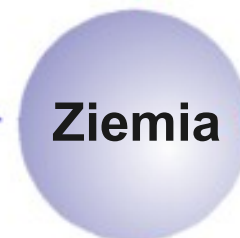
W szczególności może to być obserwacja górowania gwiazdy – wtedy jej kąt godziny wynosi zero a czas gwiazdowy jest równy jej rektascensji.

Czas słoneczny prawdziwy

Słońce

orbita Ziemi

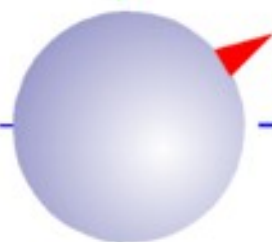
Ziemia

Definicja: czas słoneczny prawdziwy to kąt godzinny środka tarczy Słońca powiększony o 12^h .

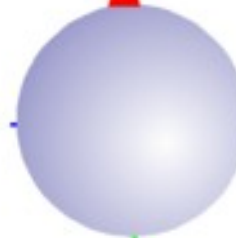
Chodzi o to by początek doby (godzina 0) był o północy.

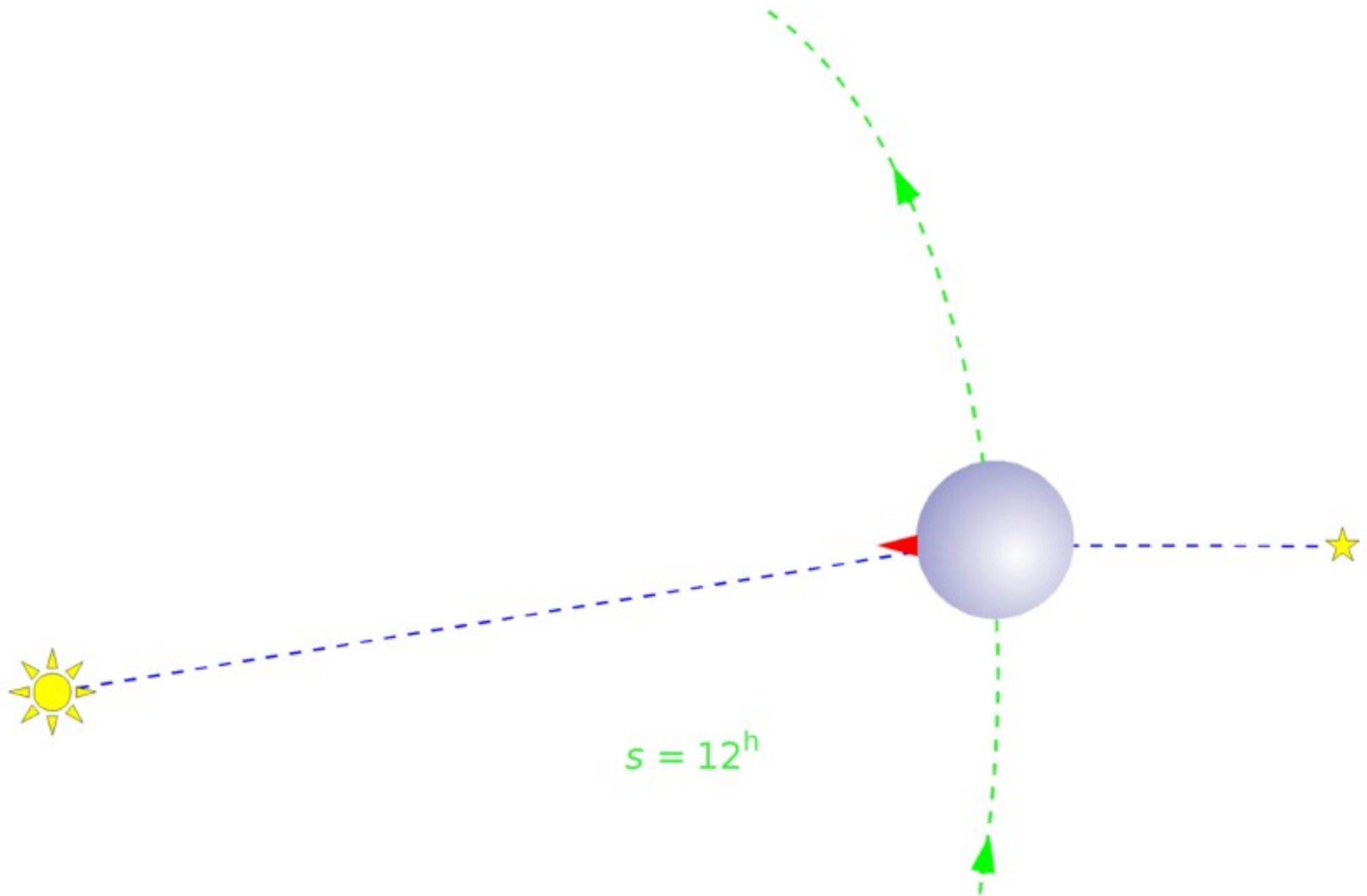

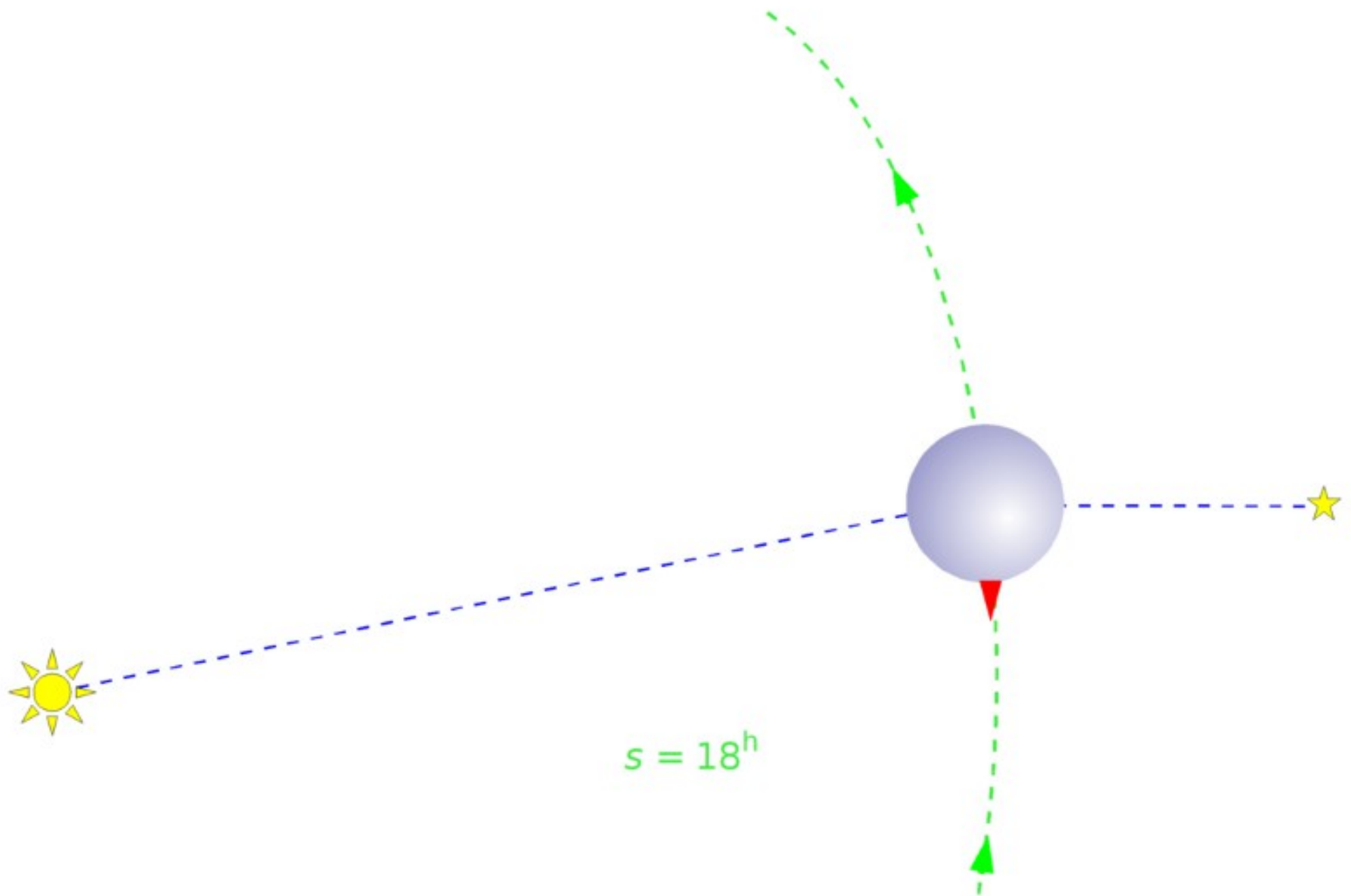

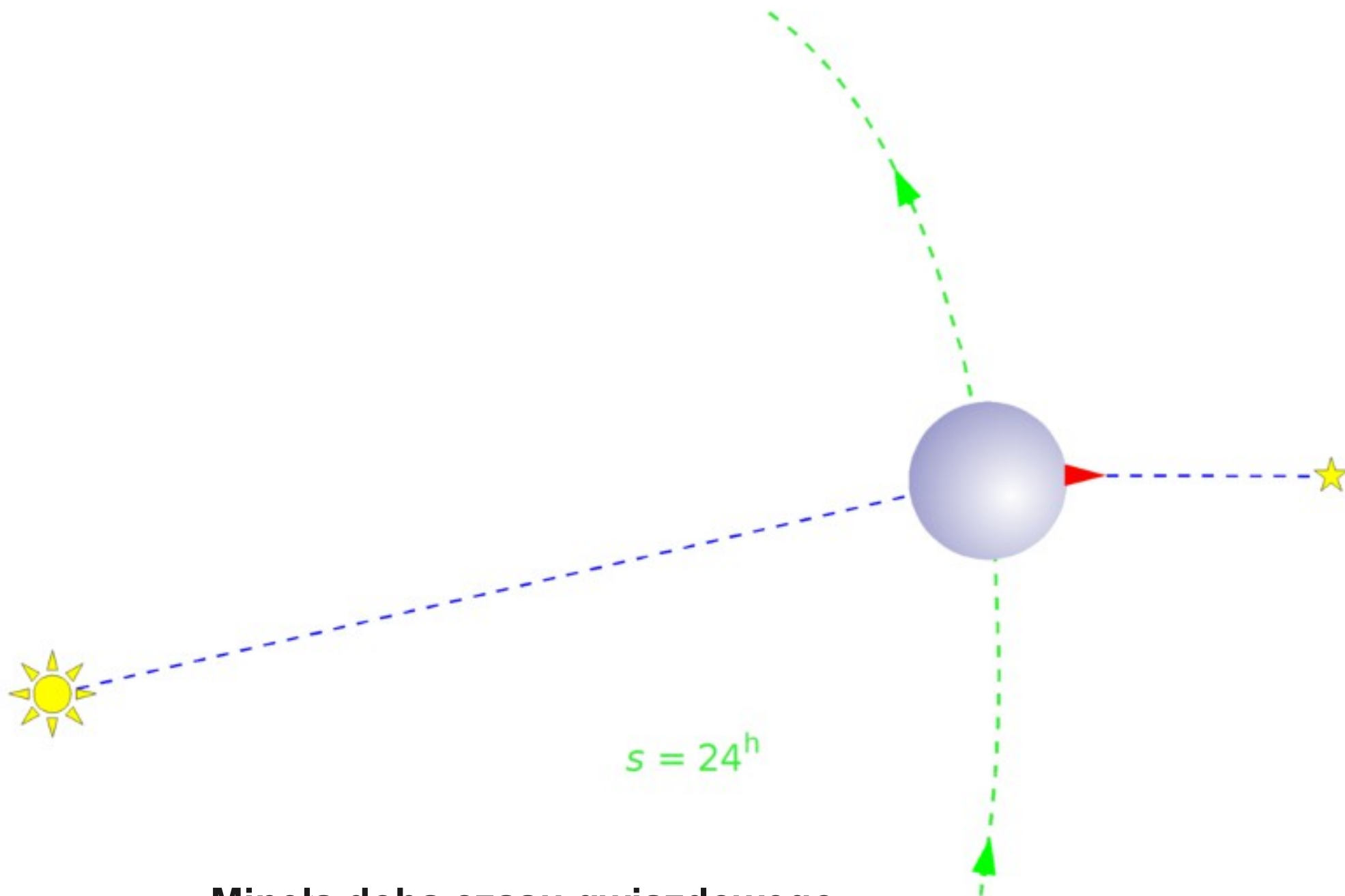

$s = 6^h$

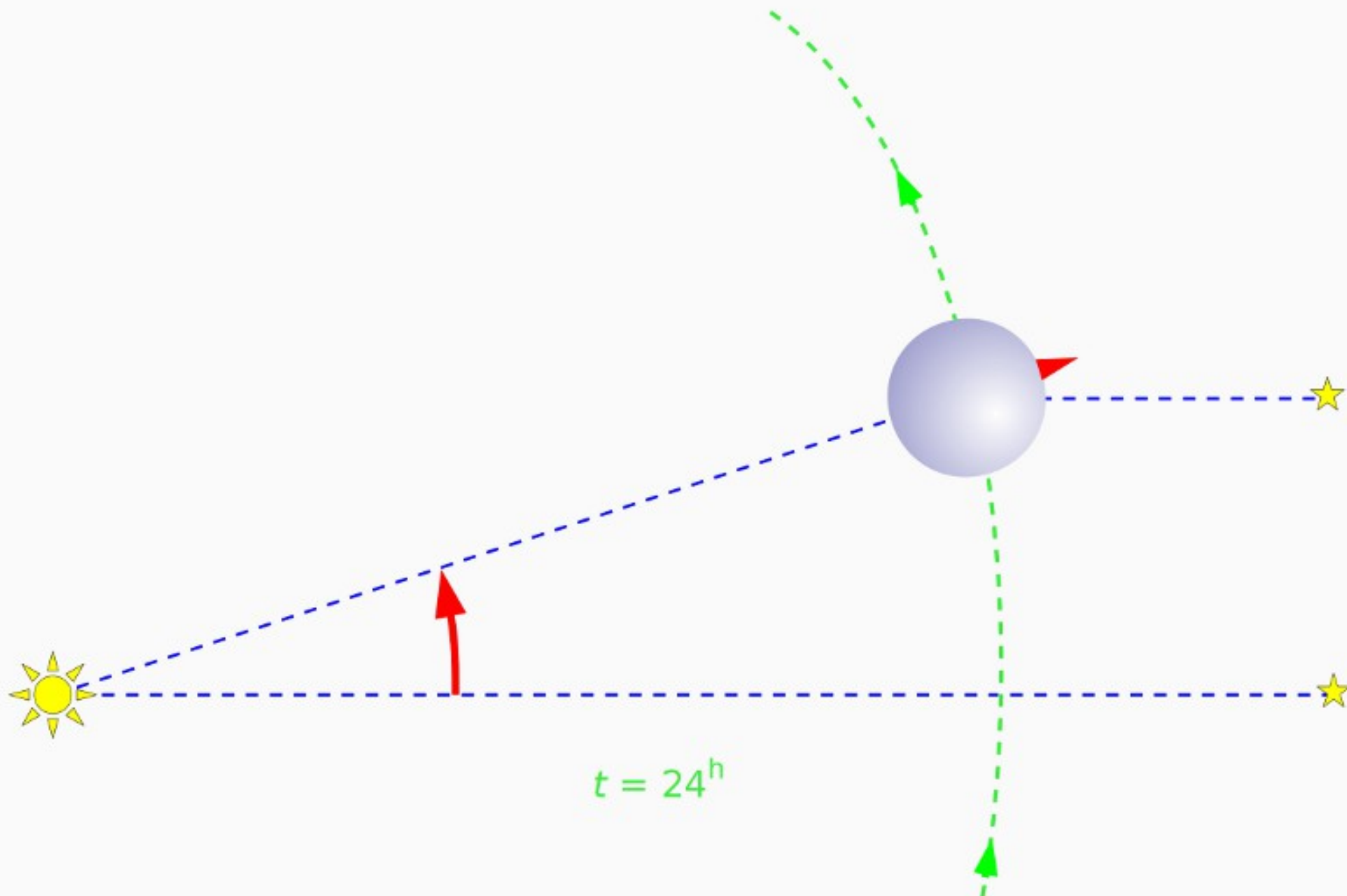

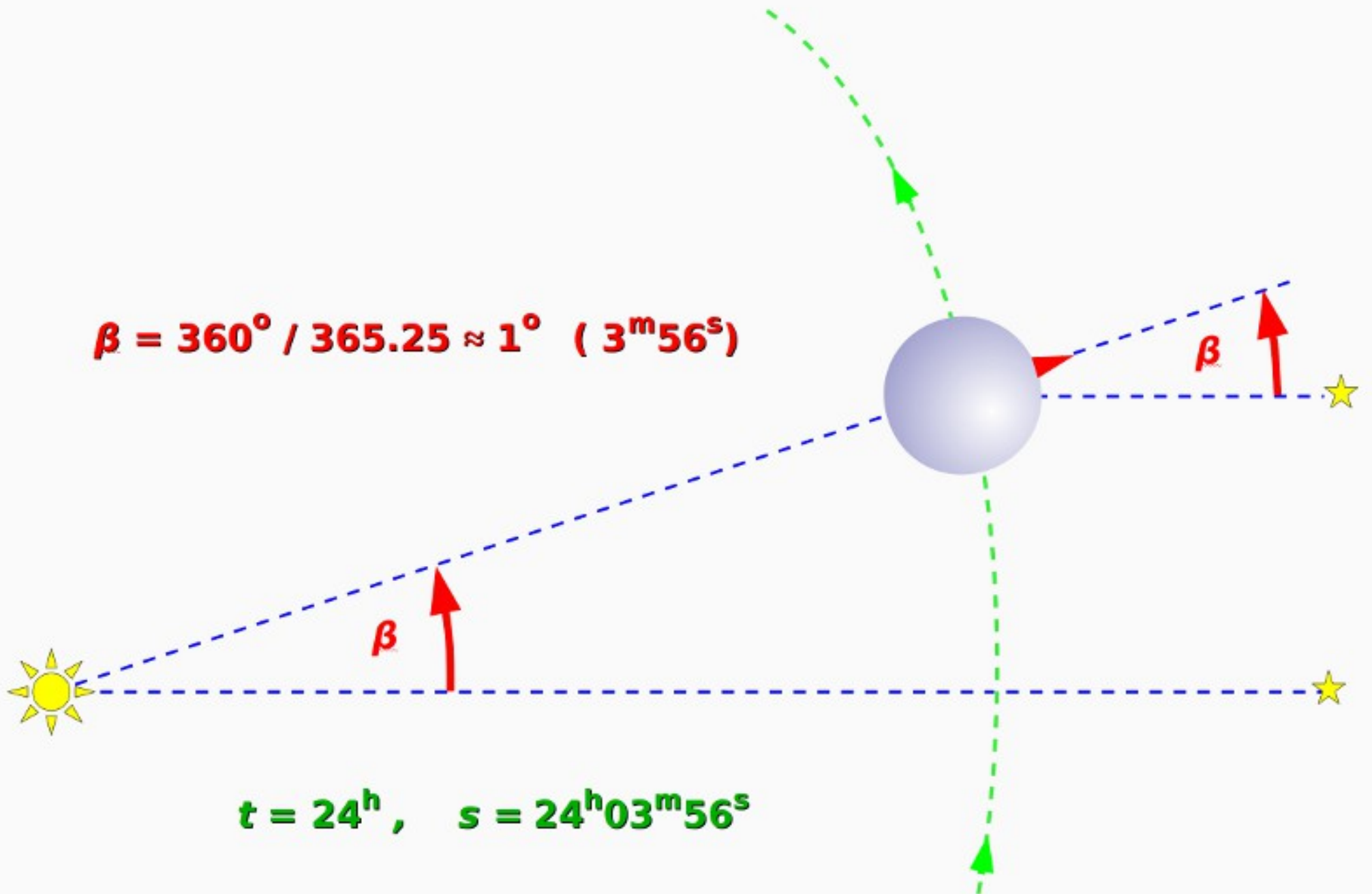

Minęła doba czasu gwiazdowego...

... ale dopiero teraz minęła doba czasu słonecznego...

$$\beta = 360^\circ / 365.25 \approx 1^\circ \quad (3^m 56^s)$$

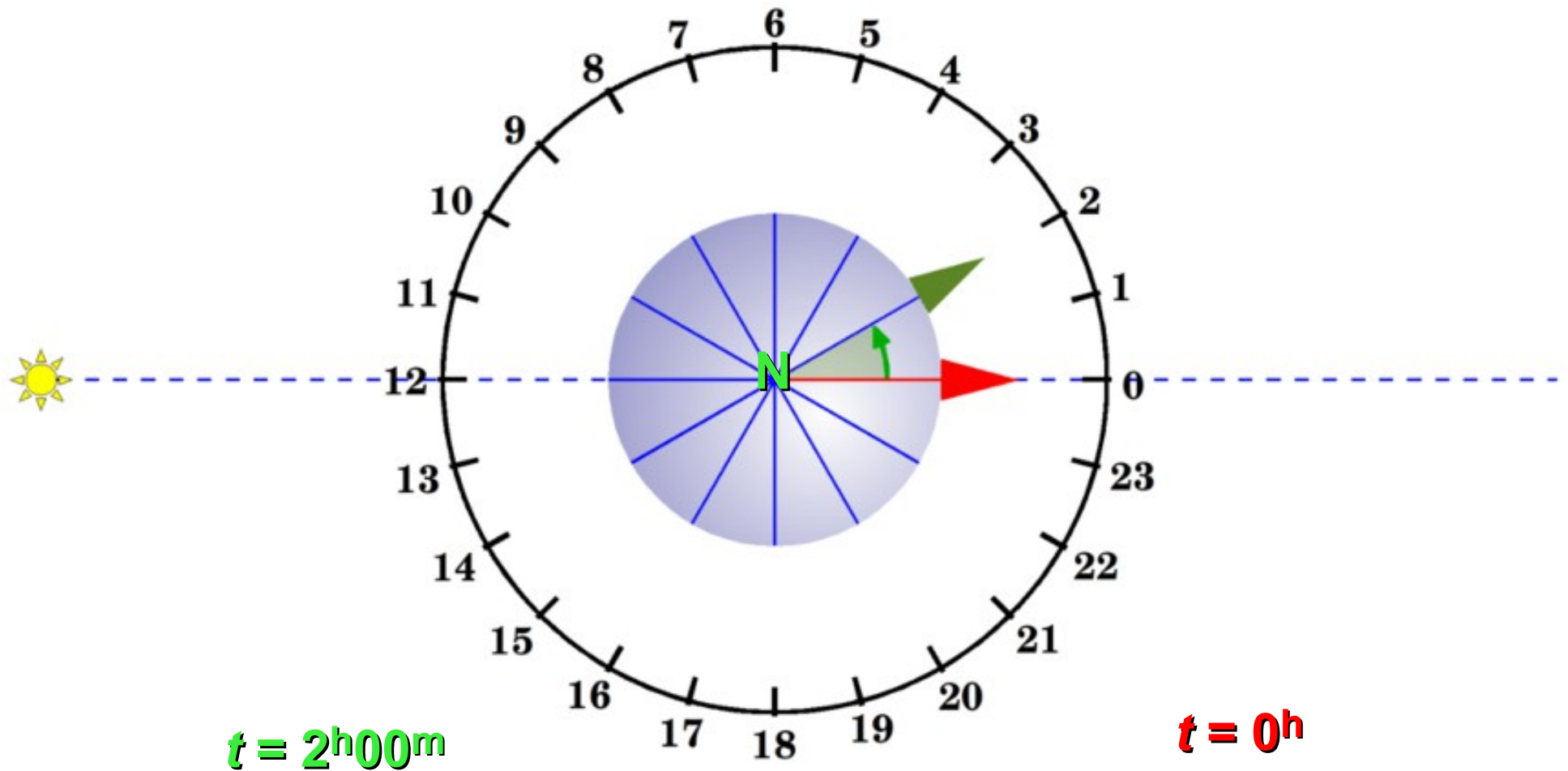

$$t = 24^h, \quad s = 24^h 03^m 56^s$$

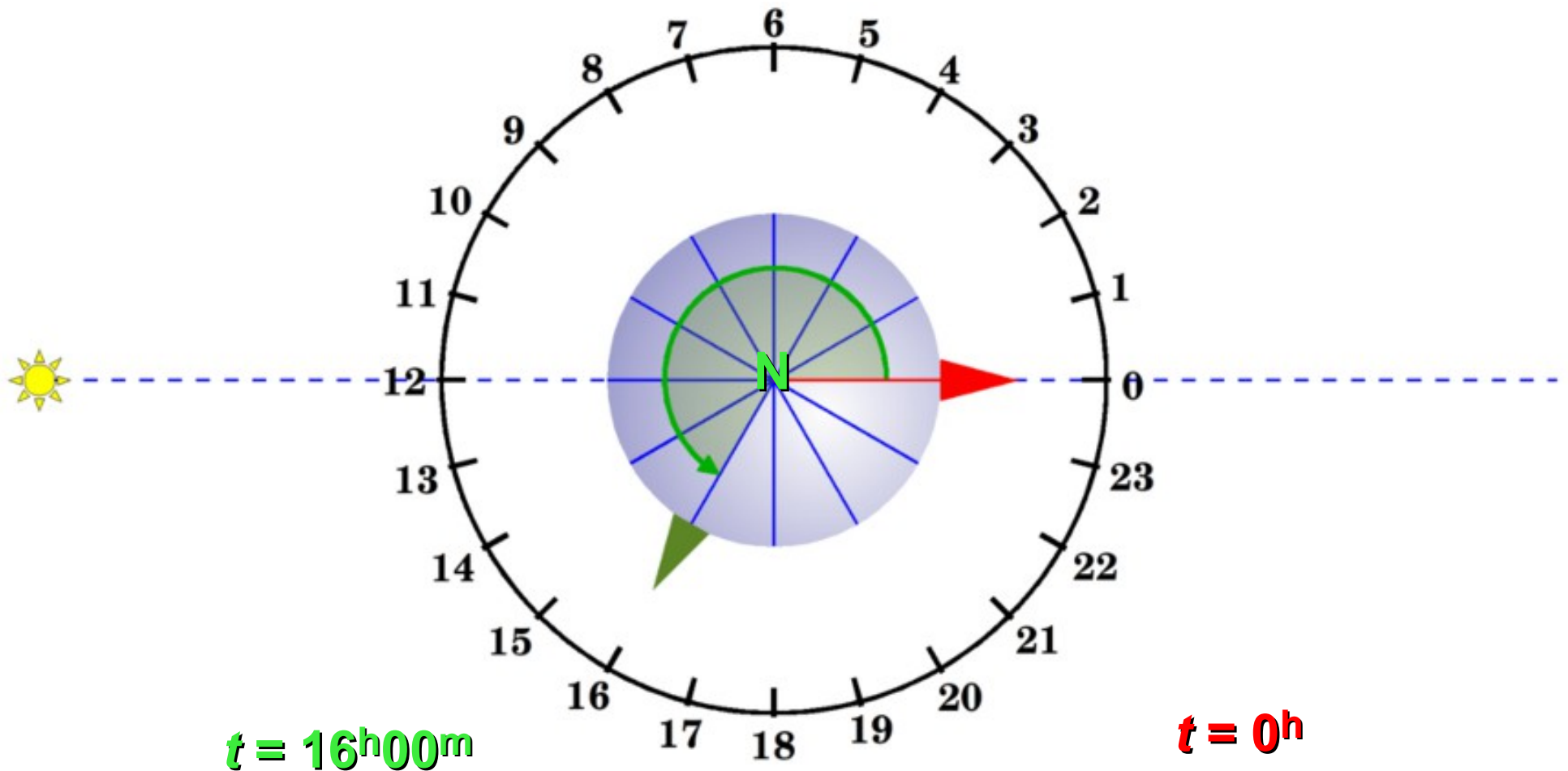
**Czas słoneczny prawdziwy
też jest czasem miejscowym.**

**Wiemy doskonale, że na różnych długościach
geograficznych jest różny czas.**

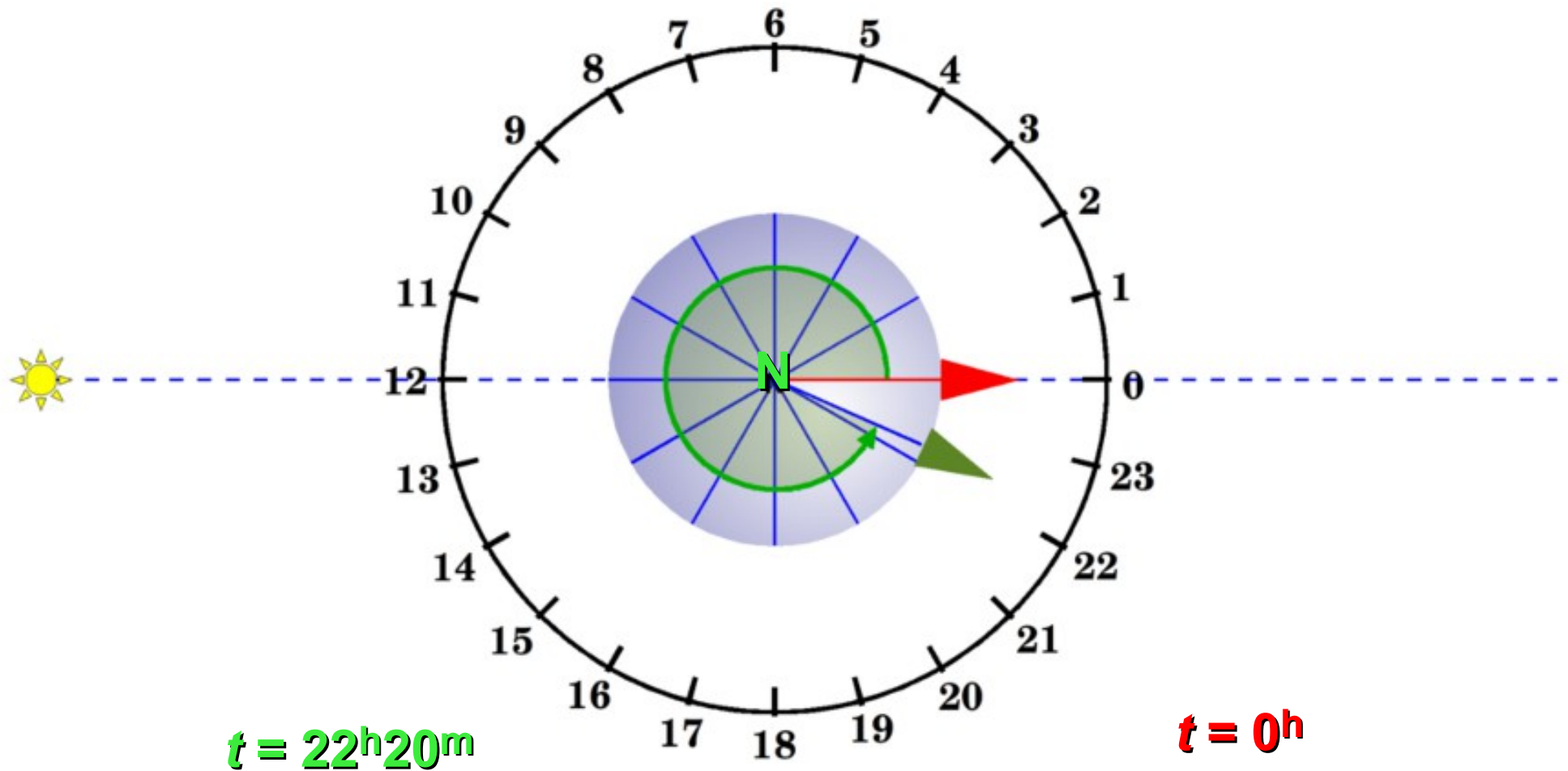
$$\lambda_E = 30^\circ = 2^h$$

$$\lambda_E = 240^\circ = 16^{\text{h}}00^{\text{m}}$$

$$\lambda_E = 335^\circ = 22^{\text{h}}20^{\text{m}}$$

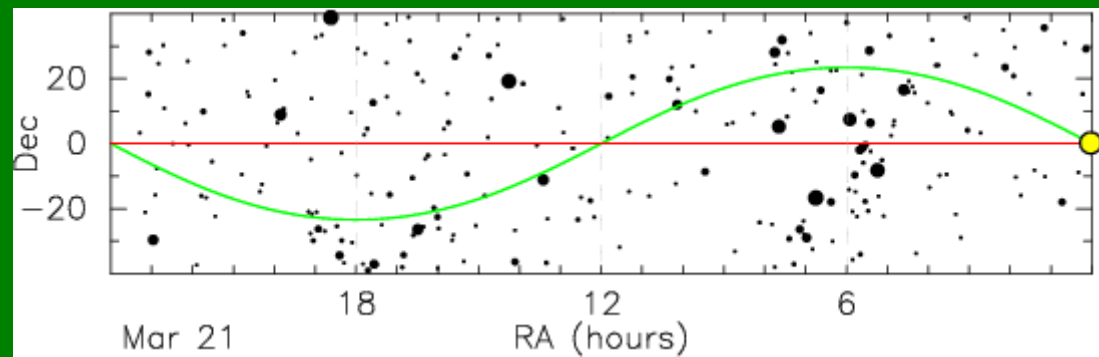
Czas słoneczny prawdziwy

też umiemy mierzyć...

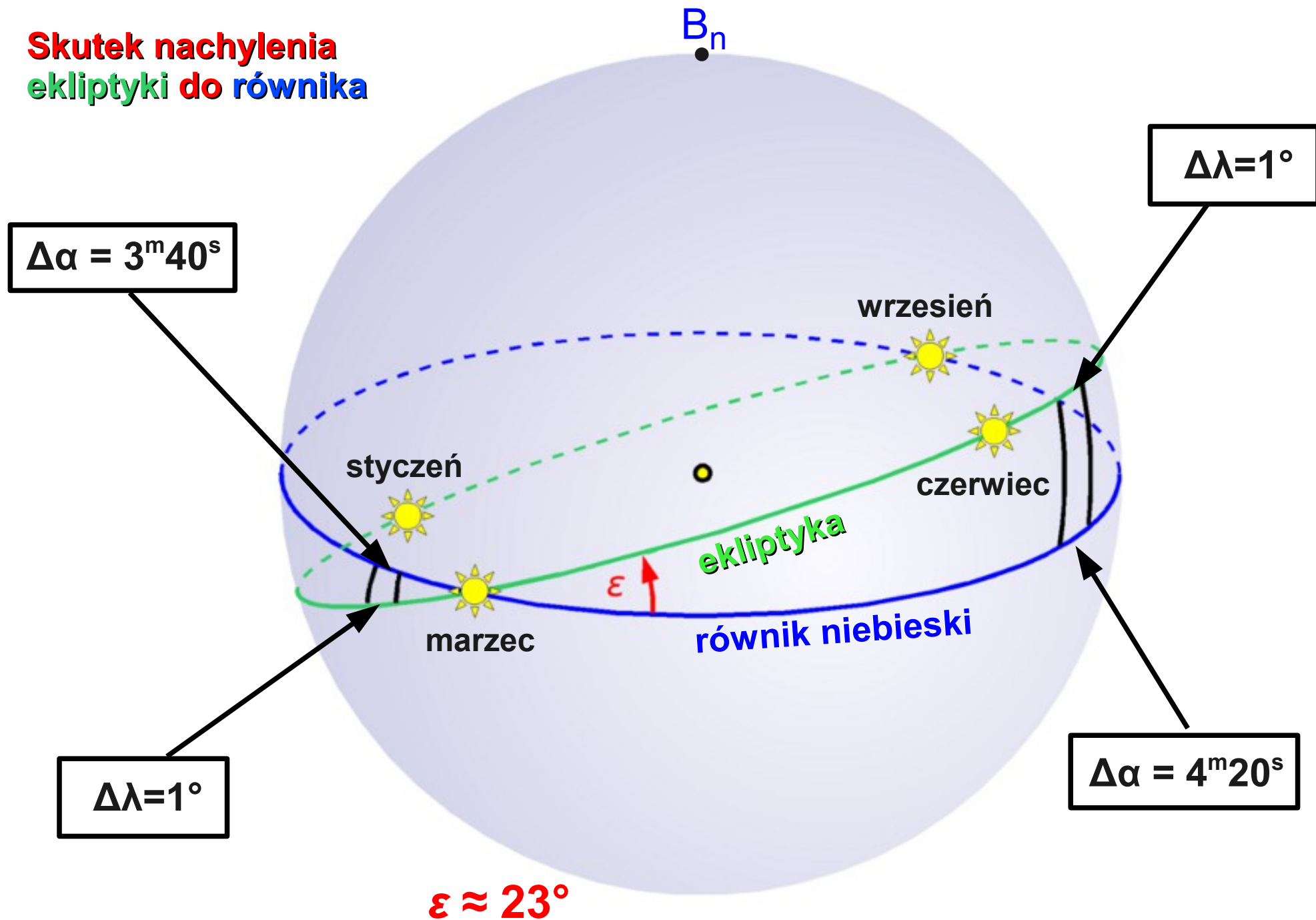
**Na skutek ruchu orbitalnego Ziemi
Słońce zmienia swoją pozycję na tle
gwiazd nierównomiernie.**

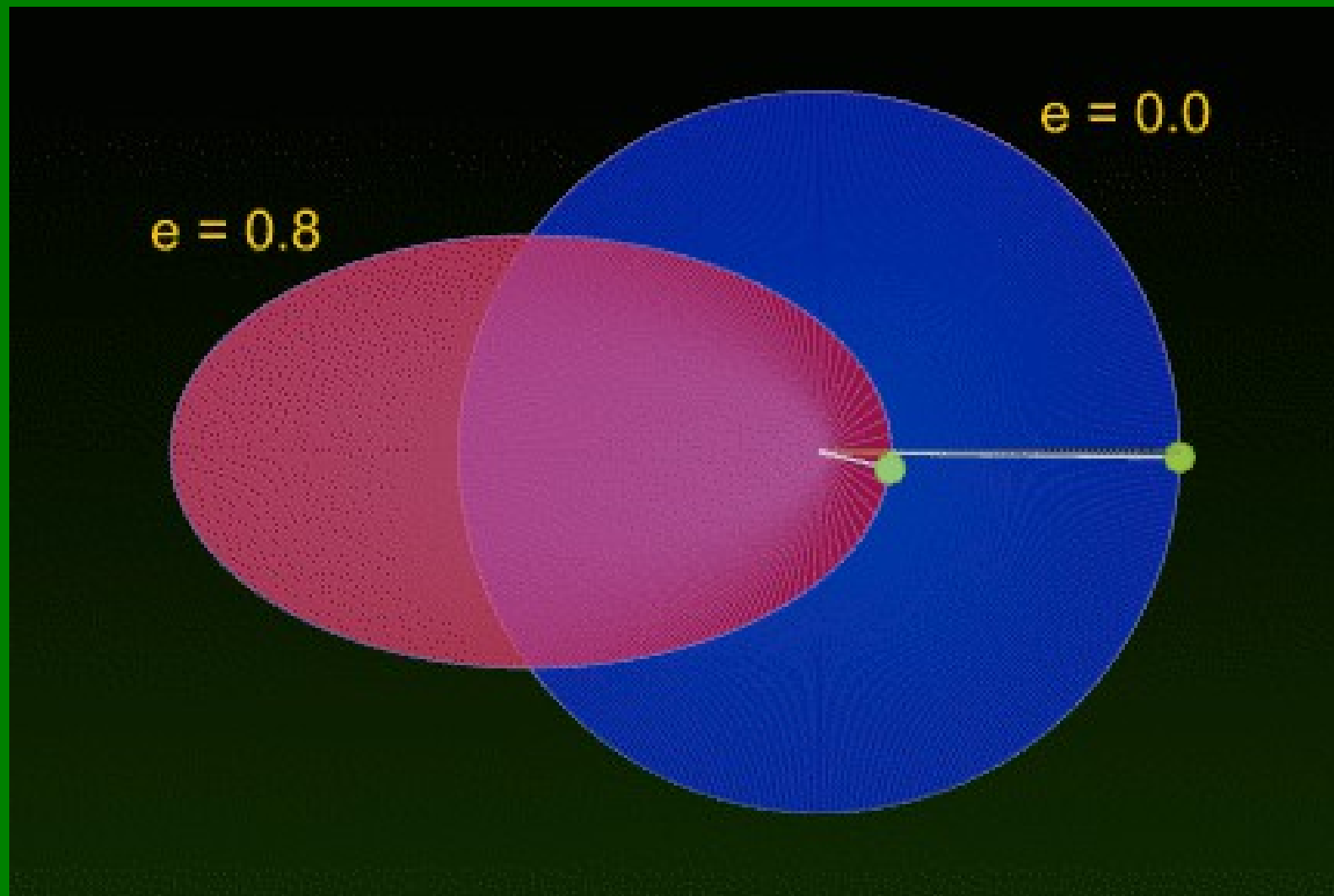
**Rektascensja Słońca rośnie
niejednostajnie tak więc
czas słoneczny prawdziwy jest czasem
niejednostajnym!**

http://www.dur.ac.uk/john.lucey/users/solar_year.gif

**Skutek nachylenia
ekliptyki do równika**

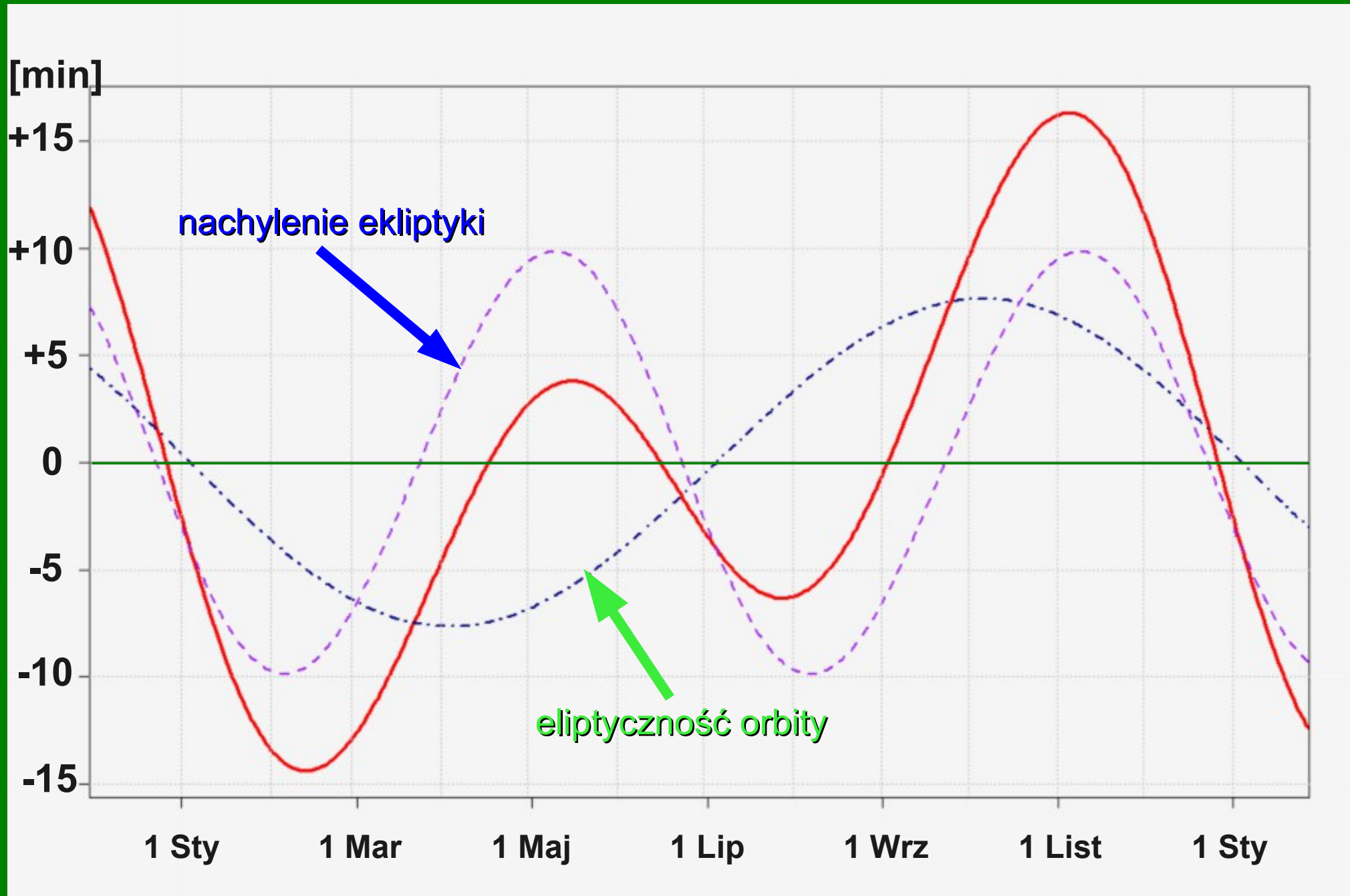

By Garry R. Osgood

**Ziemia przechodzi przez peryhelium ok. 4 stycznia
a przez aphelium ok. 5 lipca.**

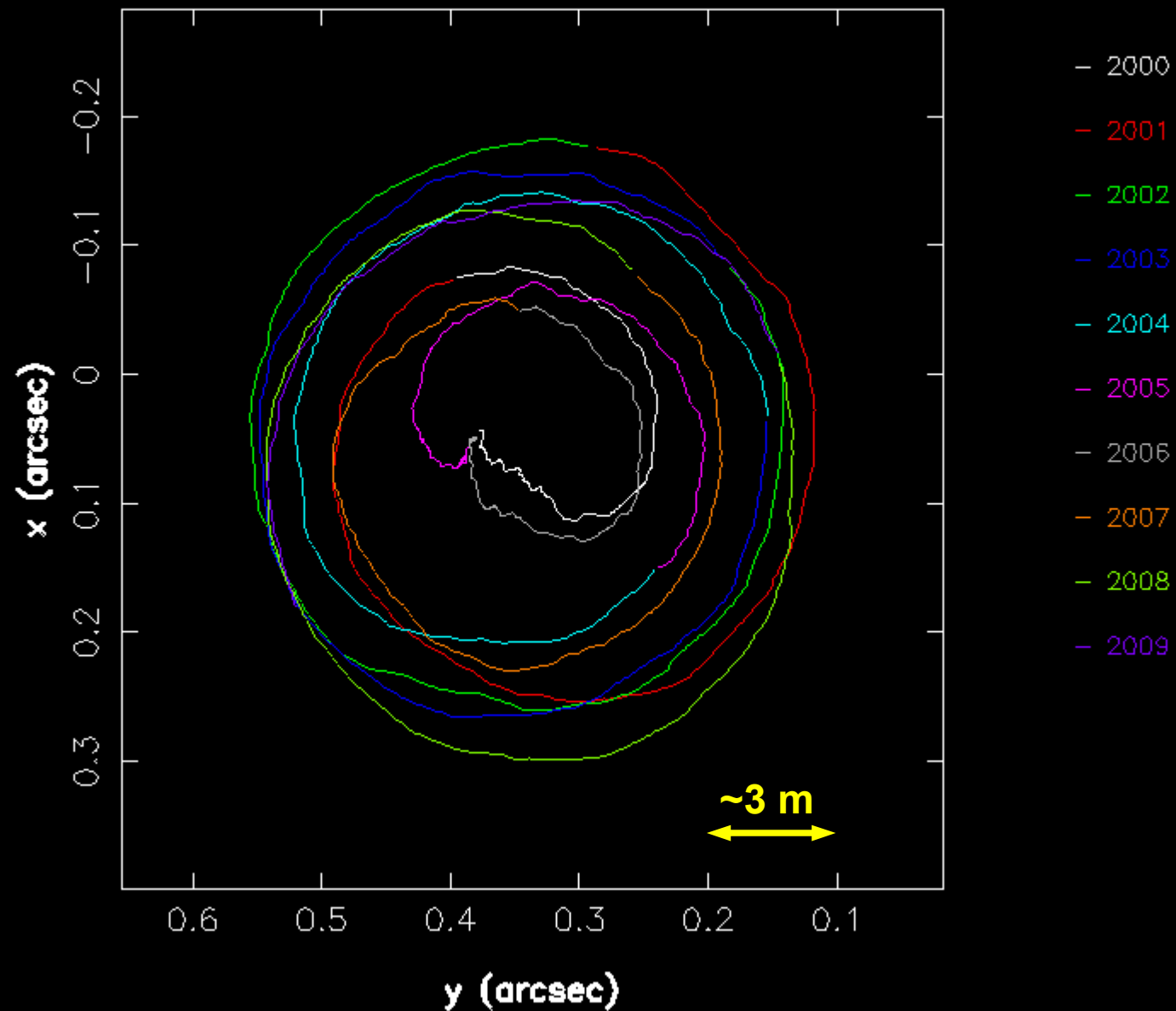
Równanie czasu ($\Delta T = \text{prawdziwy} - \text{średni}$)

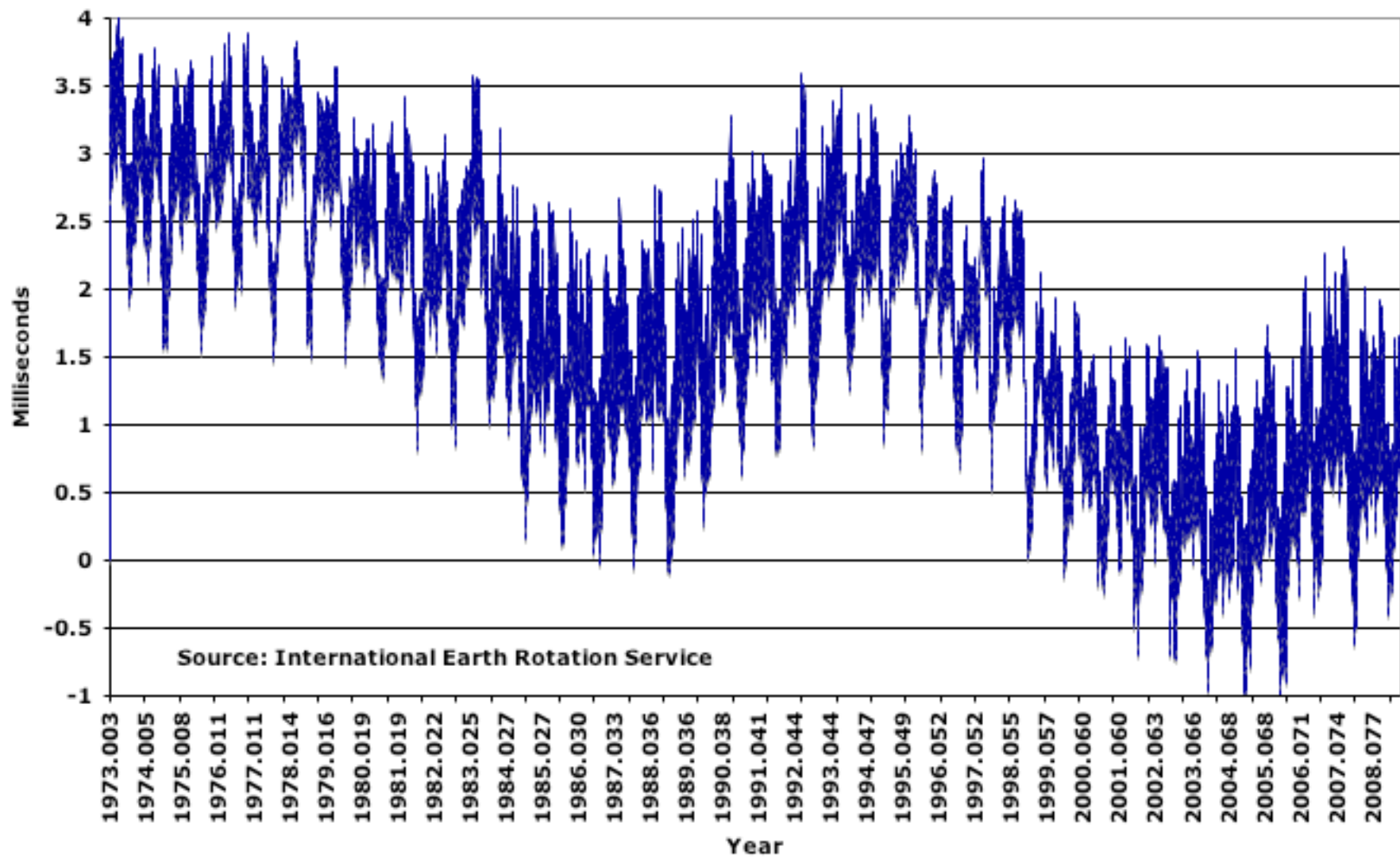
Dalsze kłopoty – nierównomierność rotacji Ziemi

- **Ruchy bieguna ziemskiego**
- **Spowalnianie pływowe – Księżyc i Słońce**
- **Zmiany sezonowe – atmosfera i hydrosfera**
- **Zmiany rozkładu masy – ruchy tektoniczne**

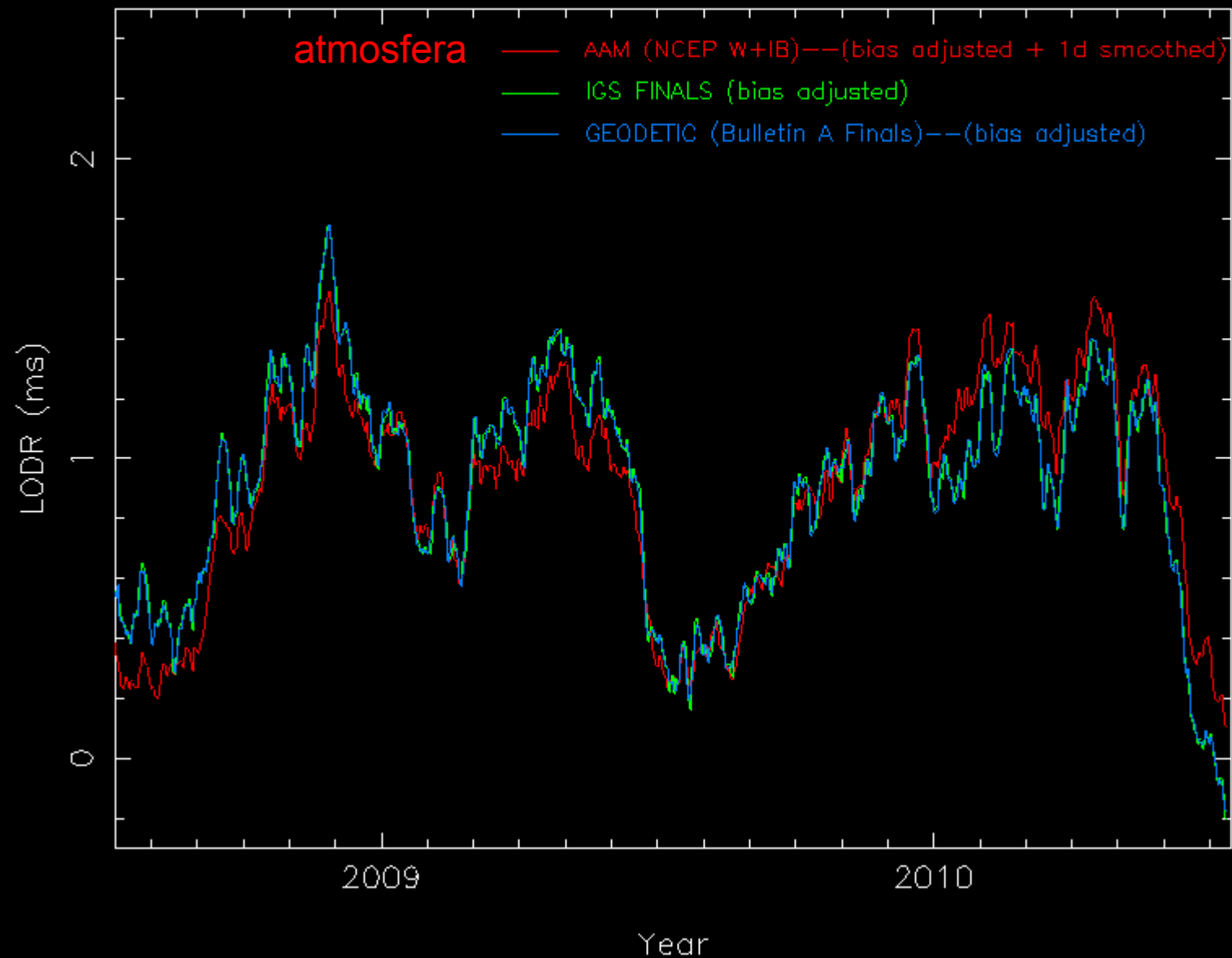
Ruch bieguna na przestrzeni lat

Zmiany długości ziemskiej doby na przestrzeni lat

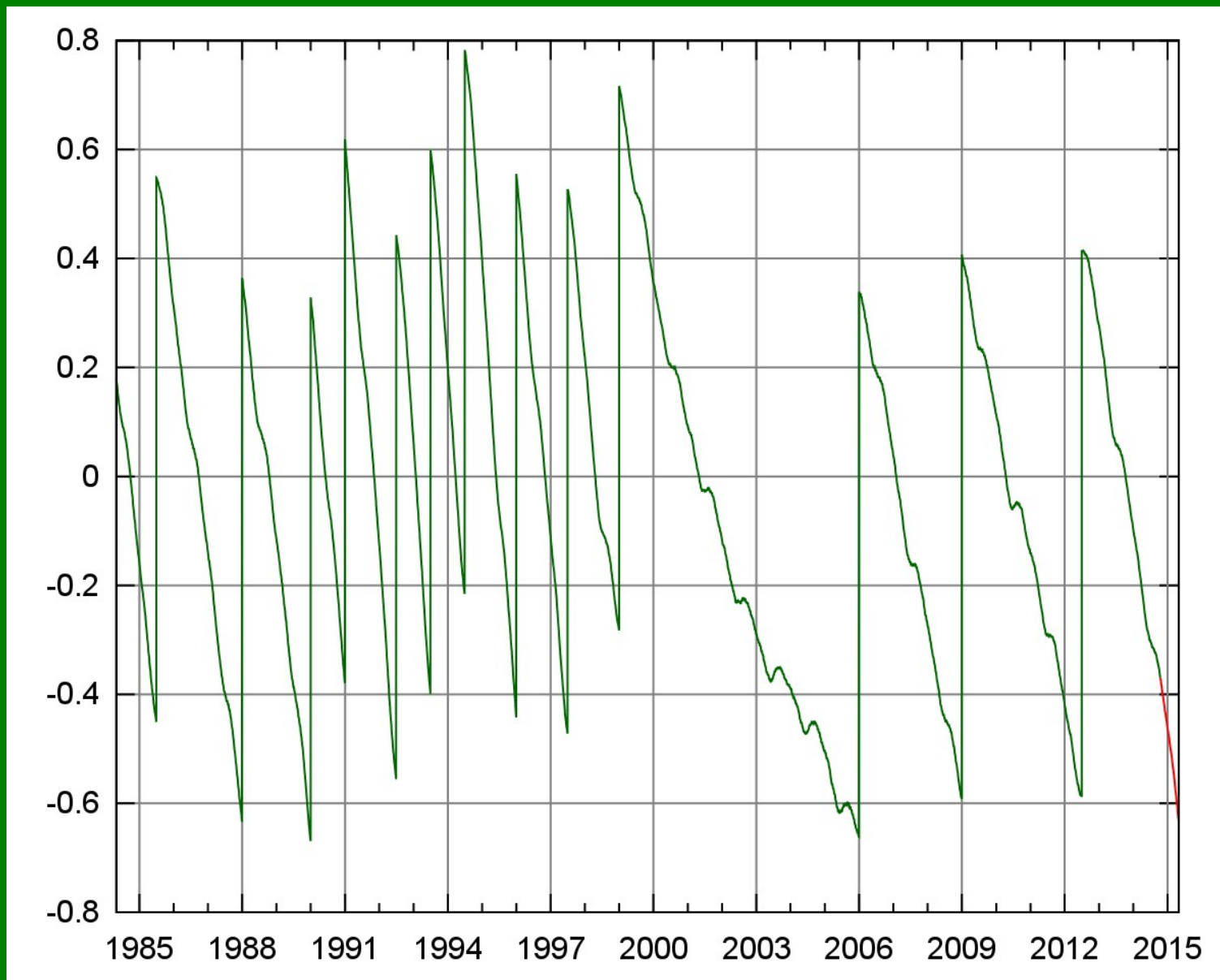
Zmiany długości doby a pogoda

Czas uniwersalny

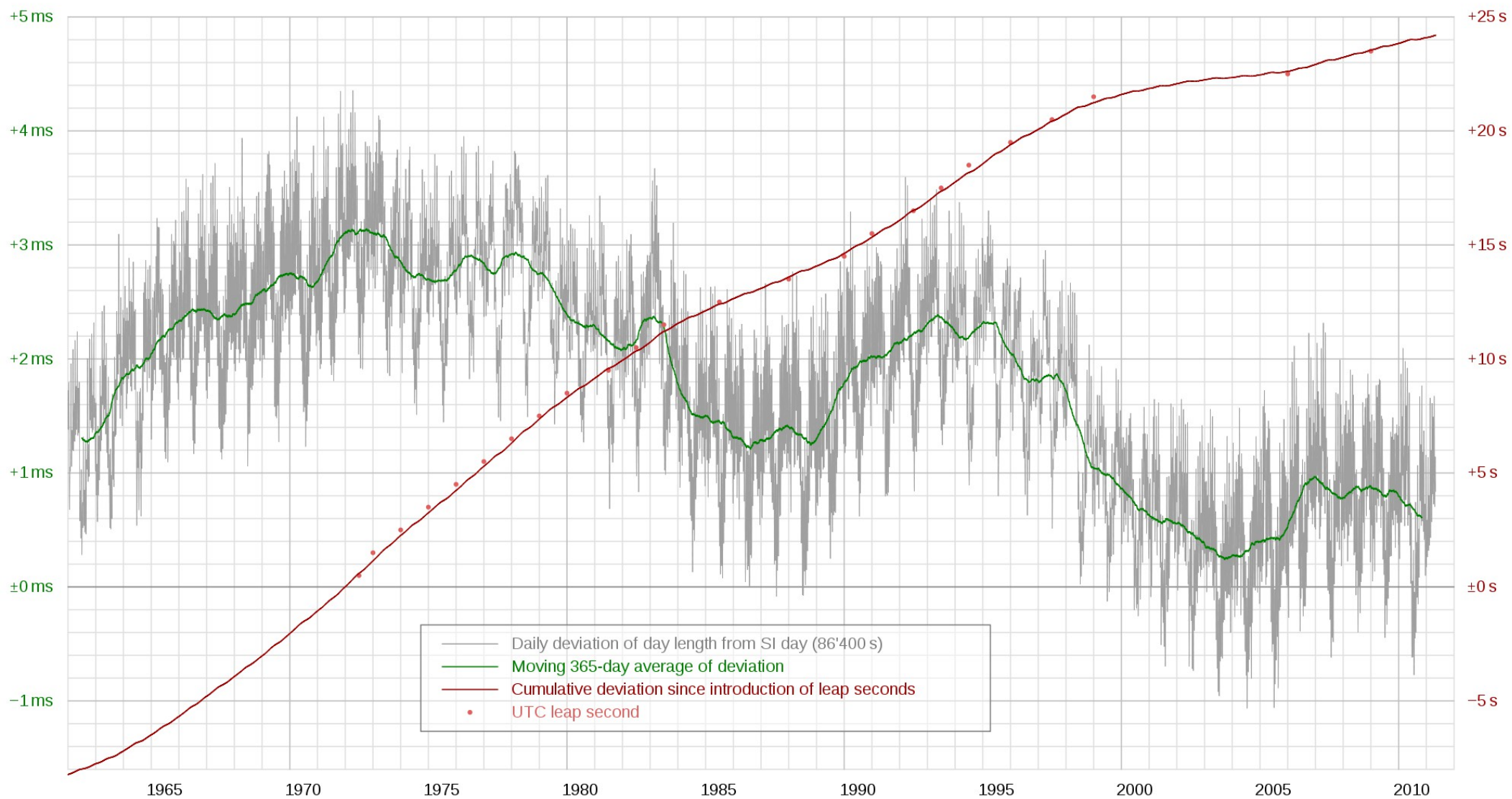
- UT0 – czas średni ($UT - \Delta T$)
- UT1 – czas UT poprawiony na ruch bieguna
- UT1R – czas UT1 poprawiony na nierównomierności pływowe
- UTC – czas uniwersalny koordynowany, podstawa – czas atomowy, różnica $|UTC-UT1|$ nie większa niż 0.9 s

UT1 – UTC (sekundy przestępne)

„Positive leap second was last introduced at the end of June 2012.”

Zmiany długości ziemskiej doby

Czas a długość geograficzna.

południk zerowy

fot. Takasunrise0921

fot. Zlatko Krastev

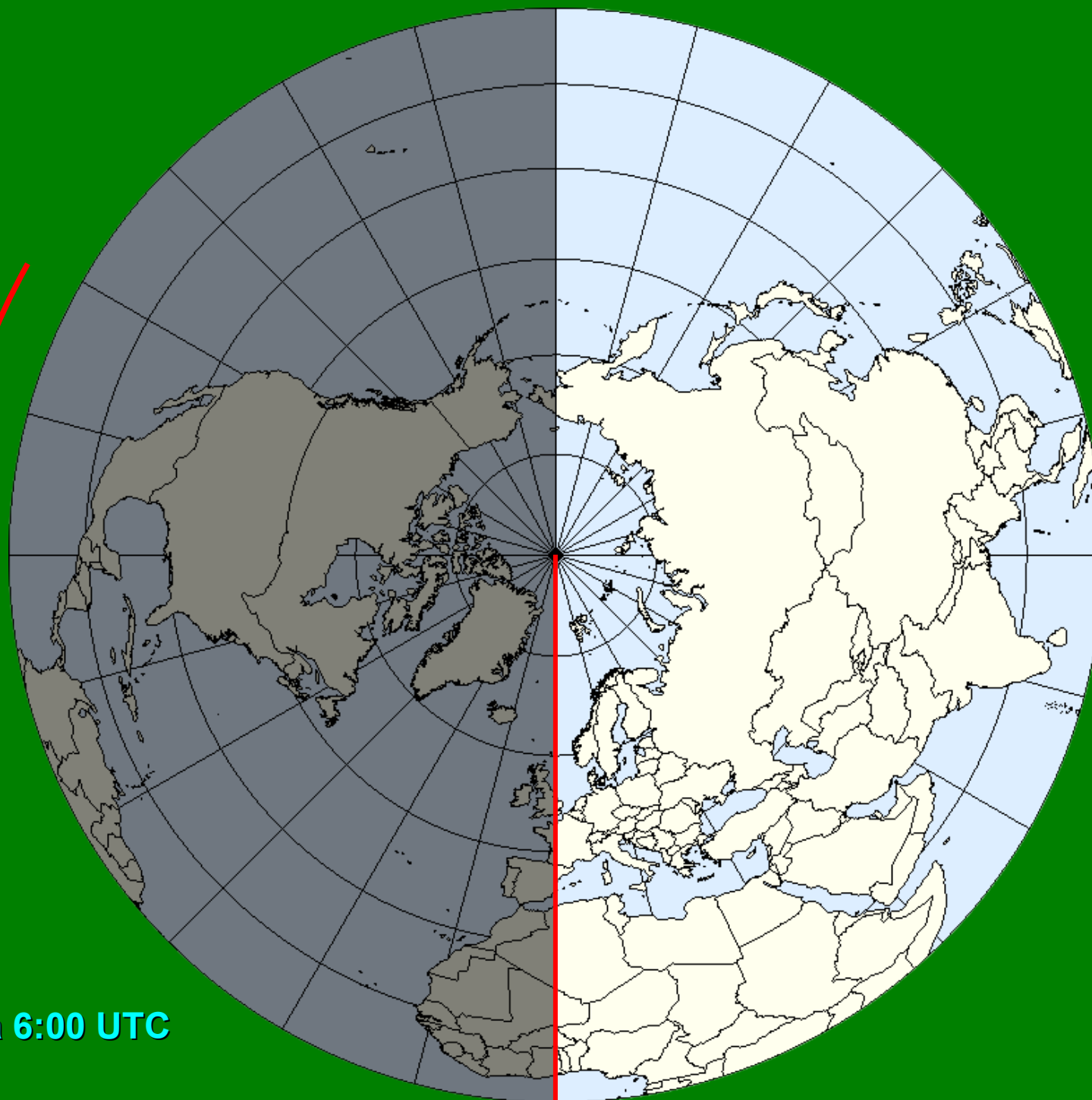
południk zerowy

godzina 6:00 UTC

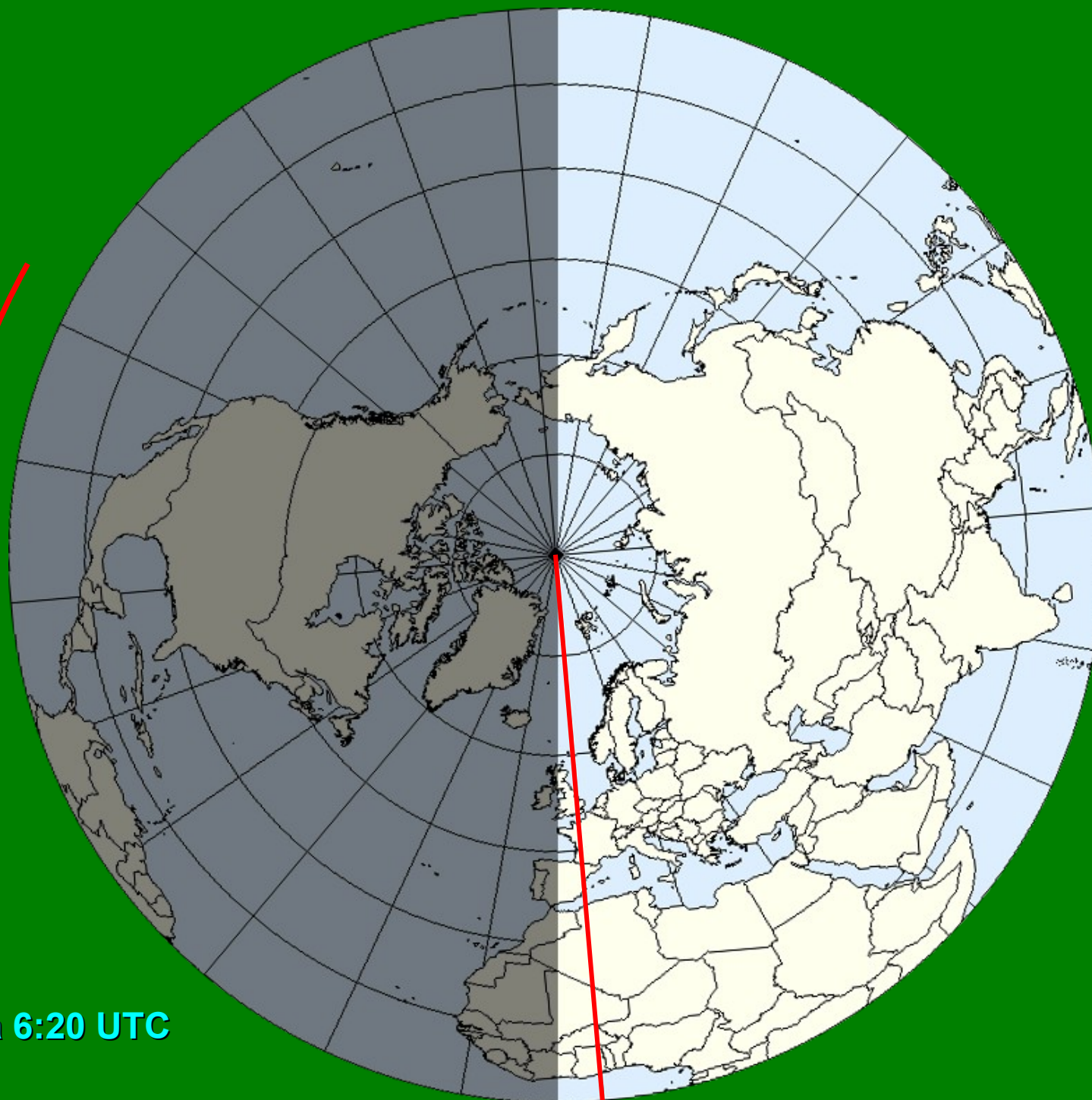
ku
Słońcu

Dla uproszczenia rysunek wykonano dla dnia równonocy wiosennej lub jesiennej.

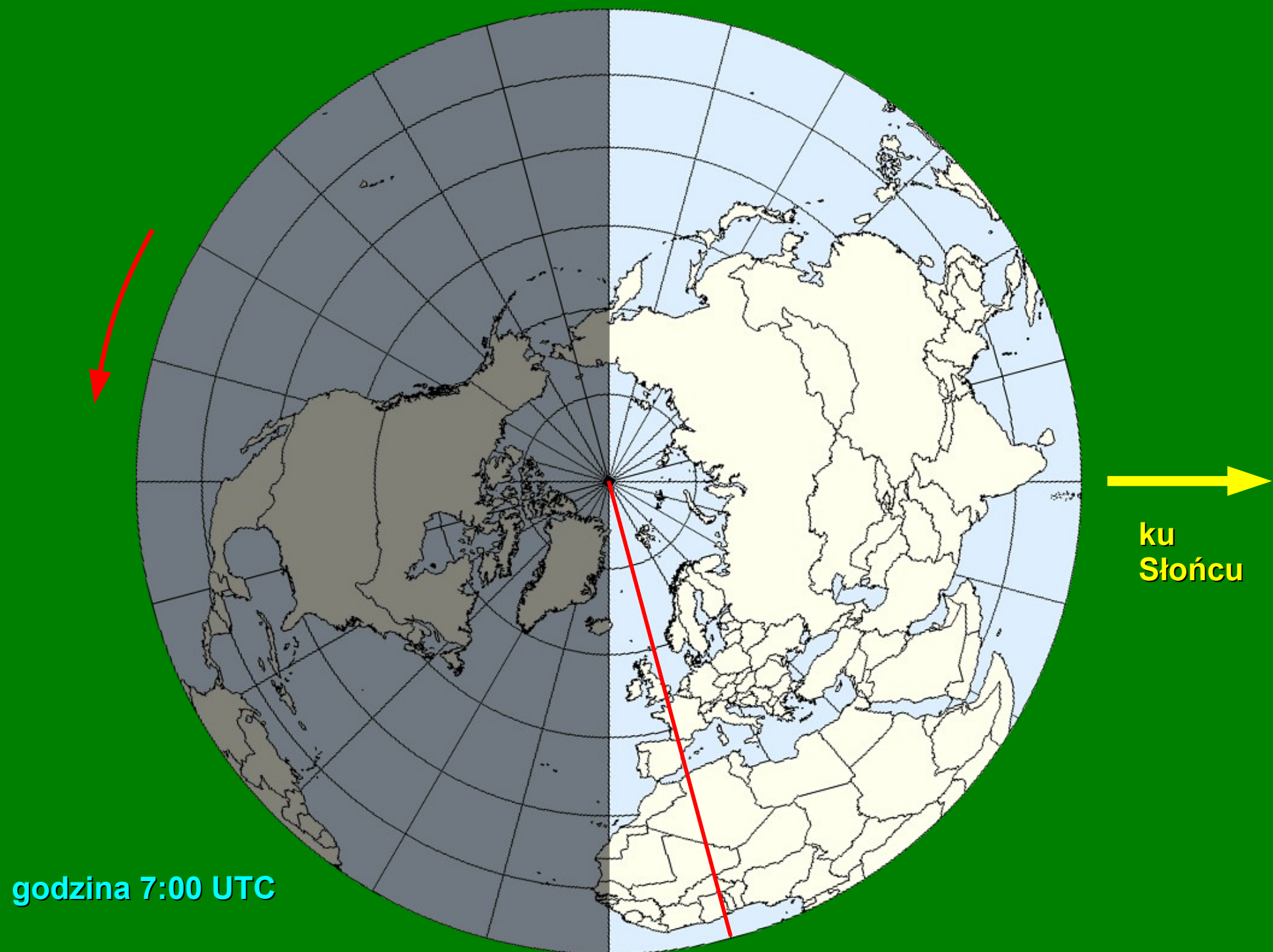
godzina 6:00 UTC

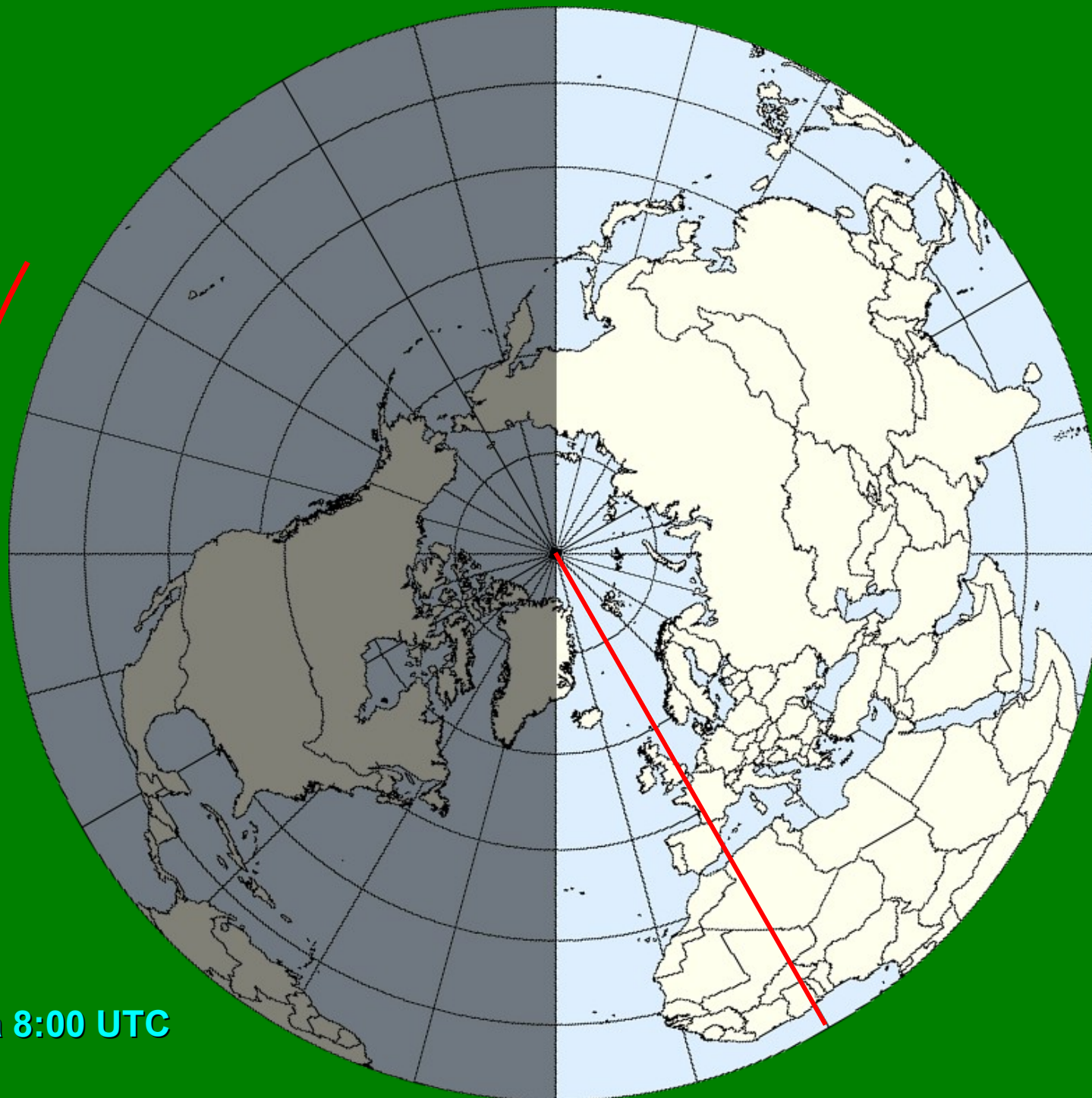
ku
Słońcu

ku
Słońcu

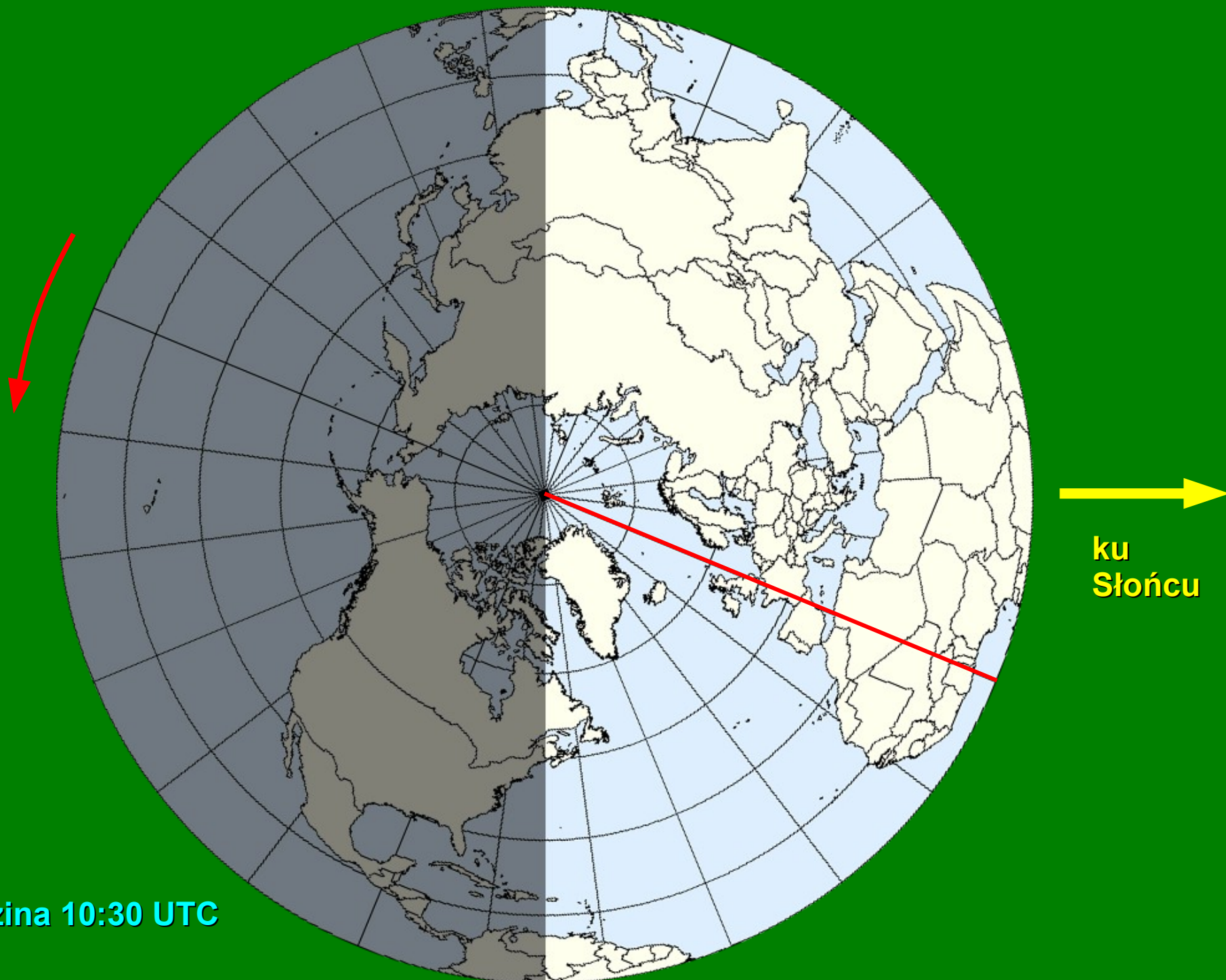
godzina 6:20 UTC

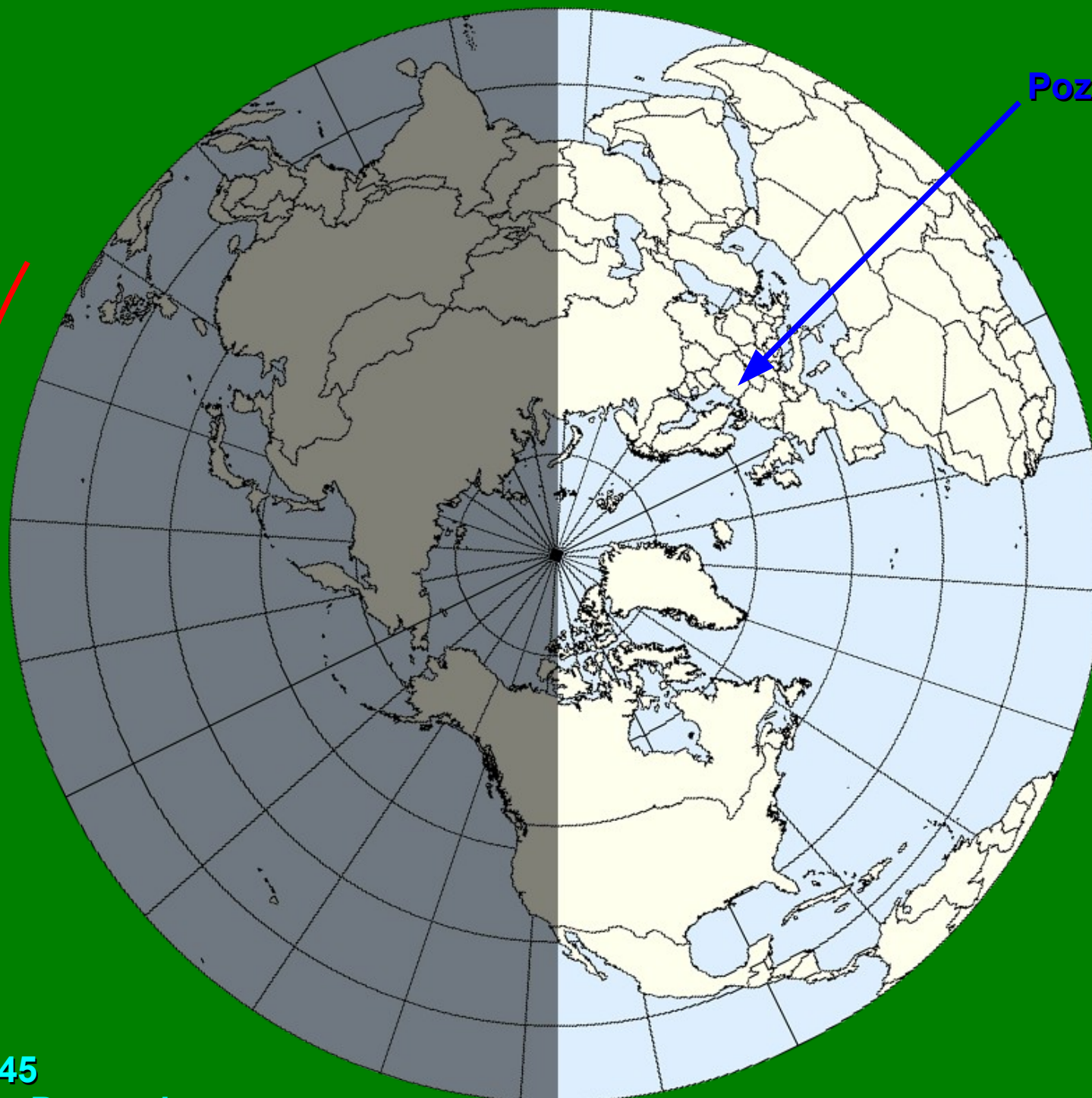

godzina 8:00 UTC

ku
Słońcu

godzina 10:30 UTC

Poznań

ku
Słońcu

Godzina 15:45
na zegarku w Poznaniu

czas letni !

Tokio, 23:45

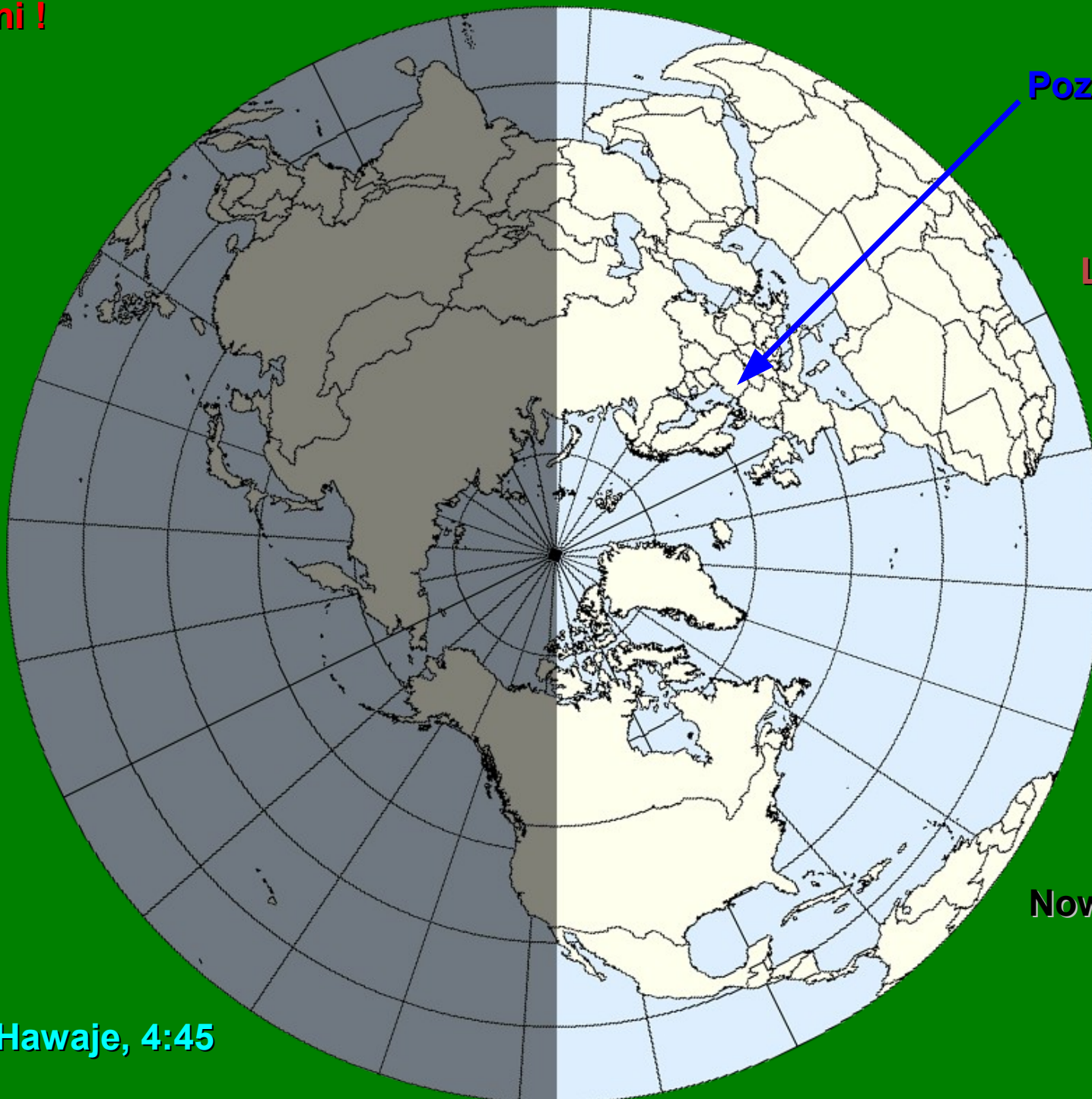
Hawaje, 4:45

Poznań, 15:45

Londyn, 14:45

**ku
Słońcu**

Nowy Jork, 10:45

Legend

- Political Boundary
- Standard (Winter) Time Zone Boundary
- One side of a blue line observes DST, while the other side does not
- DST Rule Boundary
- * DST-Observing Region
- + Explicit Mark for Non-DST-Observing Regions

DST Legend

Date of the Month

Fr1 = First Friday

SuL = Last Sunday

15 = the 15th

Su $\geq$ 9 = First Sunday after the 9th

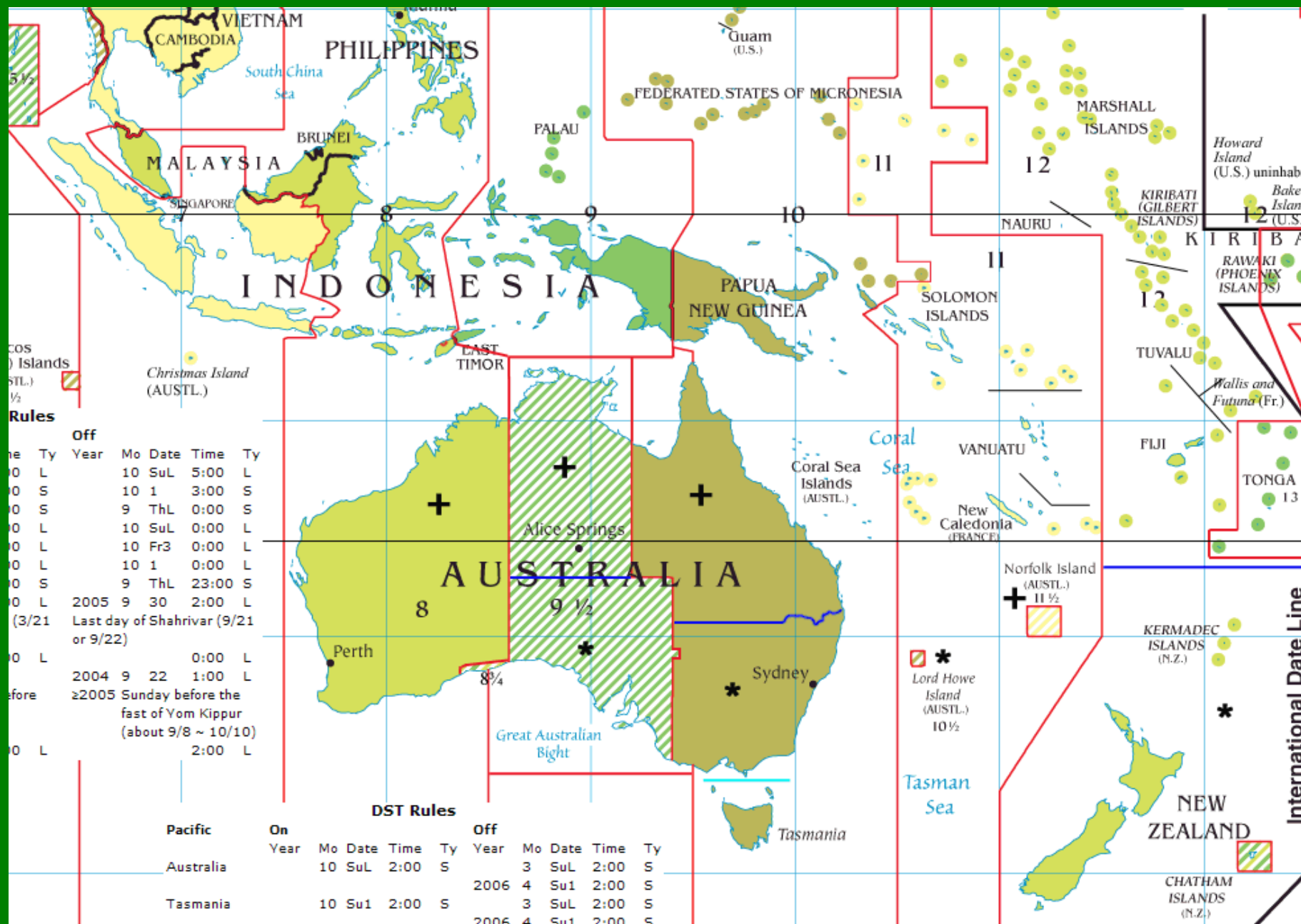
Type of Time

L = Local (Wall Clock Time)

S = Standard (Winter Time)

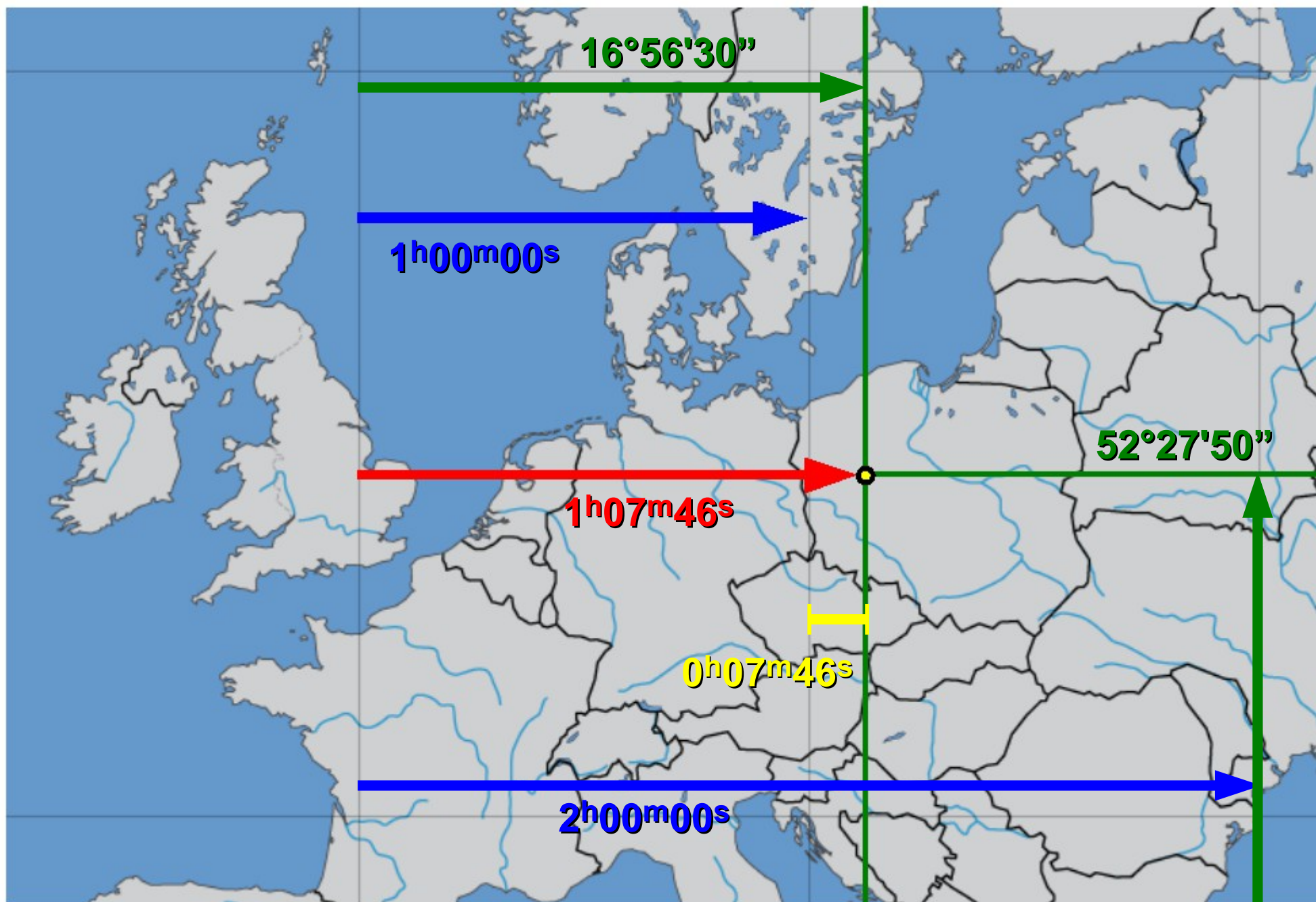
U = UTC (a.k.a. GMT)

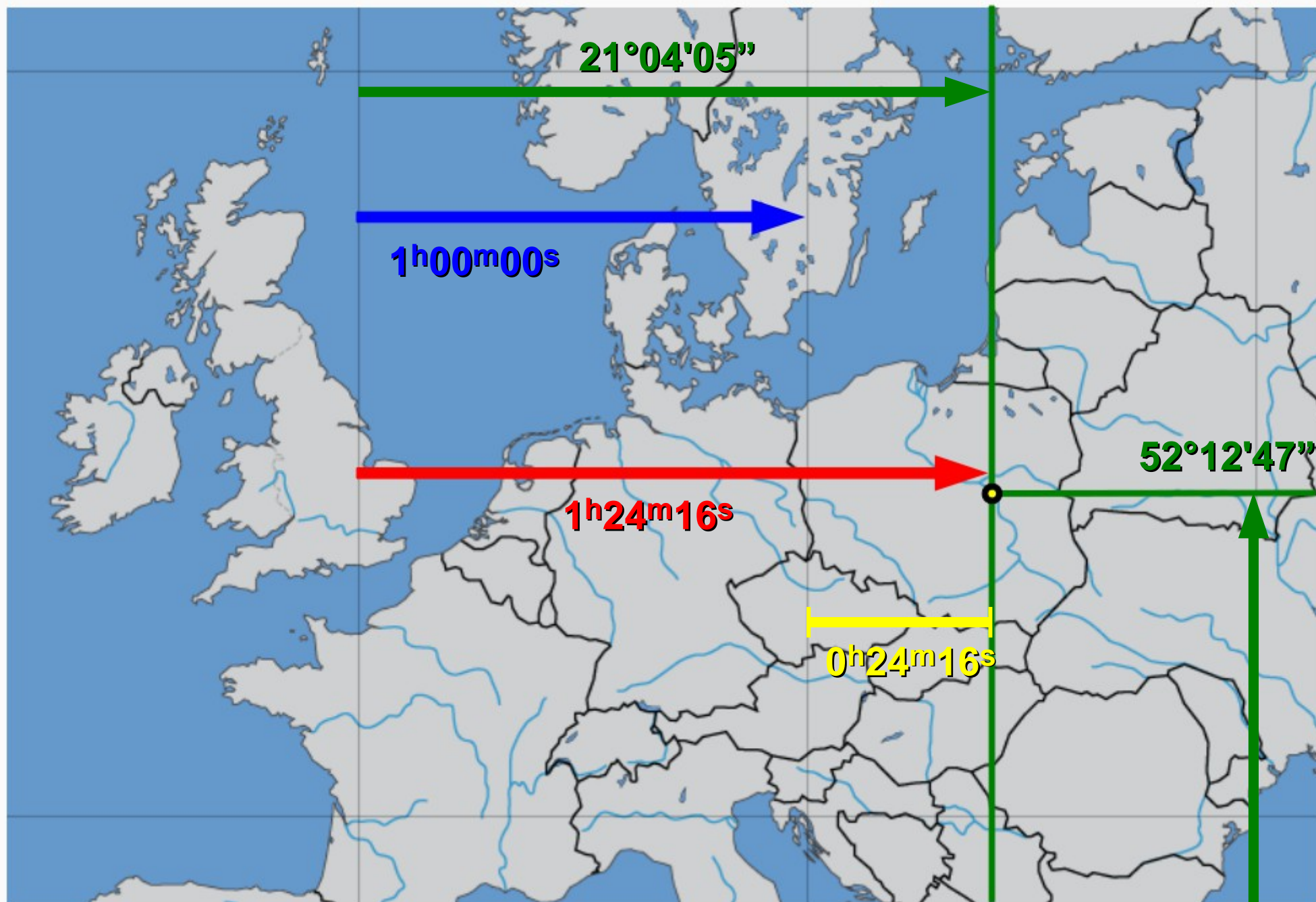

Czas letni i zimowy

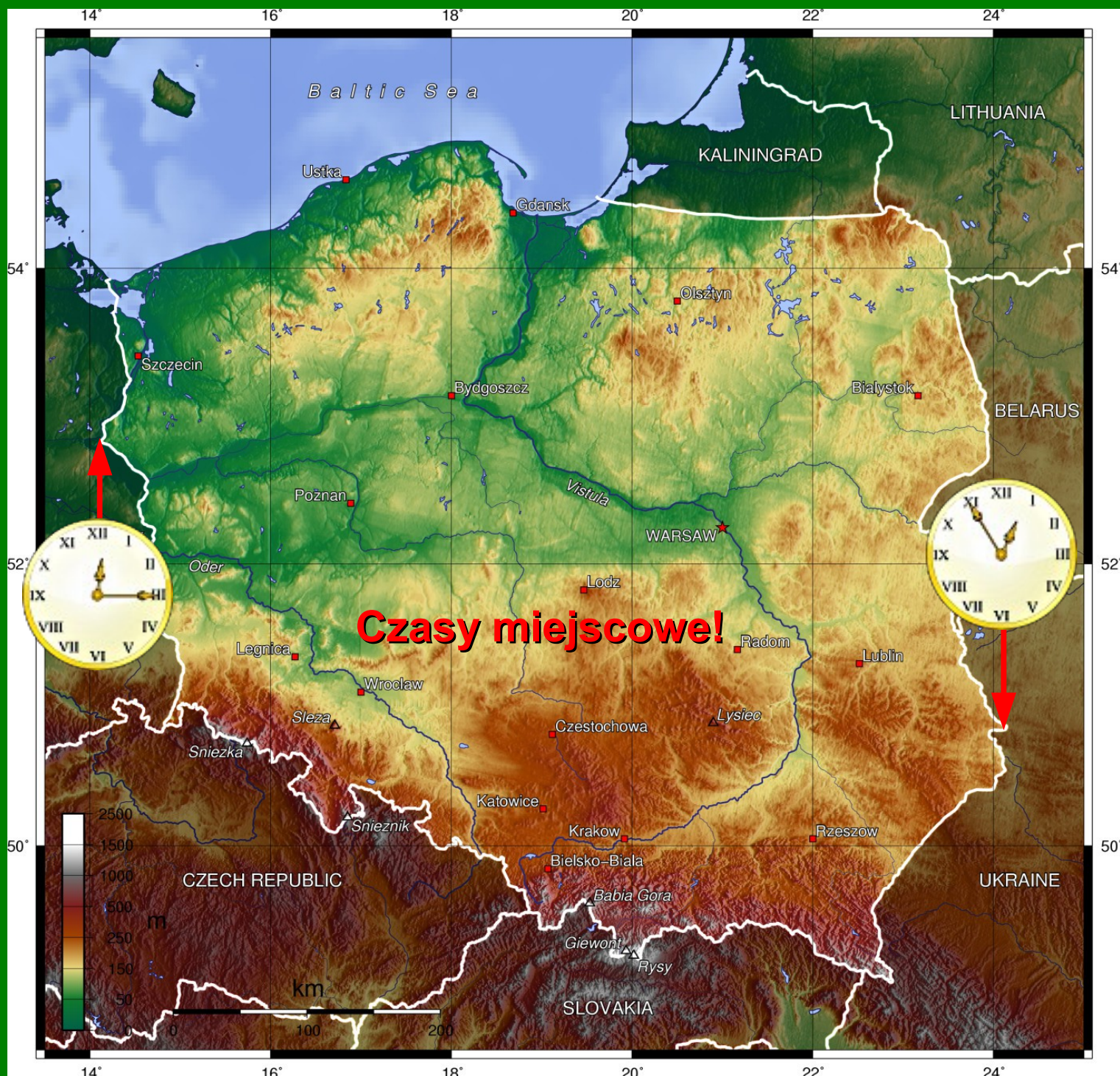
- W Polsce utrzymywana jest ostatnio praktyka wprowadzania czasu letniego nad ranem w ostatnią niedzielę marca i odwoływania nad ranem w ostatnią niedzielę października.
- W roku 2014 czas letni (wschodnio-europejski) wprowadzony został dnia 30 marca o godzinie 2:00 czasu środkowo-europejskiego (1:00 czasu uniwersalnego - UT) poprzez przestawienie wskazówek zegarów z godziny 2:00 na godzinę 3:00.
- Odwołanie czasu letniego - powrót do zimowego (środkowo-europejskiego) - odbędzie się dnia 26 października o godzinie 3:00 czasu letniego (wschodnio-europejskiego) poprzez cofnięcie wskazówek na godzinę 2:00.
- Tego dnia czas pomiędzy godzinami 2:00 i 3:00 nowego czasu oznacza się poprzez dodanie litery a po numerze godziny (np godz. 2a minut 25).

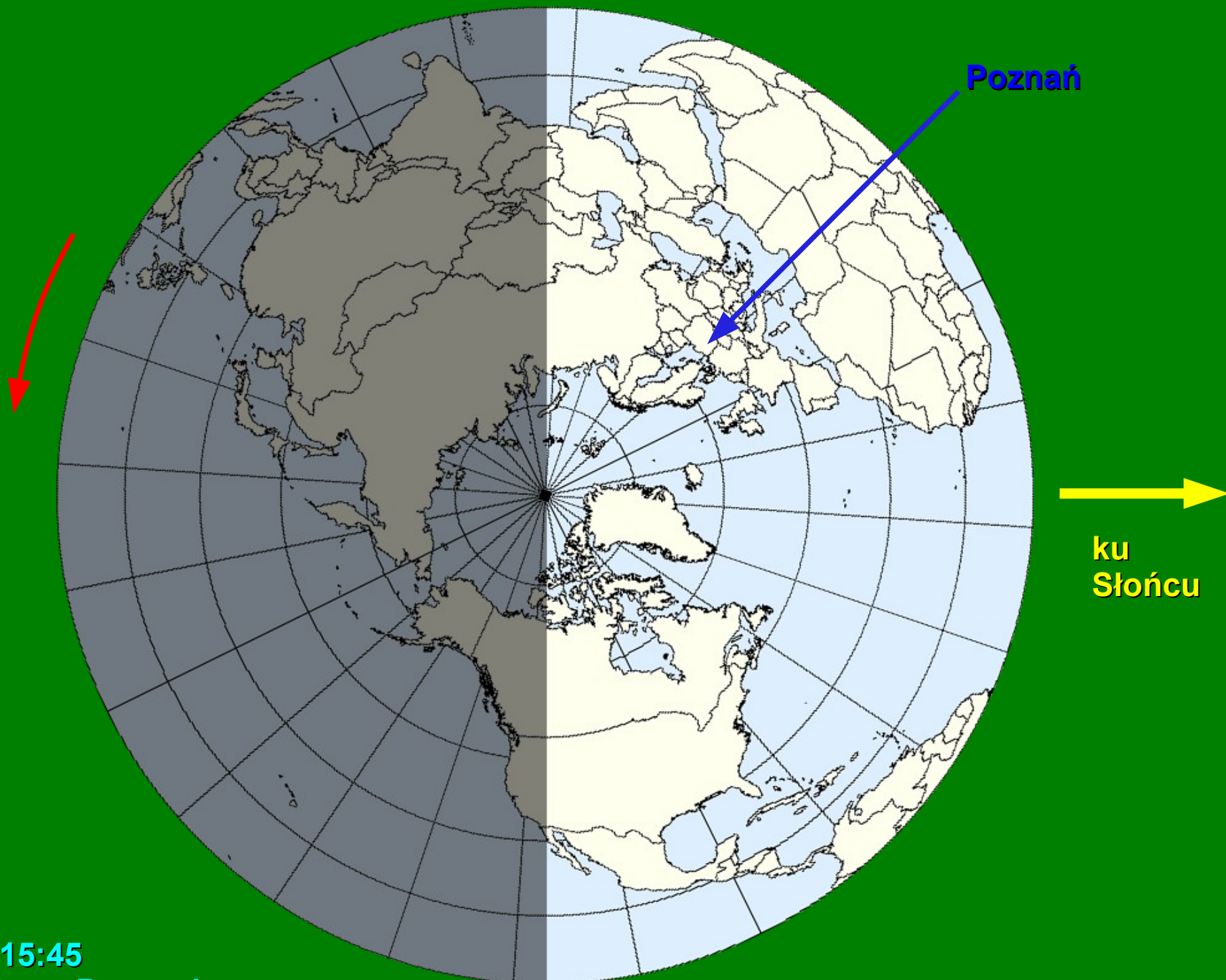

Aula wydziału geografii na UAM w Poznaniu

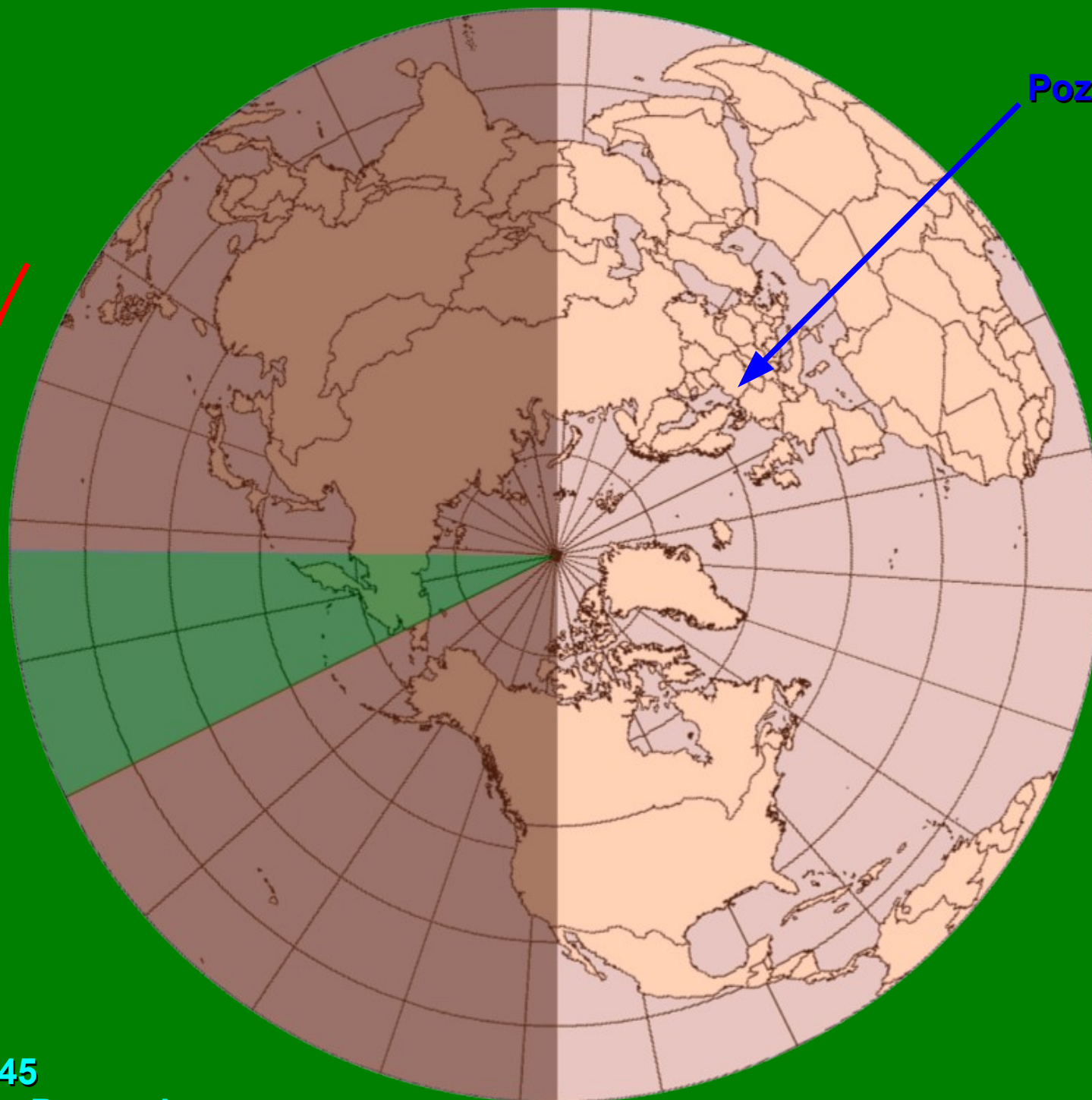

CBK PAN w Warszawie

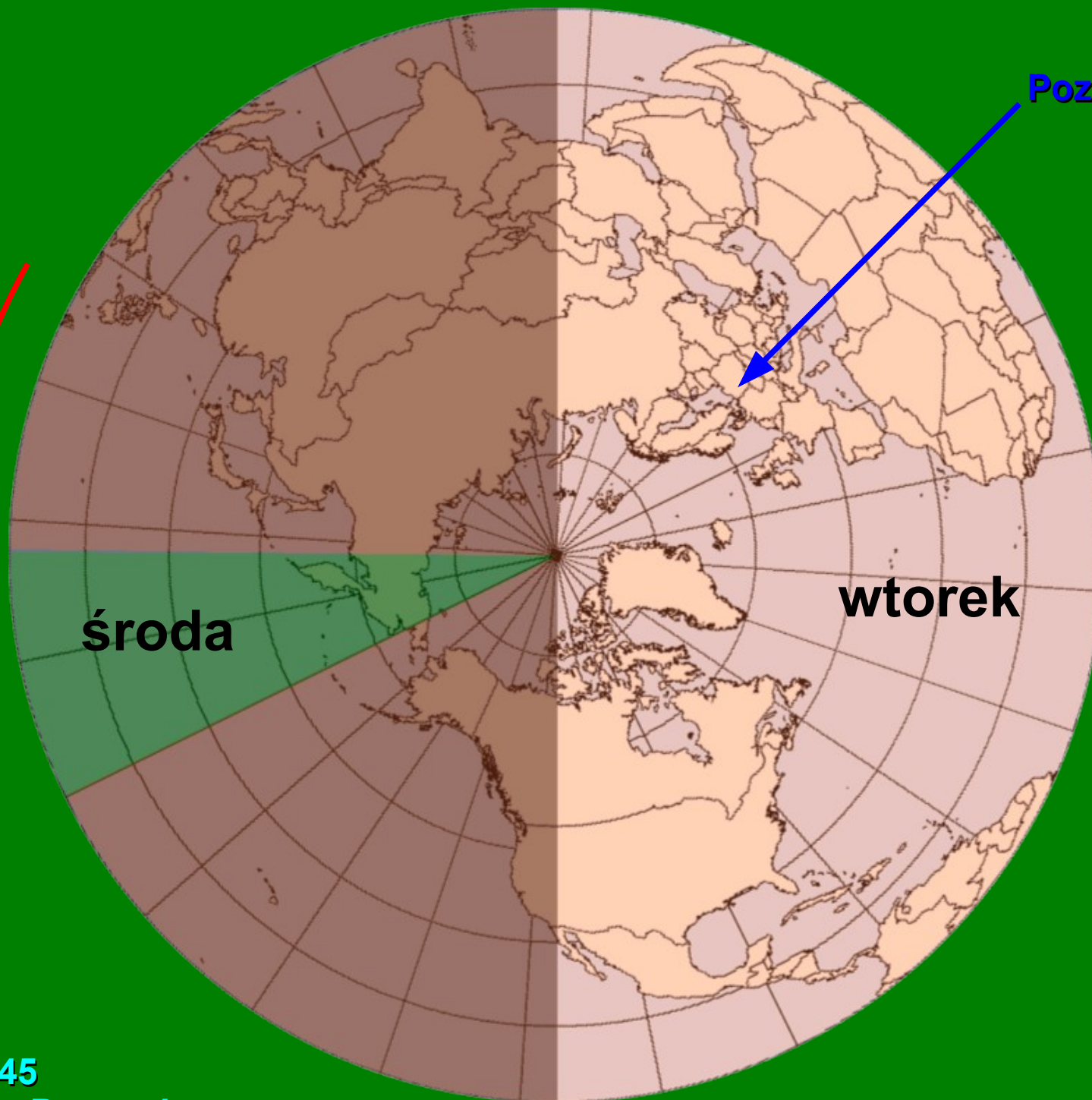
Godzina 15:45
na zegarku w Poznaniu

Poznań

ku
Słońcu

Godzina 15:45
na zegarku w Poznaniu

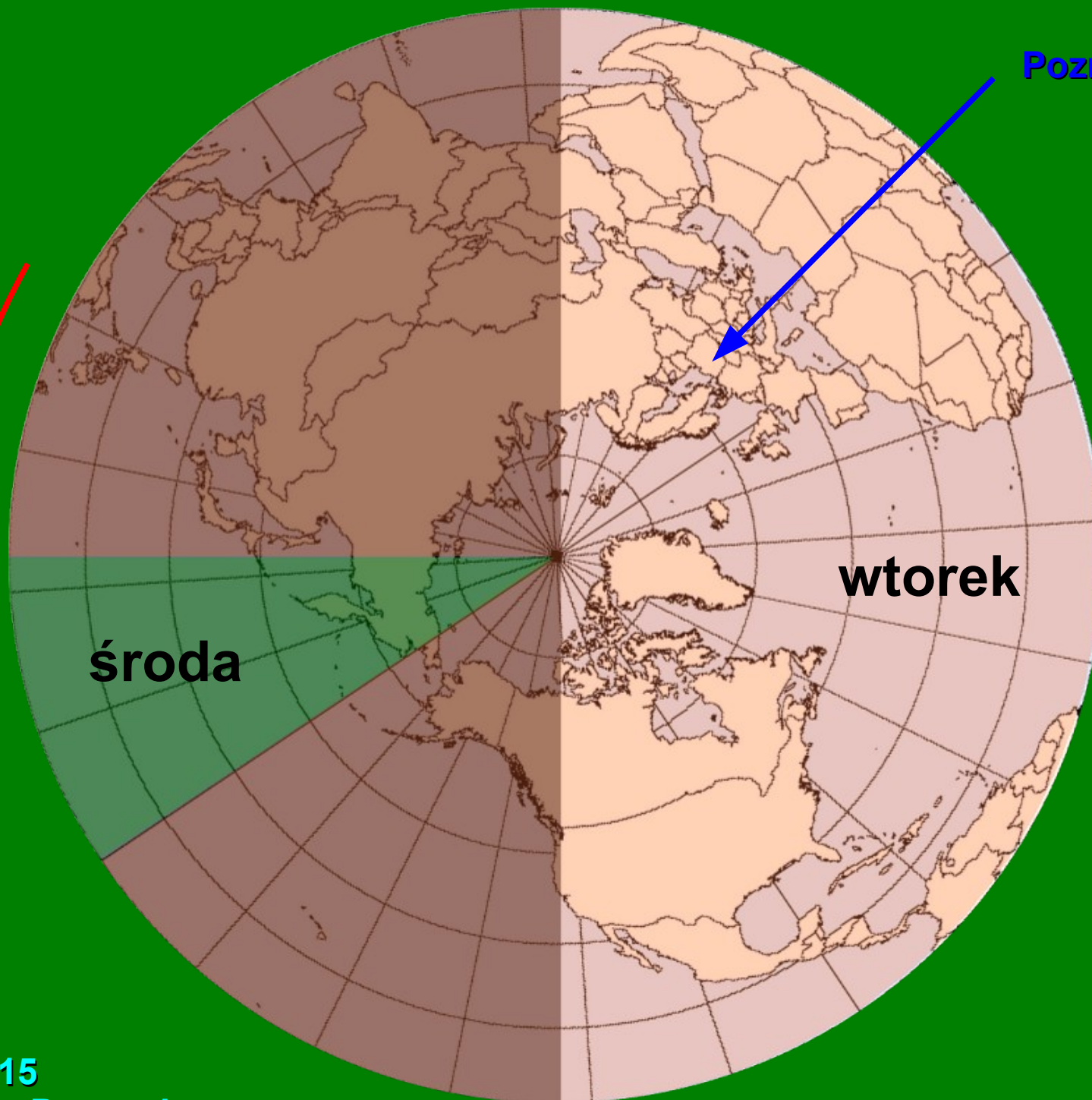
Poznań

środa

wtorek

ku
Słońcu

Godzina 15:45
na zegarku w Poznaniu

Poznań

wtorek

środa

ku
Słońcu

Godzina 16:15
na zegarku w Poznaniu

czas letni !

Linia zmiany
daty

Poznań, 14:00

wtorek

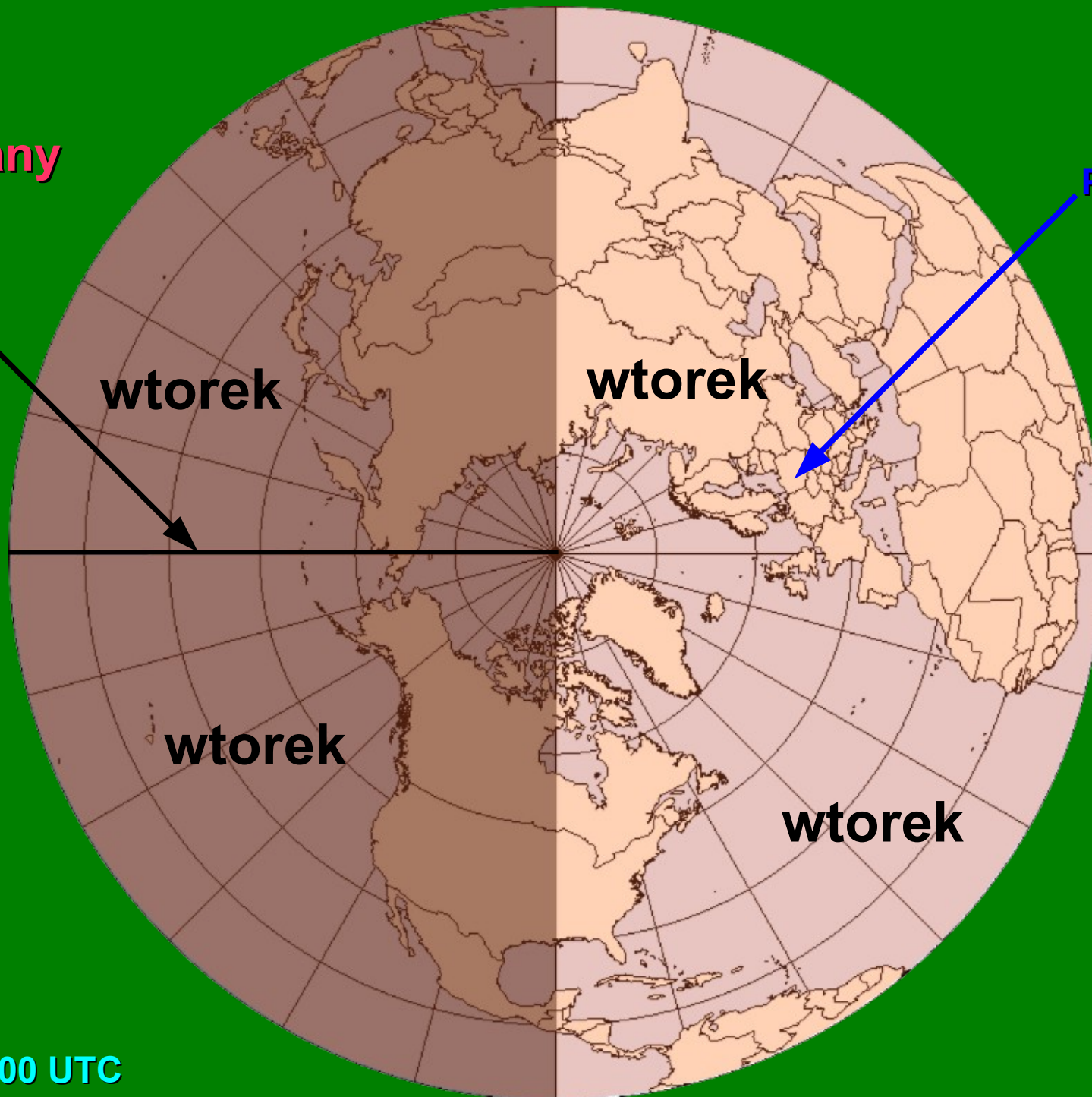
wtorek

wtorek

wtorek

ku
Słońcu

Godzina 12:00 UTC

**Linia zmiany
daty**

Poznań, 16:15

wtorek

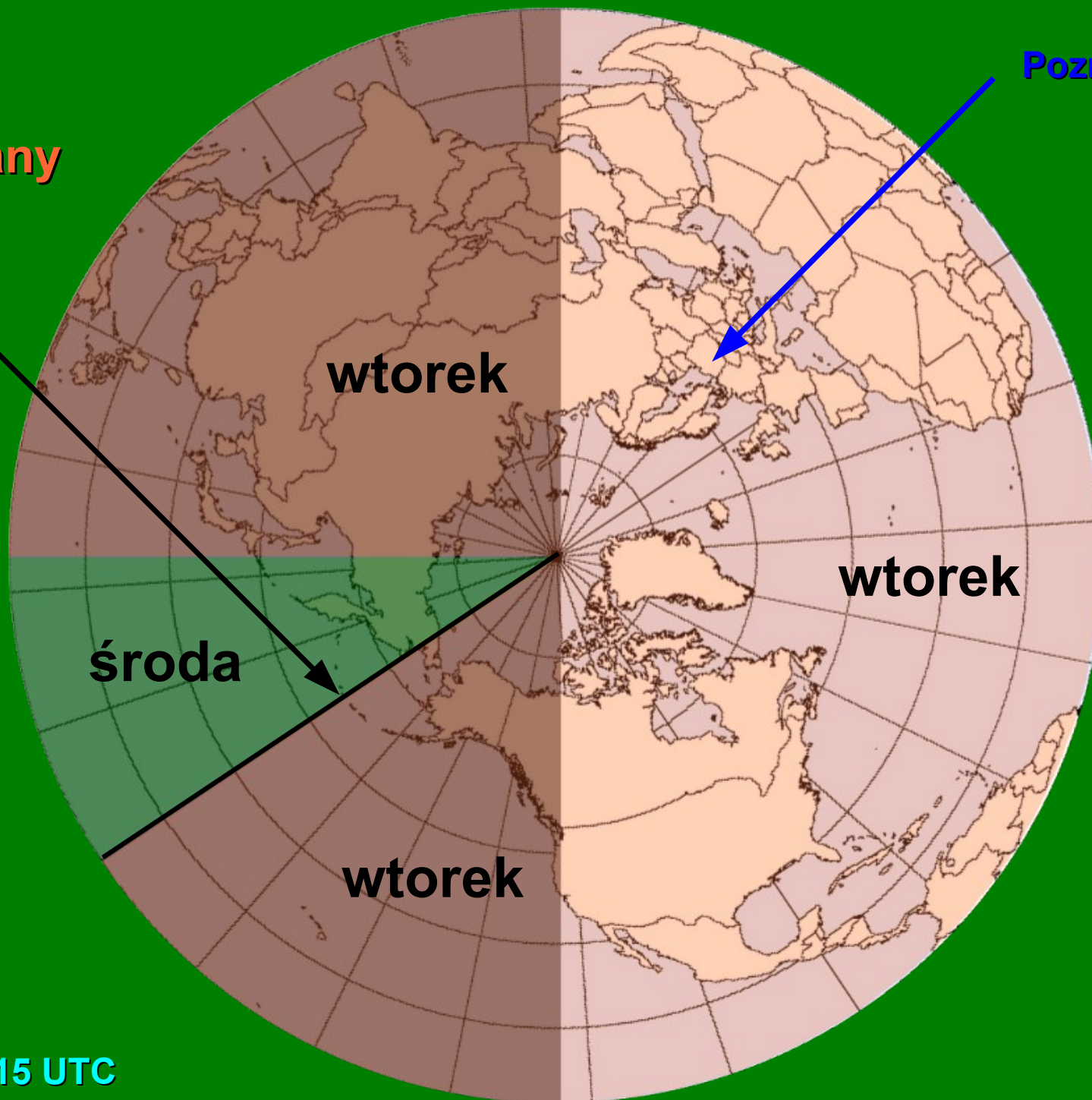
wtorek

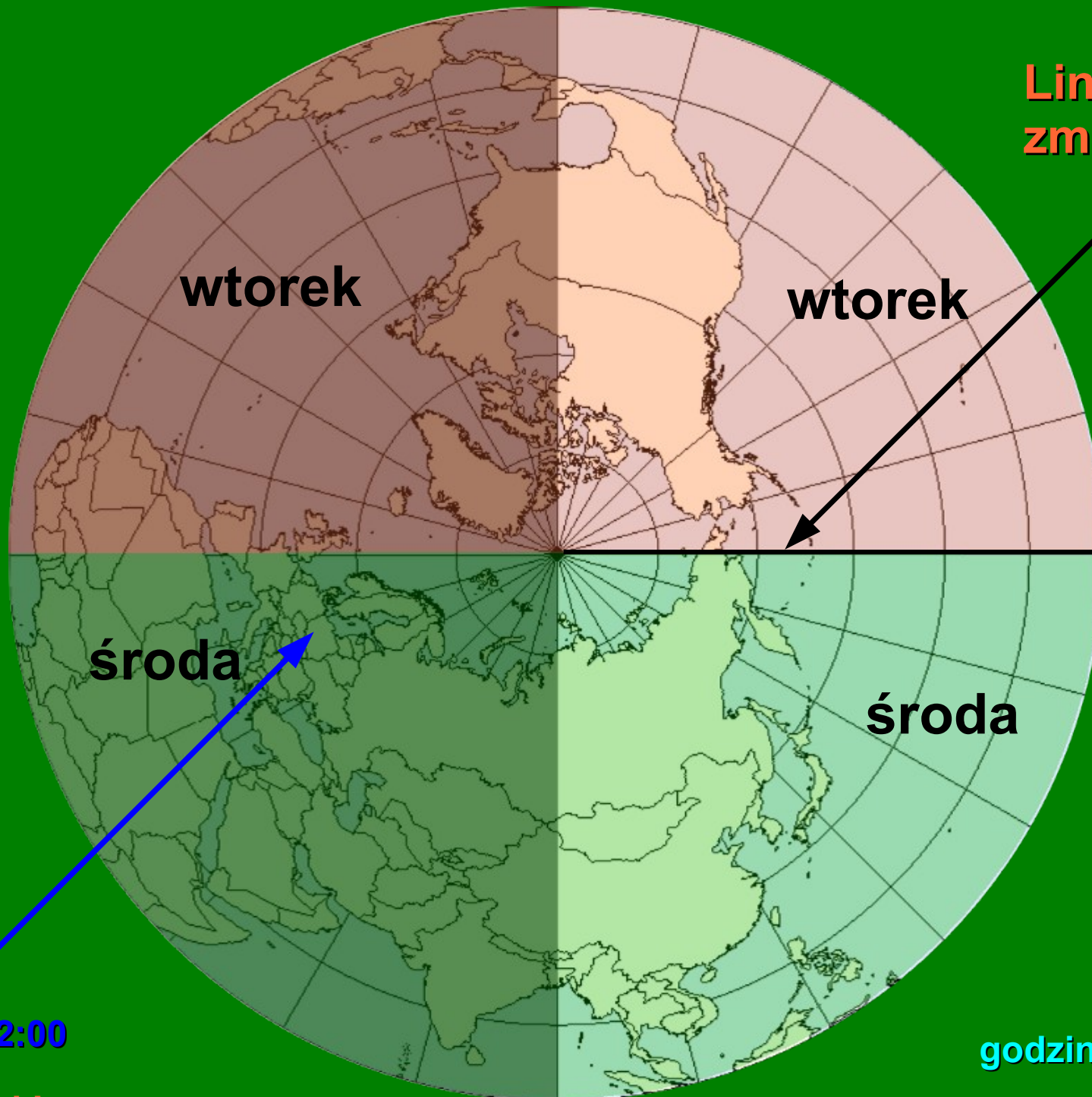
środa

wtorek

**ku
Słońcu**

godzina 14:15 UTC

**Linia
zmiany daty**

wtorek

wtorek

środa

środa

**ku
Słońcu**

Poznań, 02:00

czas letni !

godzina 00:00 UTC

południk zerowy

Linia
zmiany daty

wtorek

wtorek

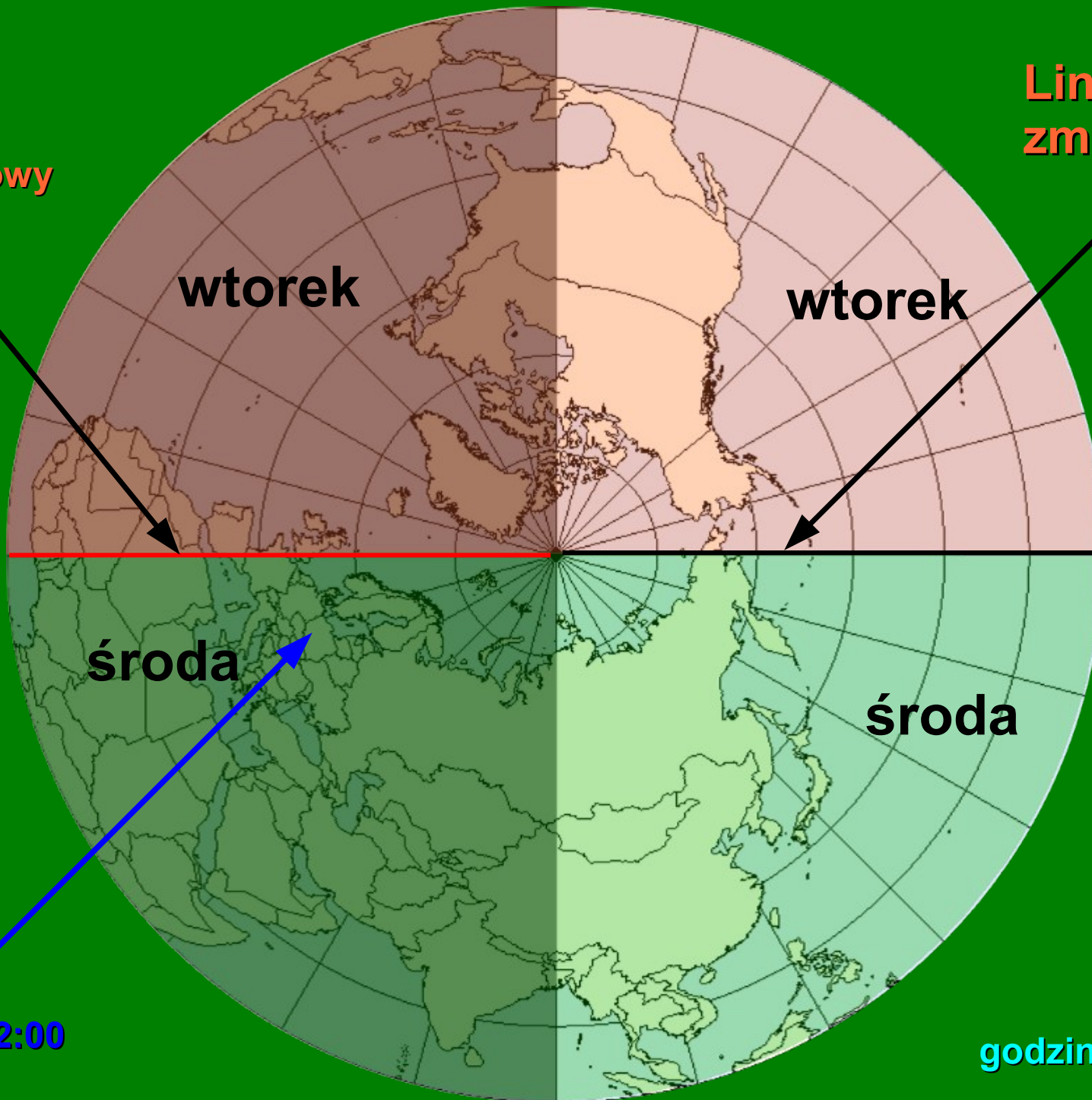
środa

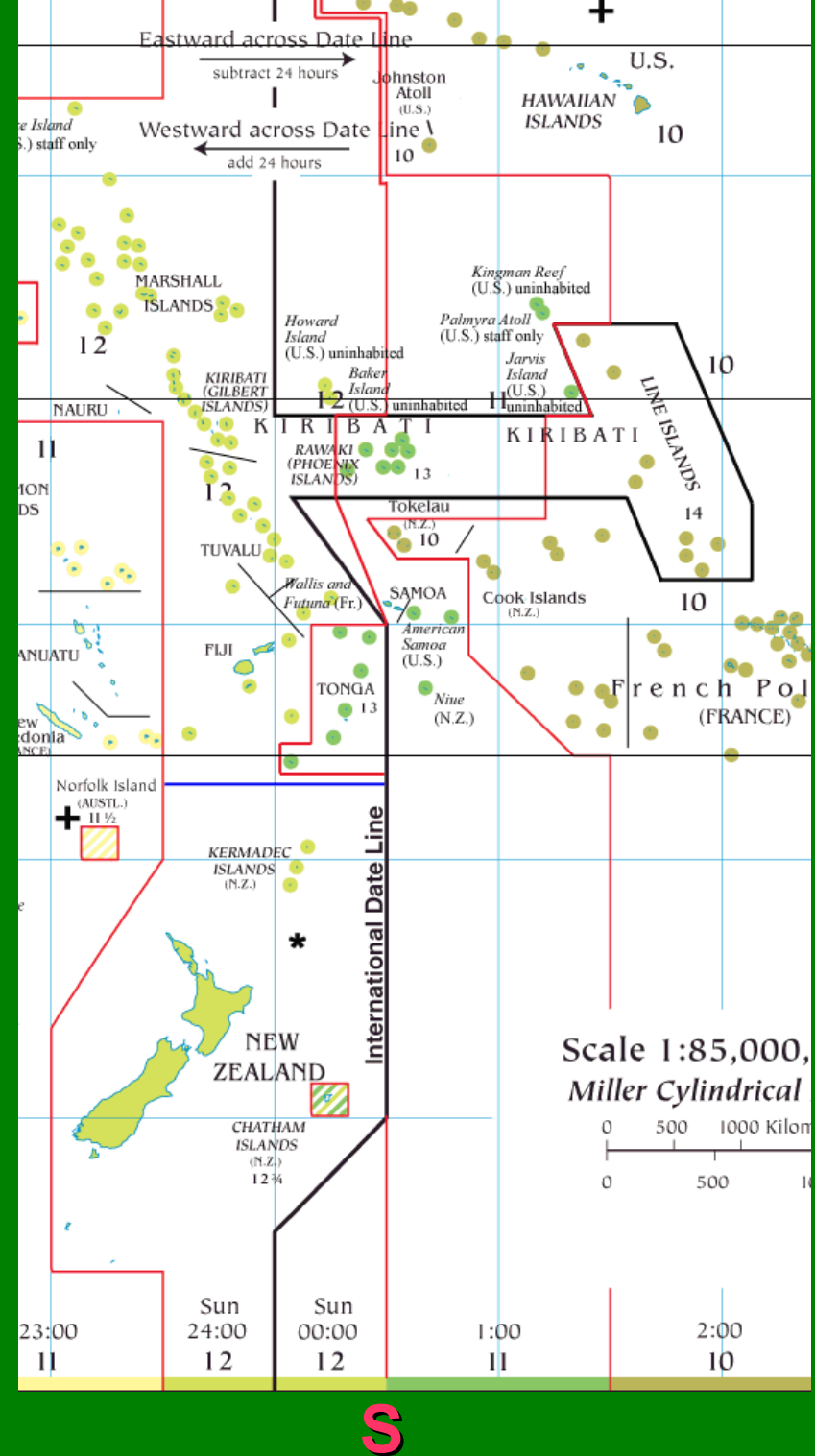
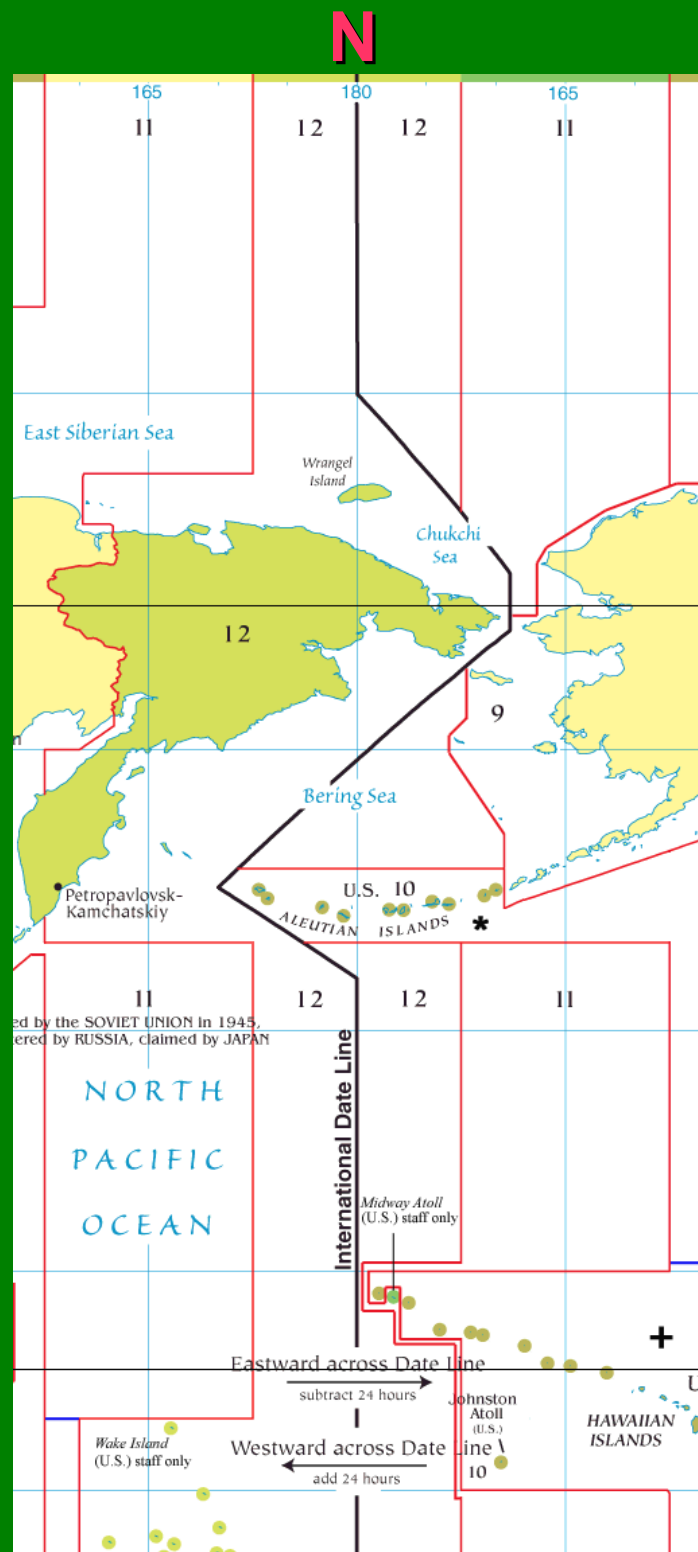
środa

ku
Słońcu

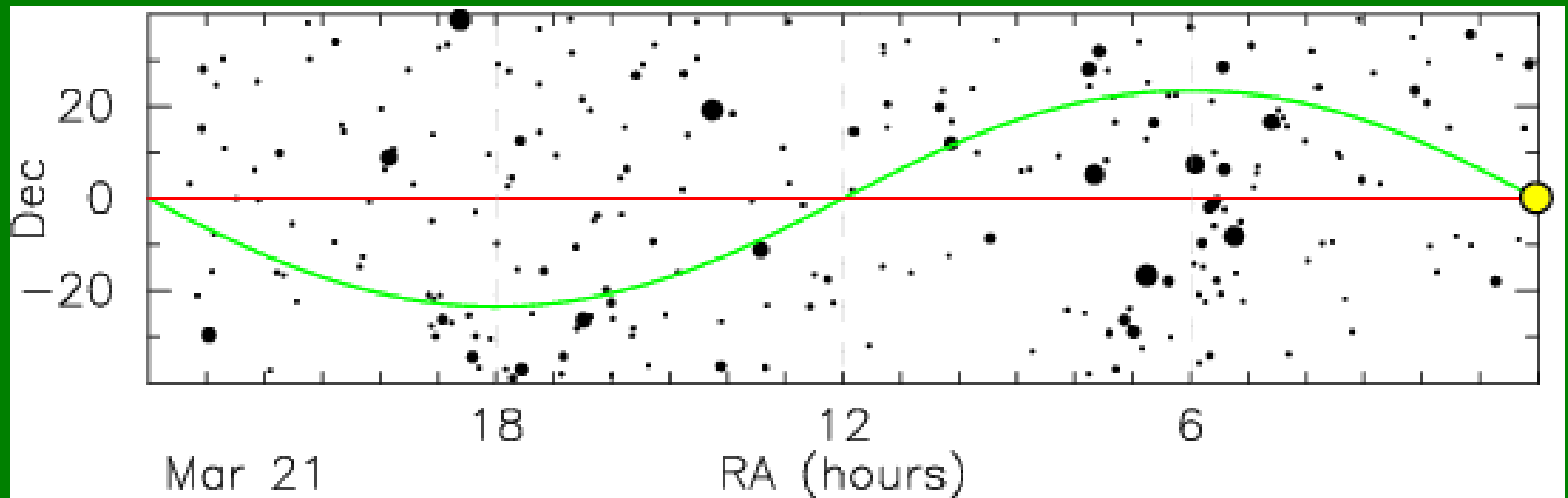
Poznań, 02:00

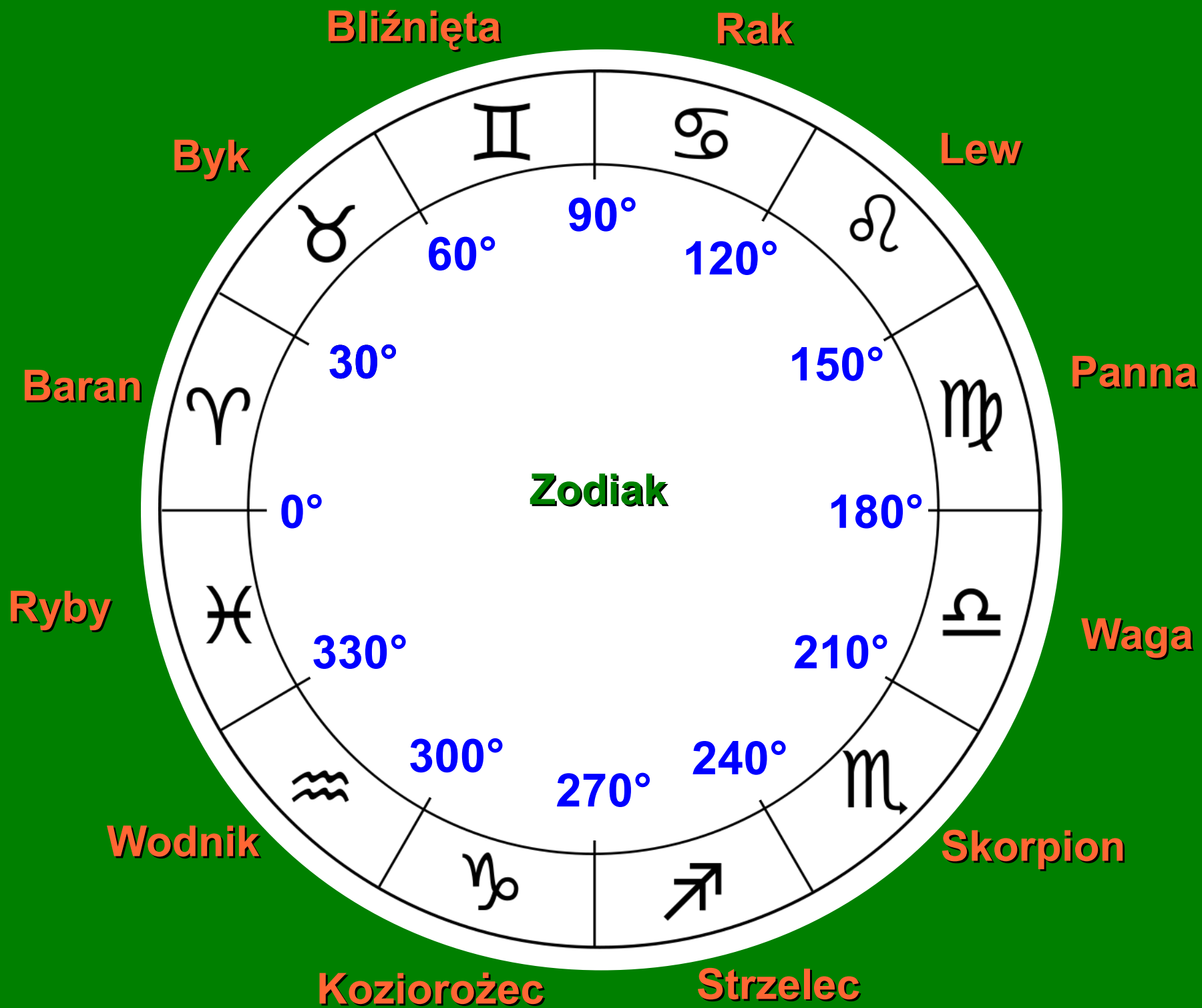
godzina 00:00 UTC

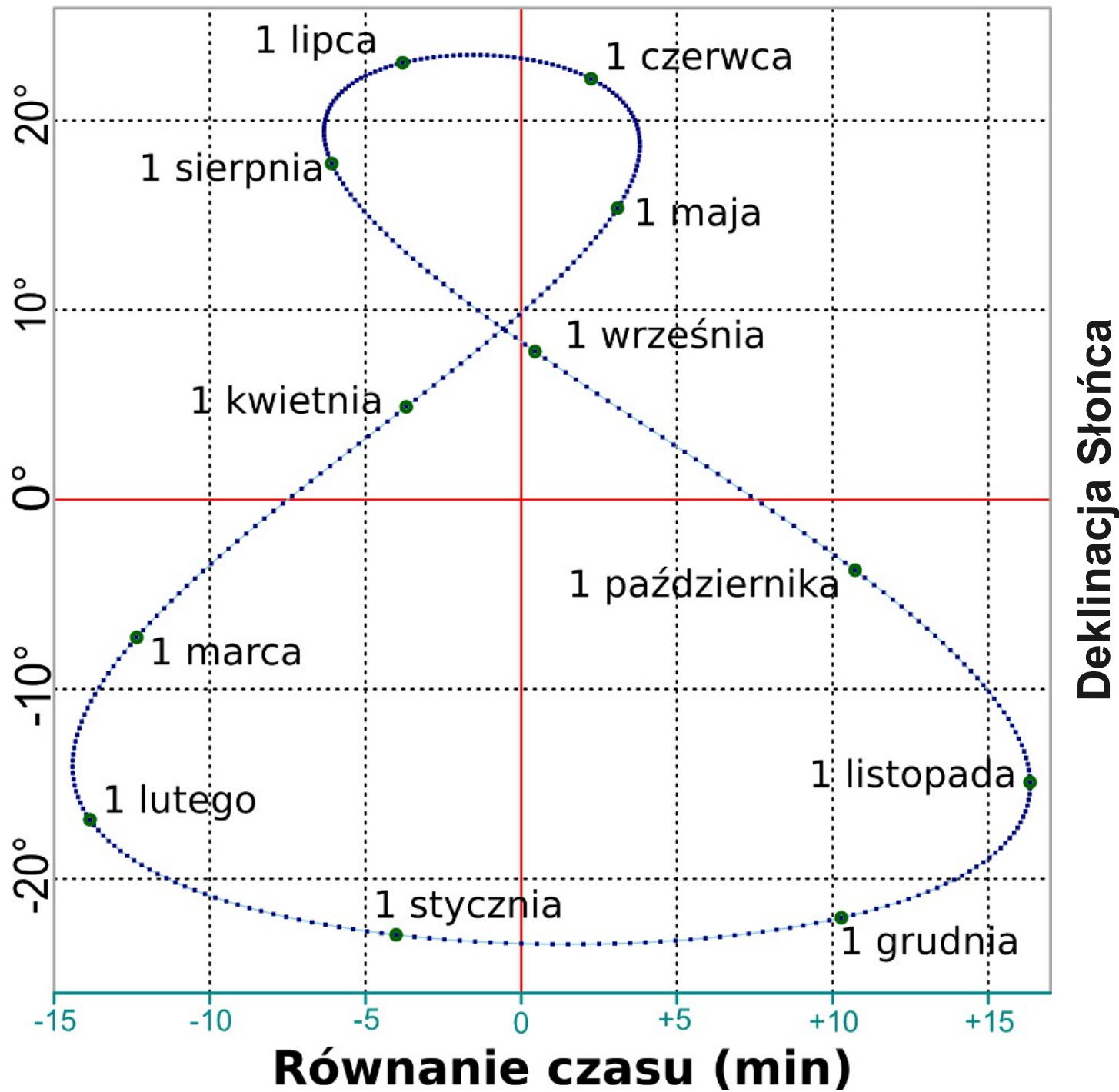

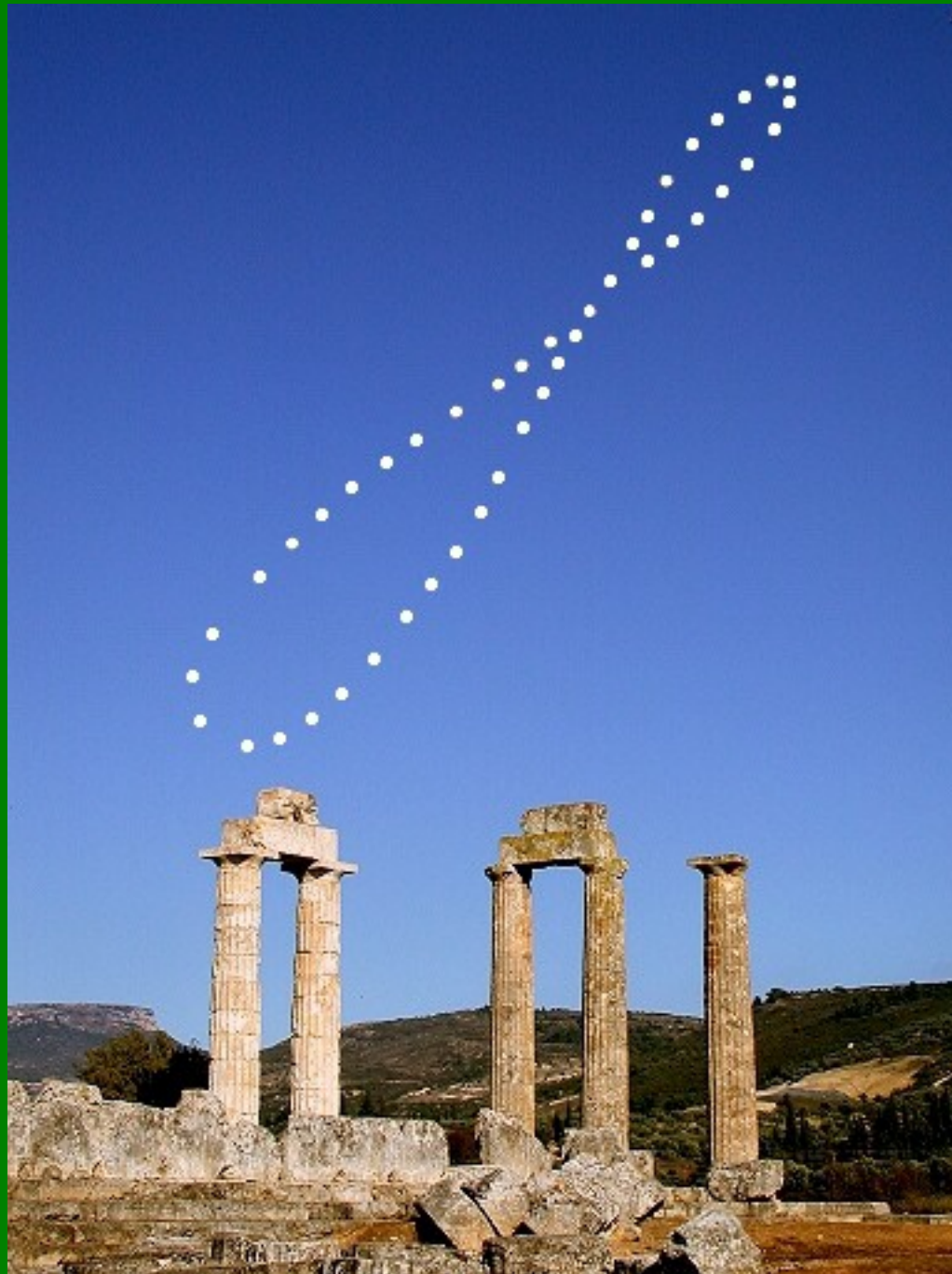
Ruch roczny Słońca

Analemma

Analema 2003, copyright: Anthony Ayiomamitis

W roku 2014:

- Ziemia najbliżej Słońca (w peryhelium) 4 stycznia,
- Początek astronomicznej wiosny: 20 marca, 17:57
- Początek astronomicznego lata: 21 czerwca, 12:51
- Ziemia najdalej od Słońca (w aphelium) 4 lipca,
- Początek astronomicznej jesieni: 23 września, 4:29
- Początek astronomicznej zimy: 22 grudnia, 0:03

(momenty podane w czasie urzędowym)

W roku 2015:

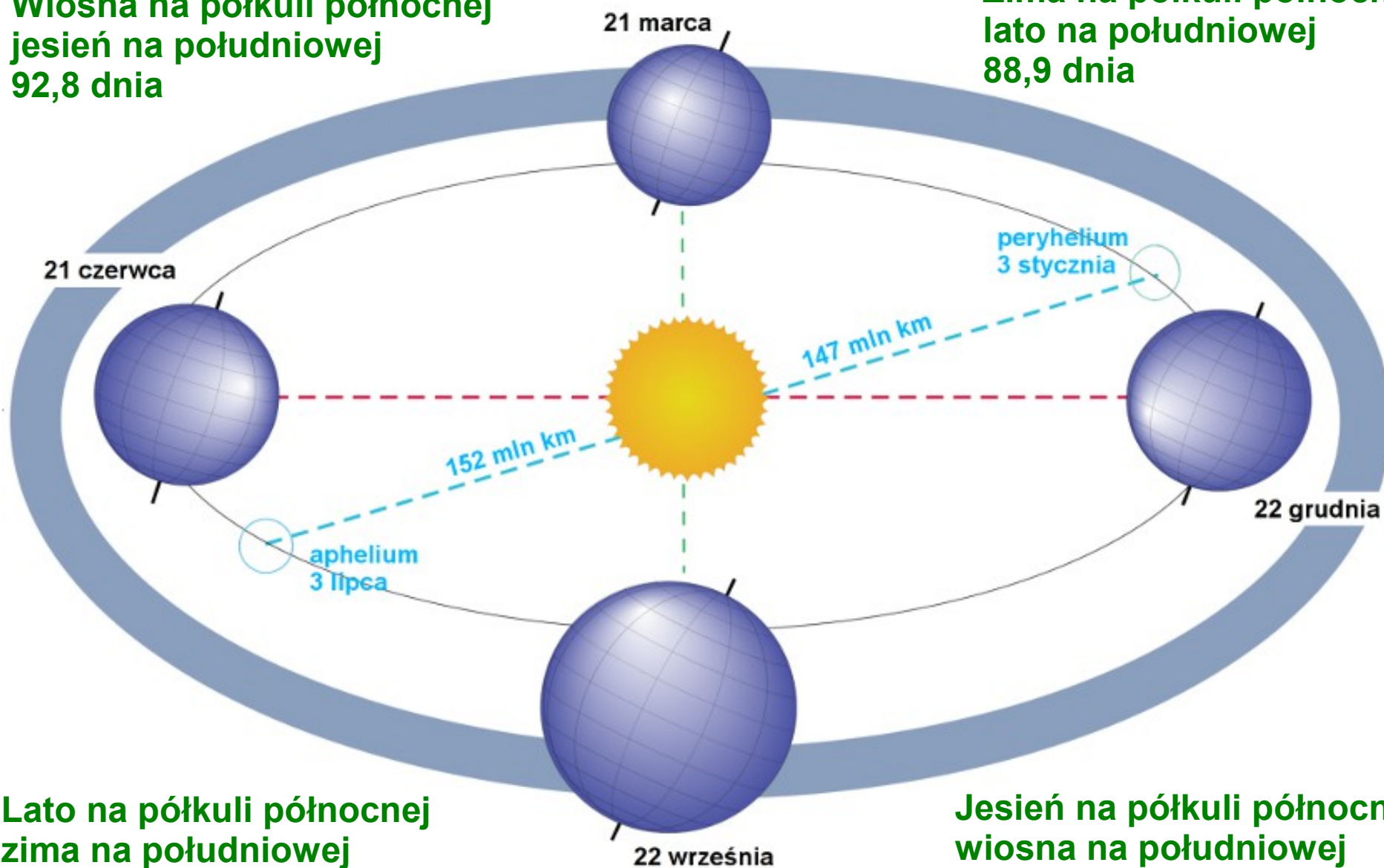
- Ziemia najbliżej Słońca (w peryhelium) 4 stycznia,
- Początek astronomicznej wiosny: 20 marca, 23:45
- Początek astronomicznego lata: 21 czerwca, 18:38
- Ziemia najdalej od Słońca (w aphelium) 6 lipca,
- Początek astronomicznej jesieni: 23 września, 10:20
- Początek astronomicznej zimy: 22 grudnia, 5.48

(momenty podane w czasie urzędowym)

Pory roku

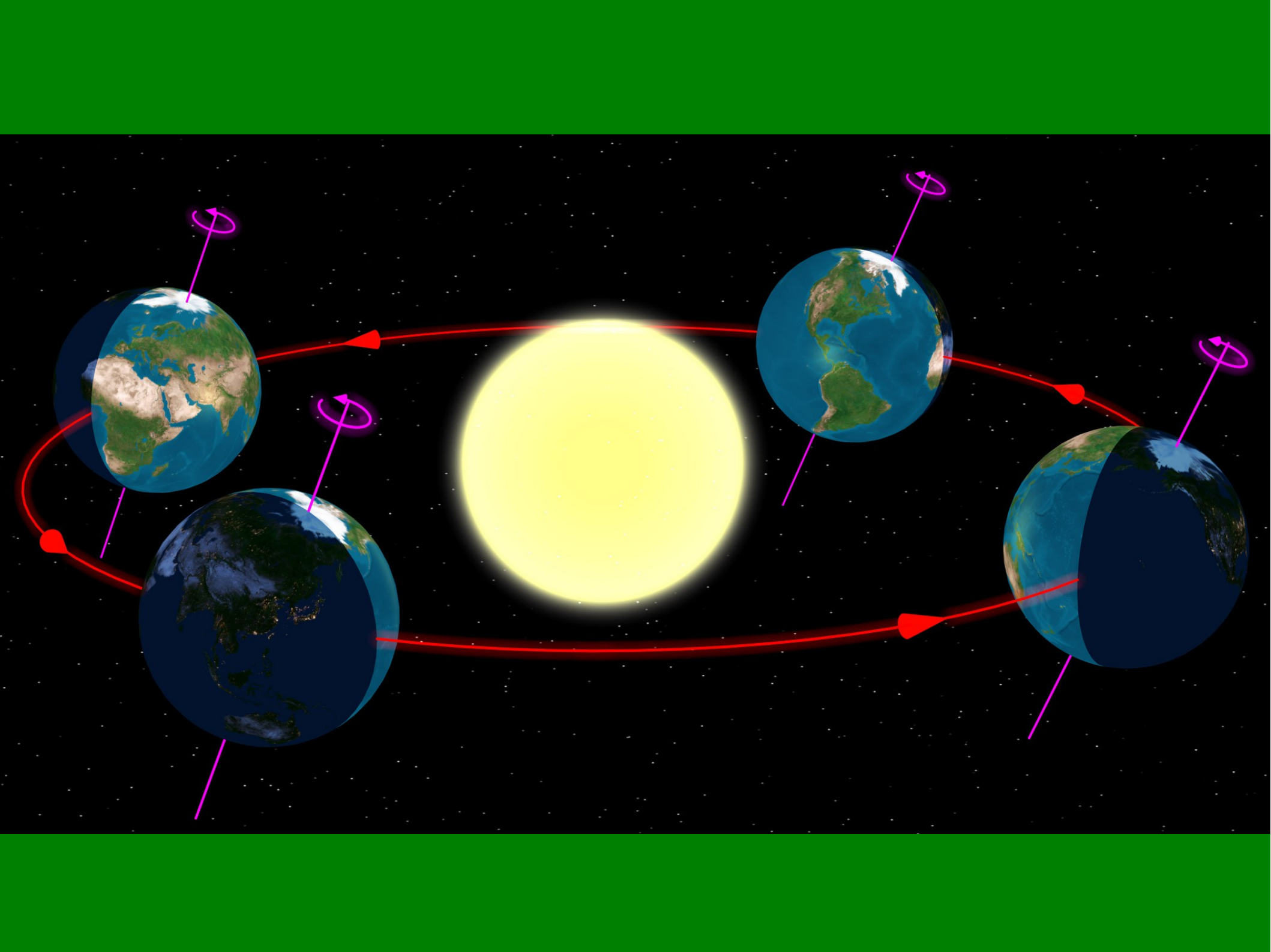
Wiosna na półkuli północnej
jesień na południowej
92,8 dnia

Zima na półkuli północnej
lato na południowej
88,9 dnia

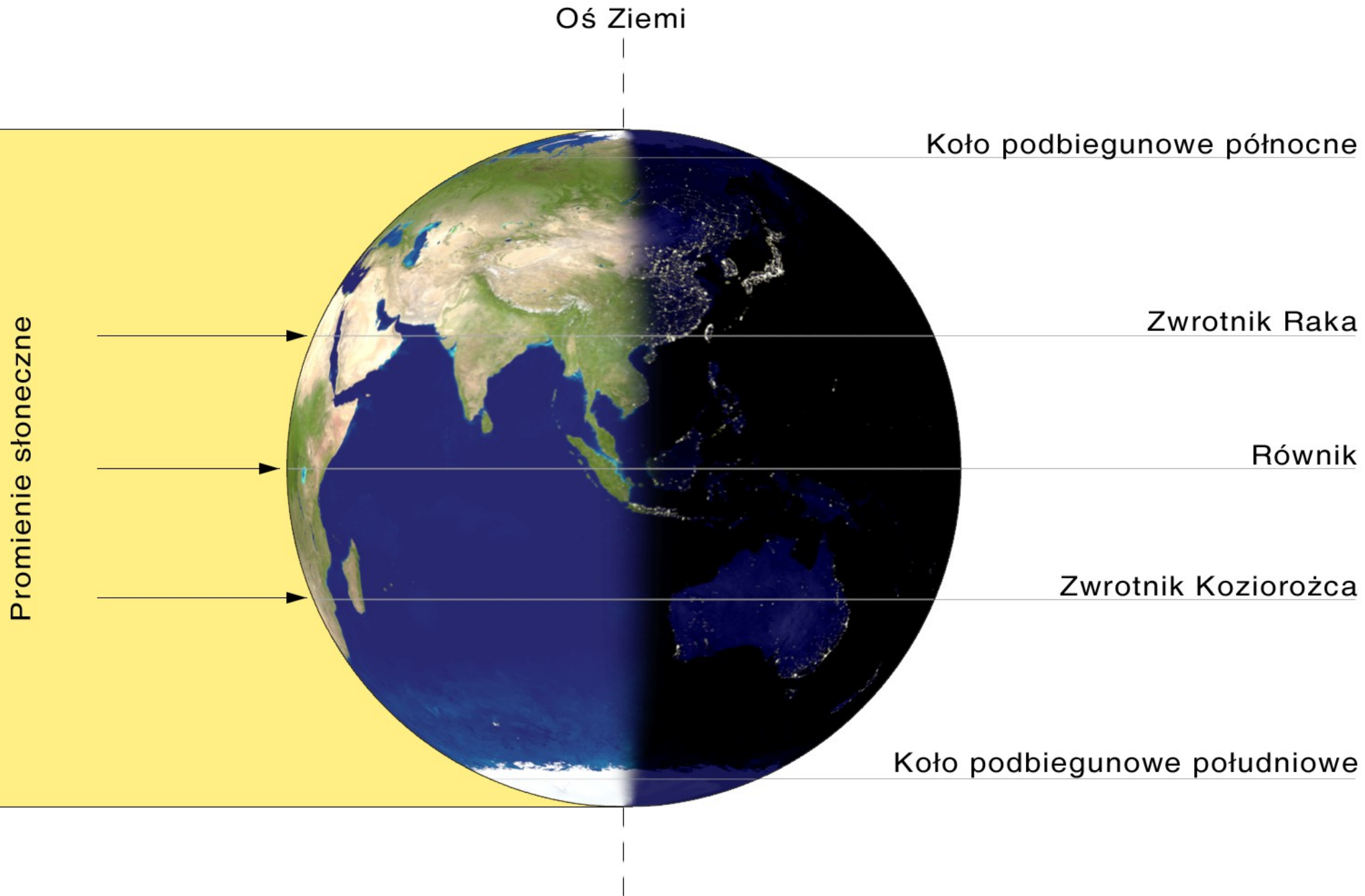

Lato na półkuli północnej
zima na południowej
93,6 dnia

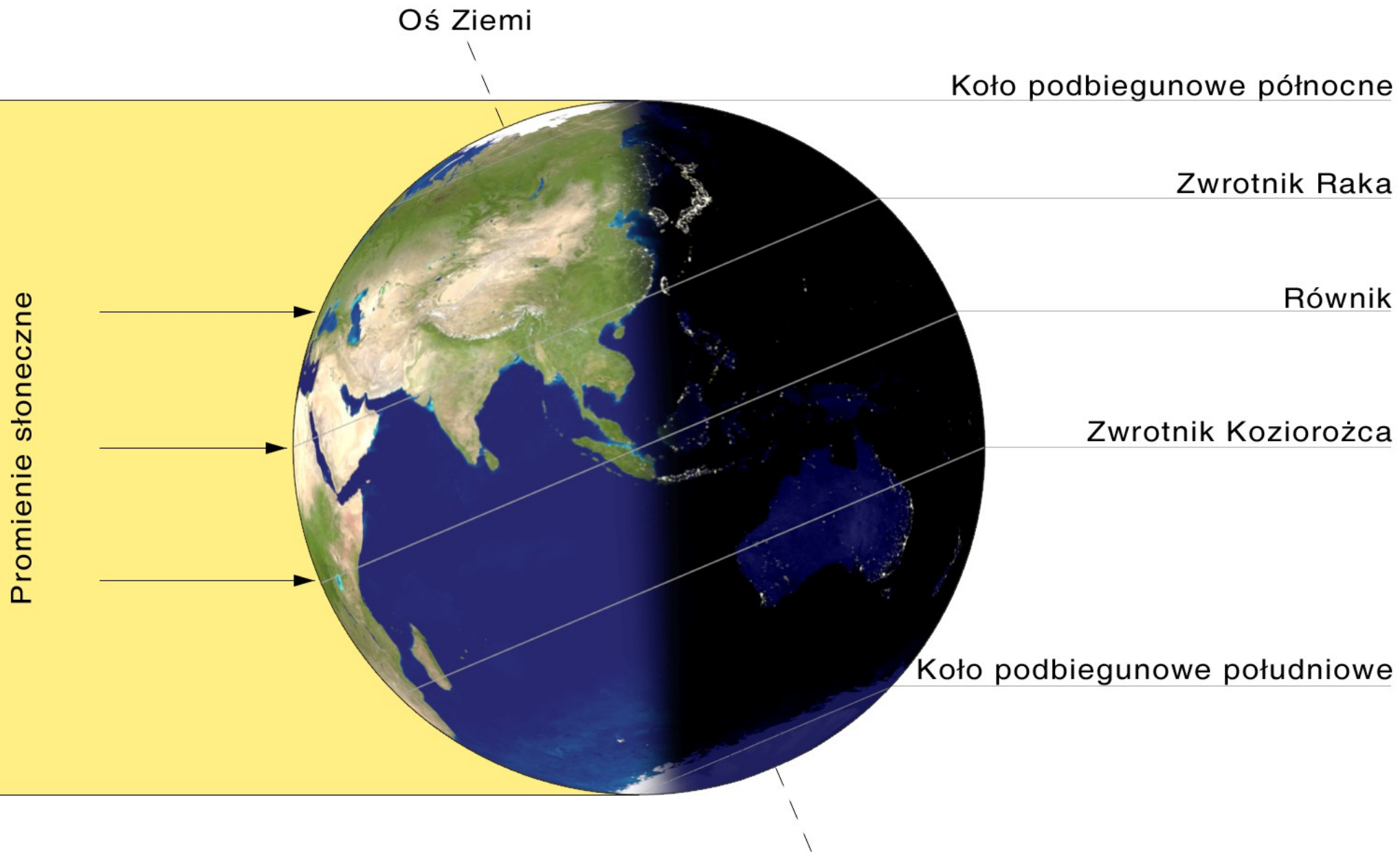
Jesień na półkuli północnej
wiosna na południowej
89,9 dnia

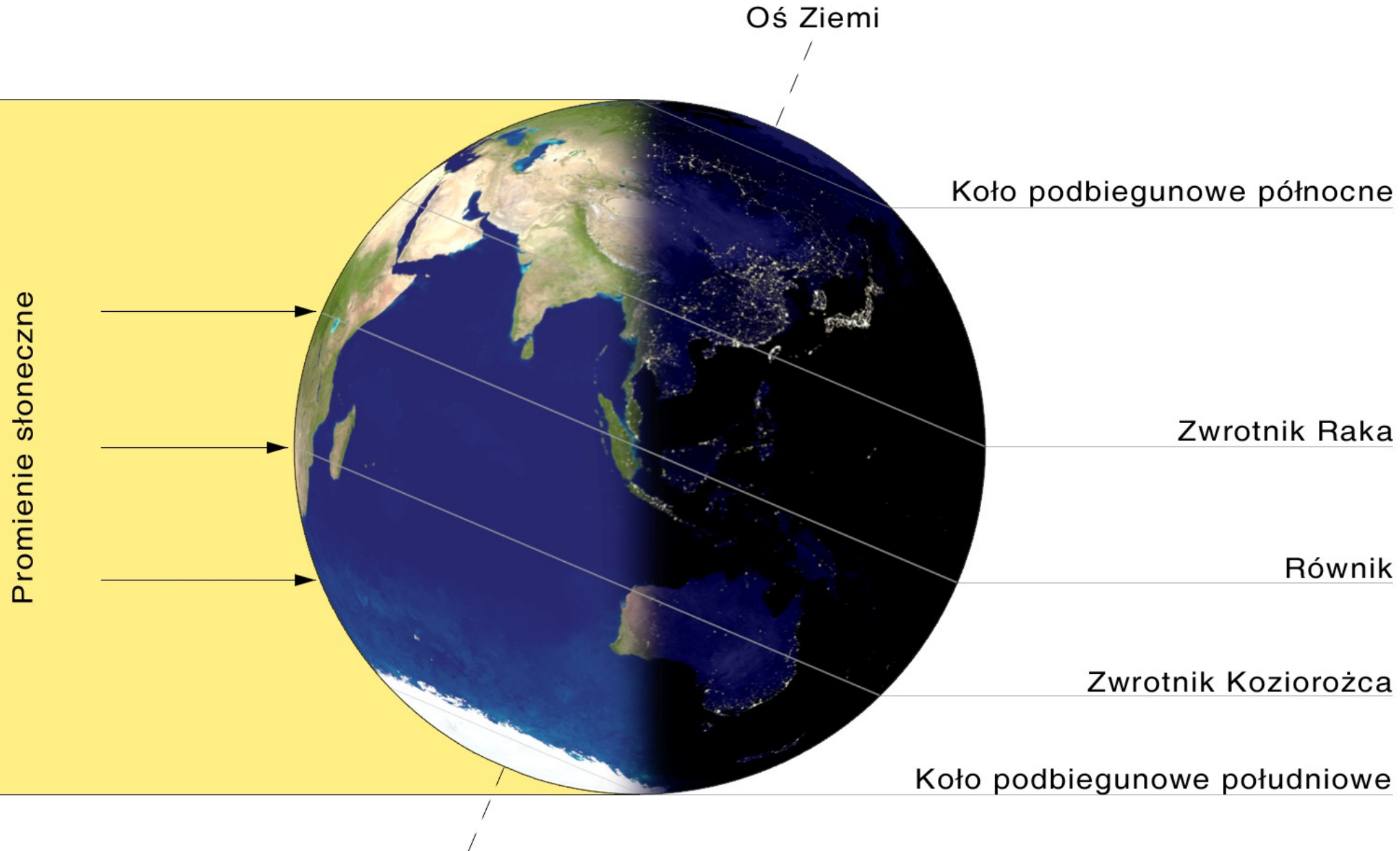
Równonoc jesienna i wiosenna

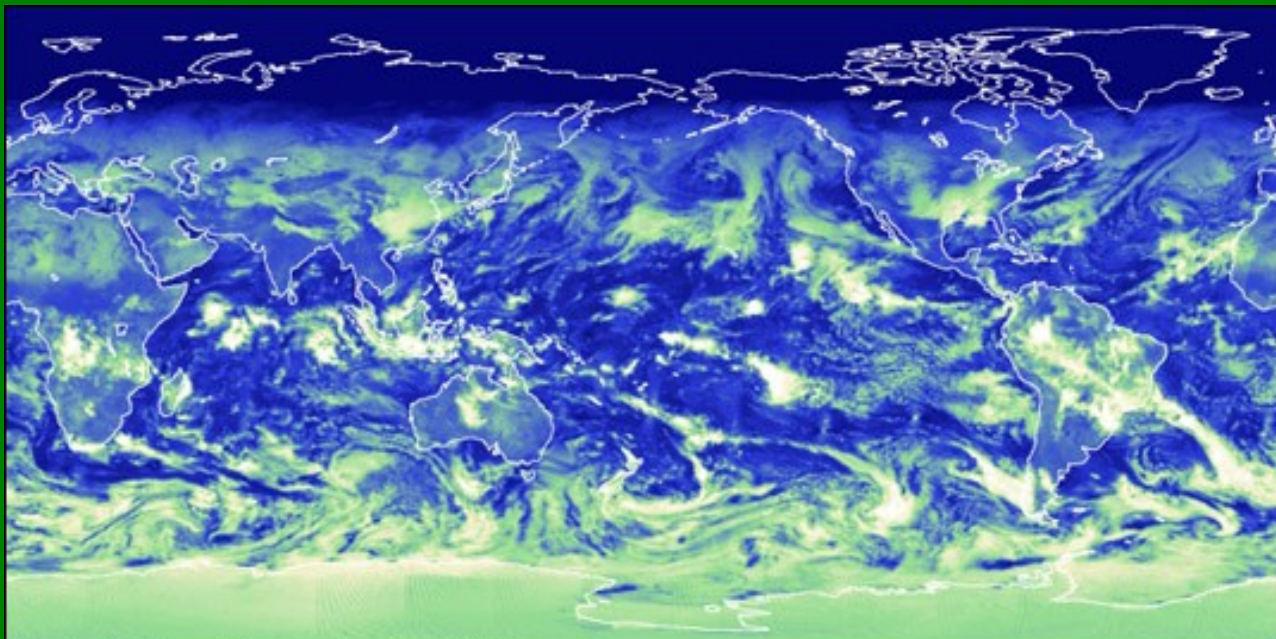

Przesilenie letnie

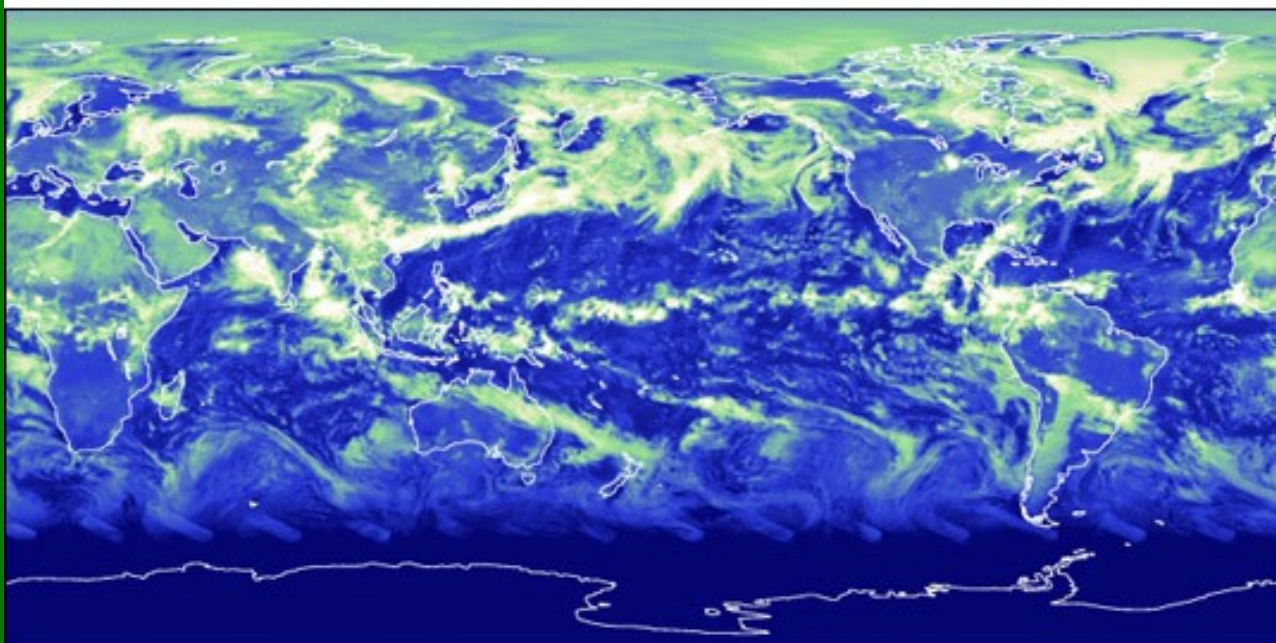

Przesilenie zimowe

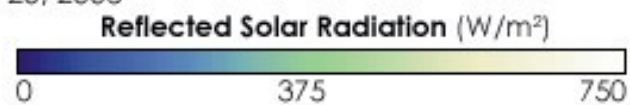

Winter Solstice, December 22, 2004

Summer Solstice, June 20, 2005

**Stała słoneczna:
ok. 1370 W/m^2**

Reforma kalendarza 1582

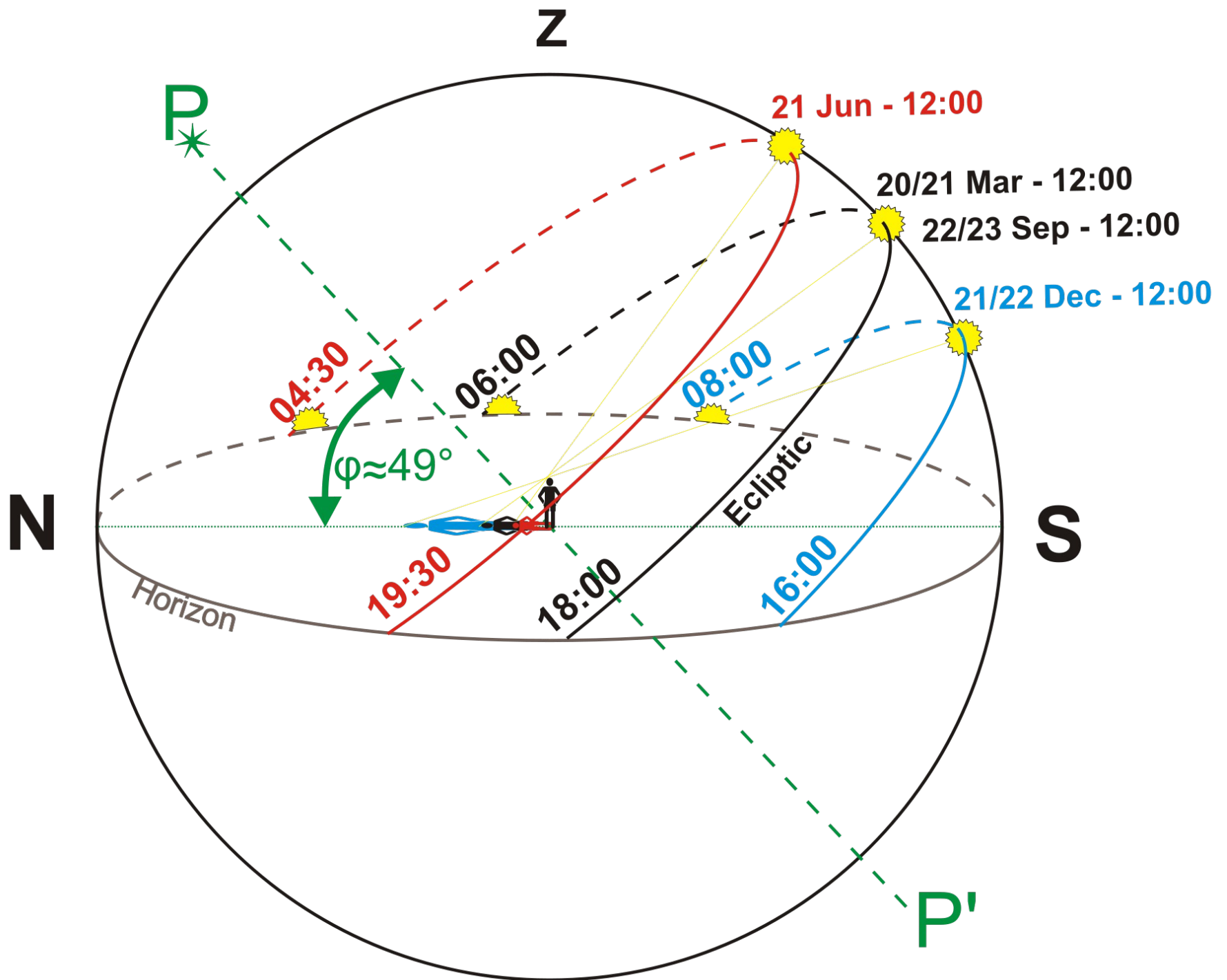
- Wprowadził ją papież Grzegorz XIII
- Skasowano dni od 5 do 14 października, po 4 był od razu 15 października
- Reforma polegała na zmodyfikowaniu reguł decydujących, czy dany rok jest przestępny czy nie
- Poprzedni kalendarz, tzw. juliański, spóźniał się o jeden dzień na 128 lat
- Nowy kalendarz wprowadzono od razu jedynie w Hiszpanii, Portugalii, Włoszech i Polsce
- Pozostałe państwa wprowadzały go sukcesywnie, niektóre dopiero w XX wieku, a niektóre kościoły używają juliańskiego nadal.

Lata przestępne

- Jeśli dzieli się przez 4 to tak
- Ale jeśli dzieli się przez 100 to nie
- Chyba że dzieli się przez 400 to jednak tak
- W ten sposób w ciągu każdych 400 lat mamy 97 lat przestępnych (po 366 dni) i 303 lata zwykłe (po 365 dni) – razem 146097 dni
- Daje to średnią długość roku tylko o 26 sekund dłuższą od okresu obiegu Ziemi po orbicie
- Wystarczy na 3000 lat !

Wschód i zachód Słońca

- **Wschód i zachód Słońca** gdy górna krawędź tarczy ma wysokość $h = 0^\circ$
- **Świt i zmierzch cywilny** gdy środek tarczy Słońca ma wysokość $h = -6^\circ$
- **Świt i zmierzch nawigacyjny (żeglarski)** gdy środek tarczy Słońca ma wysokość $h = -12^\circ$
- **Świt i zmierzch astronomiczny** gdy środek tarczy Słońca ma wysokość $h = -18^\circ$
- **Konieczne uwzględnienie refrakcji atmosferycznej !**

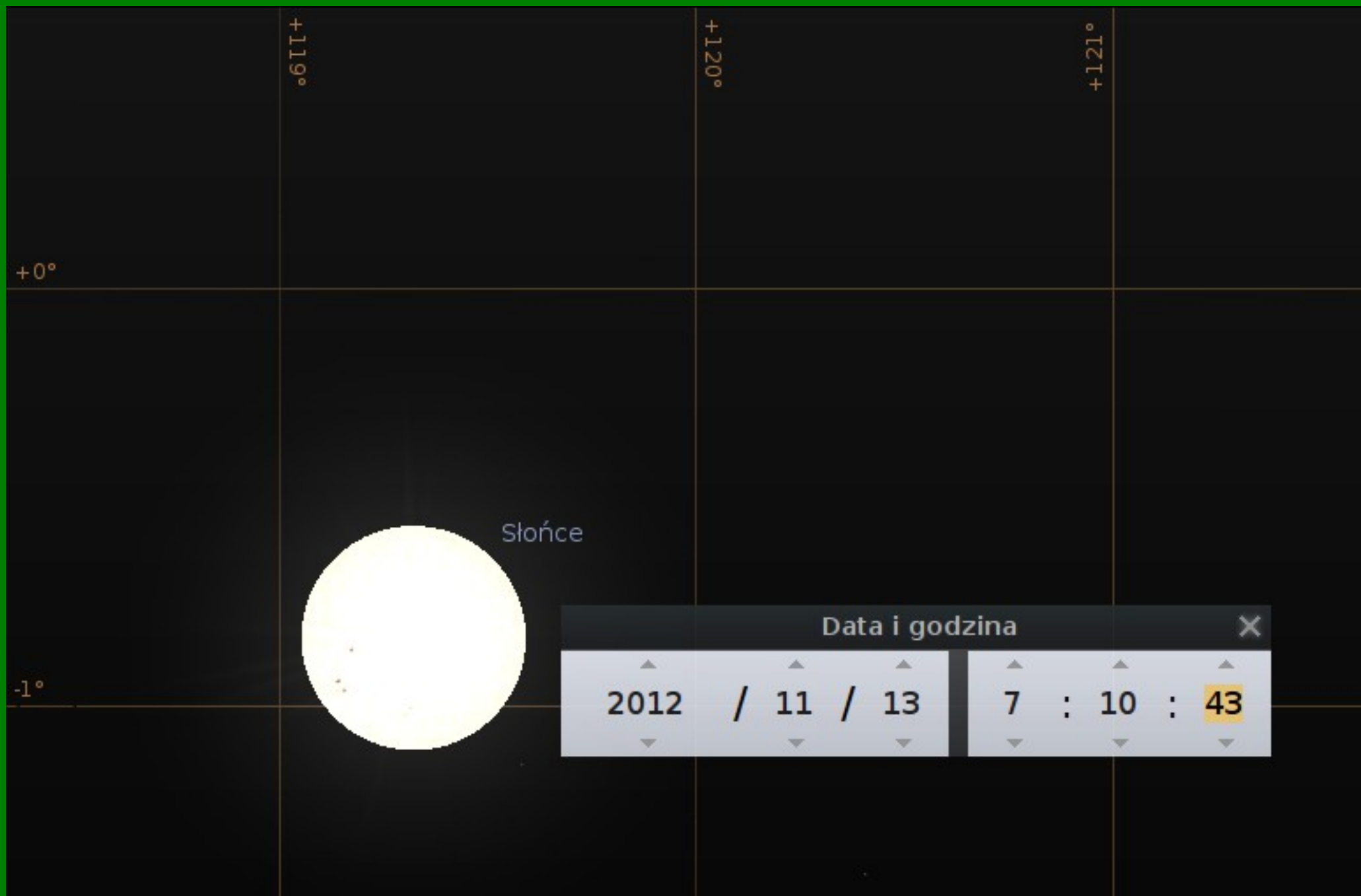

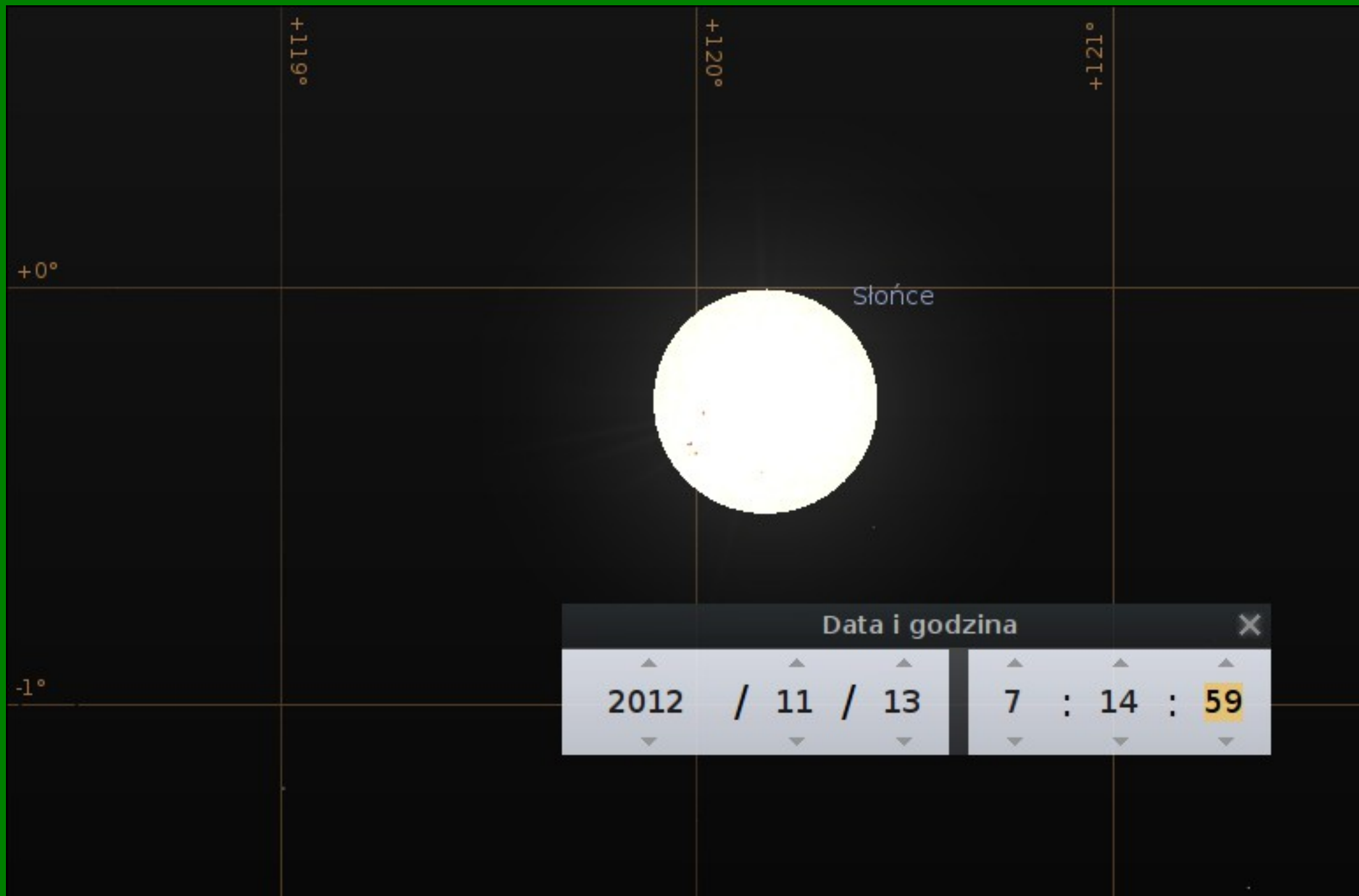
$$\cos t = \frac{\sin h - \sin \delta \sin \varphi}{\cos \delta \cos \varphi}$$

Słońce, październik 2014, Poznań

01/10	--	wschód: 06:53,	zachód: 18:30
02/10	--	wschód: 06:55,	zachód: 18:28
03/10	--	wschód: 06:57,	zachód: 18:26
04/10	--	wschód: 06:58,	zachód: 18:23
05/10	--	wschód: 07:00,	zachód: 18:21
06/10	--	wschód: 07:02,	zachód: 18:19
07/10	--	wschód: 07:03,	zachód: 18:16
08/10	--	wschód: 07:05,	zachód: 18:14
09/10	--	wschód: 07:07,	zachód: 18:12
10/10	--	wschód: 07:09,	zachód: 18:09
11/10	--	wschód: 07:10,	zachód: 18:07
12/10	--	wschód: 07:12,	zachód: 18:05
13/10	--	wschód: 07:14,	zachód: 18:03
14/10	--	wschód: 07:16,	zachód: 18:00
15/10	--	wschód: 07:17,	zachód: 17:58
16/10	--	wschód: 07:19,	zachód: 17:56
17/10	--	wschód: 07:21,	zachód: 17:54
18/10	--	wschód: 07:23,	zachód: 17:52
19/10	--	wschód: 07:25,	zachód: 17:50
20/10	--	wschód: 07:26,	zachód: 17:47
21/10	--	wschód: 07:28,	zachód: 17:45
22/10	--	wschód: 07:30,	zachód: 17:43
23/10	--	wschód: 07:32,	zachód: 17:41
24/10	--	wschód: 07:34,	zachód: 17:39
25/10	--	wschód: 07:35,	zachód: 17:37
26/10	--	wschód: 06:37,	zachód: 16:35
27/10	--	wschód: 06:39,	zachód: 16:33
28/10	--	wschód: 06:41,	zachód: 16:31
29/10	--	wschód: 06:43,	zachód: 16:29
30/10	--	wschód: 06:44,	zachód: 16:27
31/10	--	wschód: 06:46,	zachód: 16:25

Wschody i zachody Słońca w Polsce w czasie środkowo-europejskim.

